

मङ्सिर - २

सर्वोच्च अदालत बुलेटिन

पाक्षिक प्रकाशन

वर्ष २५, अङ्क १६

२०७३, मङ्सिर १६-३०

पूर्णाङ्क ५८६

प्रकाशक

सर्वोच्च अदालत

रामशाहपथ, काठमाडौं

फोन नं. ४२५०७४२, ४२६२३९७, ४२६२३९८, ४२६२८०९, ४२५८९२२ Ext.२५९२ (सम्पादन), २५९९ (छापाखाना), २९३९ (बिक्री)

फ्याक्स: ४२६२८७८, पो.व.नं. २०४३८

Email: info@supremecourt.gov.np, Web: www.supremecourt.gov.np

प्रकाशन, सञ्चार तथा सम्पादन समिति

माननीय न्यायाधीश श्री बैद्यनाथ उपाध्याय, सर्वोच्च अदालत	- अध्यक्ष
माननीय न्यायाधीश श्री दीपकराज जोशी, सर्वोच्च अदालत	- सदस्य
नायव महान्यायाधिवक्ता श्री राजेन्द्र सुवेदी, प्रतिनिधि, महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय	- सदस्य
अधिवक्ता श्री खम्बबहादुर खाती, महासचिव, नेपाल बार एसोसिएसन	- सदस्य
अधिवक्ता श्री शैलेन्द्रकुमार दाहाल, अध्यक्ष, सर्वोच्च अदालत बार एसोसिएसन	- सदस्य
सहरजिस्ट्रार श्री नहकुल सुवेदी, सर्वोच्च अदालत	- सदस्य सचिव

सम्पादक : श्री गजेन्द्रबहादुर सिंह

प्रकाशन, सञ्चार तथा सम्पादन शाखामा कार्यरत्
कर्मचारीहरू

शाखा अधिकृत श्री राजन बास्तोला
शाखा अधिकृत श्री मिनबहादुर कुँवर
ना.सु.श्री रमादेवी न्यौपाने
ना.सु.श्री विनोदकुमार यादव
सि.क.श्री ध्रुव सापकोटा
कम्प्युटर अपरेटर श्री विजय खड्का
कम्प्युटर अपरेटर श्री अर्जुन सुवेदी
कार्यालय सहयोगी श्री कृष्णबहादुर श्रेष्ठ

भाषाविद् : उपप्रा. श्री रामचन्द्र फुयाल

बिक्री शाखामा कार्यरत् कर्मचारी
डि.श्री नरबहादुर खत्री

मुद्रण शाखामा कार्यरत् कर्मचारीहरू

सुपरभाइजर श्री कान्छा श्रेष्ठ
मुद्रण अधिकृत श्री आनन्दप्रकाश नेपाल
सिनियर प्रेसम्यान श्री योगप्रसाद पोखरेल
सिनियर मेकानिक्स श्री निर्मल बयलकोटी
बुकबाइन्डर श्री यमनारायण भडेल
बुकबाइन्डर श्री मीरा वाग्ले
कम्पोजिटर श्री प्रमिलाकुमारी लामिछाने
सहायक डिजायनर श्री रसना बज्राचार्य
प्रेसम्यान श्री केशवबहादुर सिटौला
बुकबाइन्डर श्री अच्युतप्रसाद सुवेदी
कार्यालय सहयोगी श्री मोति चौधरी

विभिन्न इजलासहरूबाट सम्पादन शाखामा प्राप्त भई यस अङ्कमा

प्रकाशित निर्णय / आदेशहरू

संयुक्त इजलास	१२	इजलास नं. ८	१
इजलास नं. १	१३	इजलास नं. ९	१
इजलास नं. २	५	इजलास नं. १०	२
इजलास नं. ३	७	इजलास नं. १२	१
इजलास नं. ४	४	इजलास नं. १४	२
इजलास नं. ५	३	इजलास नं. १५	२
इजलास नं. ६	६	एकल इजलास	१
इजलास नं. ७	२	जम्मा	१०
जम्मा	५२		
		कूल जम्मा	५२ + १० = ६२

नेपाल कानून पत्रिकामा
२०१५ सालदेखि २०६९ साल असोजसम्म
प्रकाशित

निर्णयहरूको सारसङ्ग्रह

विषयगत आधारमा

वर्गीकृत

एघार खण्ड पुस्तकहरू बिक्रीमा छन् ।

मूल्य रु.५,५००।-

पाइने ठाउँ

- नेपाल कानून पत्रिका बिक्री कक्ष, सर्वोच्च अदालत
- न्यायाधीश समाज नेपाल, बबरमहल
- सर्वोच्च अदालत बार एसोसिएसन, नेबाए भवन

यस पत्रिकाको इजलाससमेतमा उद्धरण गर्नुपर्दा निम्नानुसार गर्नुपर्नेछः

सअ बुलेटिन २०७... .. १ वा २, पृष्ठ ....

(साल) (महिना)

उदाहरणार्थः सअ बुलेटिन २०७३, मङ्सिर – २, पृष्ठ १

सर्वोच्च अदालतलगायत मातहतका अदालतहरू एवम् अन्य न्यायिक निकायहरूका कामकारवाहीसँग सेवाग्राहीहरूको कुनै गुनासो, उजुरी र सुझाव भए सर्वोच्च अदालत, प्रधानन्यायाधीशको निजी सचिवालयमा रहेको

Toll Free Number

१६६०-०१-३३३-५५

वा

इमेल ठेगाना

cjs@supremecourt.gov.np

मा सम्पर्क गर्न सकिने छ ।

विषयसूची

क्र.सं.	विषय	पक्ष/विपक्ष	पृष्ठ
संयुक्त इजलास			१ - ६
१.	नागरिकता	नेपाल सरकार वि. रामप्रसाद लोनिया	
२.	वैदेशिक रोजगार ठगी	नेपाल सरकार वि. बलराम बाध्यकर	
३.	निर्णय बदर दर्ता बदर गरी जग्गा सार्वजनिक कायम गरिपाऊँ	थिरप्रसाद पाध्या वि. हिराबहादुर खत्री	
४.	उत्प्रेषण / प्रतिषेध	अधिवक्ता बलराम तिमिसिना वि. गृह मन्त्रालयसमेत	
५.	उत्प्रेषण / परमादेश	शरणहरि जोशीसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत	
६.	उत्प्रेषण	एकबहादुर भट्टराईसमेत वि. लक्ष्मीकान्त सापकोटासमेत	
७.	उत्प्रेषण	रमा राणा वि. शुद्धिलाल नेपाली	

८.	परमादेश	हेमन्त सिटौला वि. वैदेशिक रोजगार विभाग, बबरमहलसमेत
इजलास नं. १		६ - १३
९.	उत्प्रेषण / परमादेश	इन्द्रप्रसाद वाग्ले वि. गृह मन्त्रालयसमेत
१०.	जग्गा खिचोला चलन	अनिता देवी दास वि. प्रभादेवी मिश्र
११.	जग्गा खिचोला चलन	फरेबी यादवसमेत वि. भुन्टीदेवी यादवनी
१२.	भ्रष्टाचार	पूर्णबहादुर कार्की वि. नेपाल सरकार
१३.	भ्रष्टाचार	पुण्यवति घले वि. नेपाल सरकार
१४.	भ्रष्टाचार	सीतादेवी कोइराला वि. नेपाल सरकार
१५.	भ्रष्टाचार	नेपाल सरकार वि. फुलगेन्द्र चौधरी
१६.	भ्रष्टाचार	भूपनारायण चौधरी वि. नेपाल सरकार
१७.	जबरजस्ती करणी	मनकुमार राईसमेत वि. नेपाल सरकार

१८.	उत्प्रेषण / परमादेश	गणेशप्रसाद आचार्यसमेत वि. सिंहदरबार वैद्यखाना विकास समिति सिंहदरबार, काठमाडौंसमेत
इजलास नं. २		१३ - १९
१९.	भ्रष्टाचार	नेपाल सरकार वि. विष्णुप्रसाद शर्मासमेत
२०.	भ्रष्टाचार	नेपाल सरकार वि. रोजन राई
२१.	भ्रष्टाचार	संजीवकुमार राय वि. नेपाल सरकार
२२.	झुट्टा प्रमाणपत्र पेस गरी भ्रष्टाचार	रामनारायण गिरी वि. नेपाल सरकार
	कर्तव्य ज्यान, जबरजस्ती चोरी	लालबहादुर परियार वि. नेपाल सरकार
इजलास नं. ३		१९ - २३
२४.	कर्तव्य ज्यान	नेपाल सरकार वि. लक्ष्मीकुमारी गिरीसमेत

२५.	कर्तव्य ज्यान	नवराज नेपाली (मजाकोटी) वि. नेपाल सरकार
२६.	कर्तव्य ज्यान	वीरशरण चौधरी वि. नेपाल सरकार
२७.	अंश चलन	कुमारप्रसाद पोखरेल वि. दिपककुमार पोखरेलको मु.स. गर्ने अन्जु खतिवडा पोखरेल
२८.	निषेधाज्ञा / परमादेश	भिष्म भुषण श्रेष्ठ वि. एल्पिक एभरेस्ट फाइनेन्स लि. कर्मचारी सञ्चयकोष भवन, सुन्धारा काठमाडौँ
	इजलास नं. ४	
२९.	परमादेश	विष्णु दत्त भट्ट वि. माननीय उपप्रधान तथा सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्री ज्यू, संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयसमेत
	उत्प्रेषण / परमादेश	अधिवक्ता श्रीकृष्ण सुवेदीसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत
३१.	परमादेश	मनिषा थापासमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत
३२.	उत्प्रेषण / परमादेश	बलबहादुर के.सी. वि. शारदा के.सी.समेत

इजलास नं. ५		२७ - २८
३३.	घरजग्गा हकसफा गरी निखनाई चलनसमेत चलाई पाउँ	बसन्तराज मिश्र वि. हेमन्तराज मिश्रसमेत
३४.	लागु औषध खैरो हेरोइन	नाजिम हुसेन वि. नेपाल सरकार
३५.	ज्यान मार्ने उद्योग	नेपाल सरकार वि. राजेश महतोसमेत
इजलास नं. ६		२८ - ३३
३६.	अदालतको अपहेलना	हीरामणि चापागाईँसमेत वि. शिक्षामन्त्री दिनानाथ शर्मासमेत
३७.	अदालतको अपहेलना	नरेन्द्र चौधरीसमेत वि शिक्षामन्त्री दिनानाथ शर्मा, शिक्षा मन्त्रालय सिंहदरबारसमेत
३८.	कर्तव्य ज्यान	हुपना टुडुसमेत वि. नेपाल सरकार
३९.	चोरी	नेपाल सरकार वि. 'क' बहादुर धामी (परिवर्तन नाम) समेत
४०.	लेनदेन	नन्दकिशोर महतो कोइरी वि. रामचन्द्र ठाकुर हजाम

इजलास नं.७		३३ - ३४
४१.	सवारी ज्यान	नेपाल सरकार वि. दिनेश के.सी.
४२.	उत्प्रेषण / परमादेश	नारायण गिरी वि. अर्थ मन्त्रालयसमेत
इजलास नं.८		३४ - ३६
४३.	कर्तव्य ज्यान तथा जबरजस्ती चोरी	नेपाल सरकार वि. कलेन्द्र भन्ने कविन्द्र शाहीसमेत
इजलास नं.९		३६
४४.	उत्प्रेषण	अधनु खत्वे वि. लक्ष्मीसाह हलुवाई कानुसमेत
इजलास नं.१०		३६ - ३८
४५.	उत्प्रेषण	बसन्त श्रेष्ठ वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सिंहदरबारसमेत
४६.	बन्दी प्रत्यक्षीकरण	तेन्जिङ शेर्पा वि. काठमाडौँ जिल्ला अदालतसमेत
इजलास नं.१२		३८ - ४०
४७.	उत्प्रेषण / परमादेश	कैलासकुमार सिंह वि. कारागार कार्यालय, डिल्लीबजार काठमाडौँसमेत

इजलास नं. १४		४० - ४१
४८.	गाउँ ब्लक लगतको पोत बुझिपाउँ	मो. सफल मियाँ वि. तैयव मियाँ
४९.	लिखत बदर	सागैरदेवी तत्मिनी वि. ललित गोइत
इजलास नं. १५		४१ - ४४
५०.	उत्प्रेषण	अधिवक्ता सुषमा गौतमसमेत वि. श्री कार्यरथी विभाग, भर्ना छनौट निर्देशनालय, जङ्गी अड्डा, भद्रकाली, काठमाडौंसमेत

५१.	उत्प्रेषण	रामसुधन उप्रेती वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत
एकल इजलास		४४
५२.	उत्प्रेषण / परमादेश	अधिवक्ता अनन्तराज लुइँटेलसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

संयुक्त इजलास

१

स.प्र.न्या. श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री बैद्यनाथ
उपाध्याय, ०६८-CR-०८२७, नागरिकता, नेपाल
सरकार वि. रामप्रसाद लोनिया

वस्तुतः कुनै पनि देशको नागरिकताको प्रमाणपत्र भनेको नागरिक र राज्यबीचको कानूनी सम्बन्धको आधार र प्रमाण देखाउने आधारभूत लिखतको रूपमा रहेको हुन्छ । नागरिक र राज्यको सम्बन्धलाई स्थापित गर्ने यस्तो प्रमाणपत्रको प्राप्ति एवम् समाप्तिका आधारहरू अत्यन्तै संवेदनशील विषय हुन्छन् । यही संवेदनशीलतालाई मनन गरी विधायिकाले नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्र रद्द गरी नेपाली नागरिकबाट हटाउने आदेश दिने अधिकार सरकारको कुनै मन्त्रालय वा विभागलाई प्रत्यायोजन नगरी नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्मा नै निहित रहने व्यवस्था गरेको भन्ने उल्लिखित ऐनको व्यवस्थाबाट स्पष्ट हुन आउँछ । यसरी नागरिकताको समाप्तिको संवेदनशीलता र महत्त्वलाई दृष्टिगत गरी ऐनमा नै सो अधिकार प्रत्यायोजन गर्न नमिल्ने किटानी व्यवस्था भएको देखिन आउने ।

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ३८ अनुसार प्रधानमन्त्रीको अध्यक्षतामा मन्त्रिपरिषद्को गठन हुने तथा सो धाराको उपधारा (४) बमोजिम मन्त्रिपरिषद्मा आवश्यकता अनुसार उपप्रधानमन्त्री र अन्य मन्त्रीहरू रहने व्यवस्था भएबाट कानून व्याख्यासम्बन्धी ऐन, २०१० को दफा २(झ) को प्रकरण (ड) को व्यवस्थासमेतको सन्दर्भमा हेर्दा नेपाल सरकार भन्ने शब्दले प्रधानमन्त्रीको अध्यक्षतामा गठित मन्त्रीहरूको सामुहिक अस्तित्वलाई जनाउने भन्ने देखिन आउँछ । उल्लिखित व्यवस्थाबाट कुनै एकजना मन्त्री नेपाल सरकारको अङ्ग भए पनि त्यसले नेपाल सरकारको पूर्ण अस्तित्वलाई जनाउन सक्ने देखिएन । यस अवस्थामा अधिकार प्रत्यायोजन

गरिएकोमा बाहेक कुनै एक मन्त्रीको निर्णयलाई नेपाल सरकारको निर्णय मान्न नमिल्ने ।

उल्लिखित कानूनी व्यवस्था र यस अदालतबाट प्रतिपादित भएको उल्लिखित सिद्धान्तसमेतको आधारमा प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदक प्रतिवादीहरूले झुठ्ठा विवरण पेस गरी नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्र लिएका हुन् वा होइनन् भन्ने प्रश्नसम्बन्धमा निर्णय गर्ने साधिकार निकाय मन्त्रिपरिषद्बाट न्यायिक मनको प्रयोग गरी निर्णय भएको अवस्था नभएकोले विवादको तथ्यमा प्रवेश गरी विचार गर्न नमिल्ने भएकोले अब यी प्रतिवादी विदेशी व्यक्ति हुन वा होइनन्, निजहरूले झुठ्ठा विवरण पेस गरी वा झुठ्ठा बयान दिई नेपाली नागरिक हो भनी झुक्याई नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्र प्राप्त गरेका हुन् वा होइनन्, भन्नेसमेतका आवश्यक सबै सान्दर्भिक प्रश्नहरूको निरूपण गर्न जे जो बुझ्नुपर्छ बुझी, आवश्यक प्रक्रिया पूरा गरी कानूनबमोजिम निर्णय गर्नु भनी प्रतिवादी रामप्रसाद लोनियालाई तारेख तोकी सुरु मिसिल नेपाल सरकार (मन्त्रिपरिषद् सचिवालय) मा पठाइदिने गरी पुनरावेदन अदालत. पाटनबाट मिति २०६८।२।२५ मा भएको फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: विश्वनाथ भट्टराई

कम्प्युटर: रामशरण तिमिल्सीना

इति संवत् २०७२ साल भदौ १४ गते रोज २ शुभम् ।

२

स.प्र.न्या. श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री बैद्यनाथ
उपाध्याय, ०६८-CR-००५७, वैदेशिक रोजगार
ठगी, नेपाल सरकार वि. बलराम बाध्यकर

वस्तुतः प्रतिवादीले वैदेशिक रोजगारीको लागि जाहेरवालाबाट रकम बुझी ठगी गरेको भनिएको मिति २०६६।४।३० को कागज हेर्दा प्रतिवादीले जाहेरवालाबाट रु. ३,४९,०००।- कर्जा लिएको भन्ने कुरा उल्लेख भएको देखिएको छ । सो लिखतमा एक महिनाभित्र उक्त कर्जाको सावाँ ब्याज बुझाउनु पर्ने

भन्ने सर्त रहेको पाइन्छ। प्रतिवादीले विदेश पठाउनु पर्ने सर्त कबुल गरेको भन्ने सो कागजबाट देखिँदैन। उक्त लिखतको प्रकृतिबाट रूपैयाँ लेनदेनको कारोबार भई उक्त रकम आफूले बुझिसकेको भनी जाहेरवाला आफैँले स्वीकार गरिसकेको अवस्थामा उक्त लिखत शुद्ध ठगी भन्दा सर्तयुक्त भाखा भन्ने देखिन आकाले वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणले प्रतिवादीउपरको अभियोग दाबी पुग्न नसक्ने ठहर्याएको फैसला मनासिब देखिन आउने।

तसर्थ उपर्युक्त आधार र कारणसमेतबाट प्रतिवादीले जाहेरवालालाई वैदेशिक रोजगारीमा पठाइदिने भनी ठगी गरेको भन्ने देखिन नआई जाहेरवाला र प्रतिवादीबीच सर्तयुक्त लेनदेनको कारोबार भएको देखिएकाले अभियोग दाबी पुग्न नसक्ने ठहर्याई प्रतिवादीले सफाइ पाउने ठहर्याएको वैदेशिक रोजगार न्यायाधिकरणको मिति २०६८।१।२० को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: विश्वनाथ भट्टराई

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७२ साल भदौ १४ गते रोज २ शुभम्।

३

स.प्र.न्या. श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली, ०६७-CI-१५८१, निर्णय बदर दर्ता बदर गरी जग्गा सार्वजनिक कायम गरिपाउँ, थिरप्रसाद पाध्या वि. हिराबहादुर खत्री

विवादित दाबीको जिल्ला दोलखा मेलुङ् गा.वि.स. वडा नं. ५ स्थित कि.नं. २१८ को क्षे.फ. ०४२६० व.मि. जग्गा नापीको फिल्डबुकमा "पर्ती" भन्ने जनिएको देखिँन्छ भने उक्त जग्गा २०५३ साल माघमा प्रमुख जिल्ला अधिकारीको अध्यक्षतामा गठित समितिले समेत सार्वजनिक पर्ती कायम गर्ने गरी निर्णय गरेको देखियो। उक्त गठित समितिले सार्वजनिक पर्ती कायम गर्ने गरी गरेको निर्णय समितिमा तोकिएकोभन्दा बाहेकका व्यक्तिहरूसमेत सामेल भई निर्णय गरेको भन्ने आधारमा समितिको उक्त २०५३ माघको निर्णय

सम्मानित सर्वोच्च अदालतको मिति २०५९।४।१७ को उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर भएको देखिँन्छ। उक्त गठित समितिको निर्णय यस अदालतको मिति २०५९।४।१७ को उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर भएको देखिए पनि सो निर्णयले विवादित जग्गामा यी प्रतिवादी थिरप्रसाद पाध्याको हक पुग्ने अर्थ लाग्ने गरी ठहर भएको भने देखिँदैन। समितिको निर्णय बदर गर्दा यस अदालतले केवल समितिमा तोकिएकोभन्दा बाहेकका व्यक्ति सामेल भई निर्णय गरेको भन्ने आधारमा प्रक्रियागत त्रुटि औँल्याई समितिको निर्णय बदर भएको कारणबाट विवादित कि.नं. २१८ को जग्गामा प्रतिवादी थिरप्रसाद पाध्याको हक पुग्छ भन्ने अर्थ गर्न मिल्ने नदेखिने।

खासगरी प्रतिवादी थिरप्रसादले आफ्नो हकको स्रोतका रूपमा उल्लेख गरेको २०१६ सालको लगत स्रेस्तामा उल्लेख भएको चार किल्लासमेत यो विवादित कि.नं. २१८ को जग्गाको चार किल्लासँग मिल्ने भिड्ने अवस्था पनि देखिँदैन। यसरी सार्वजनिक जग्गालाई व्यक्ति विशेषले दर्ता गराएकै भएपनि उल्लिखित जग्गा निजी हो भन्ने प्रतिवादीतर्फको जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन। यी पुनरावेदक प्रतिवादीको विवादित कि.नं. २१८ को जग्गामा हक अधिकार स्थापित रहेको भन्ने कुनै लिखत प्रमाणबाट नदेखिएको र २०५३ सालको प्रमुख जिल्ला अधिकारीको अध्यक्षतामा गठित समितिको निर्णयले सार्वजनिक कायम भएको जग्गा यी प्रतिवादी थिरप्रसाद उपाध्यायको हुने गरी व्याख्या गर्दा सार्वजनिक एवम् सरकारी कायम भइसकेको जग्गाहरूको संरक्षण हुन सक्दैन। साथै सार्वजनिक सम्पत्तिमा अन्तर्निहित आम जनताको अधिकार संरक्षितसमेत हुन सक्दैन। सार्वजनिक वा सरकारी जग्गा व्यक्ति विशेषका नाममा दर्ता गर्न गराउन कानूनले निषेध गरेको अवस्थामा कसैले त्यस्तो सरकारी जग्गा दर्ता गरे गराएमा समेत बदर गर्नुपर्ने।

माथि विश्लेषण गरिएका आधार कारण र प्रमाणहरूबाट सुरु दोलखा जिल्ला अदालतको मिति

२०६६।९।२१ को फैसला नमिलेकोले उल्टी भई विवादित कि.नं. २१८ को जग्गा सार्वजनिक पर्ती जग्गा कायम हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६७।९।११ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदन अदालत, पाटनको फैसला उल्टी गरिपाउँ भन्ने पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: रामप्रसाद बस्याल

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७२ साल माघ १७ गते रोज १ शुभम् ।

- ०६७-CI-१५८२, खिचोला मेटाई घर भत्काइ पाऊँ, थिरप्रसाद पाध्या वि. हिराबहादुर खत्री भएको मुद्दा पनि यसैअनुसार फैसला भएको छ ।

४

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०७१-WO-०५४०, उत्प्रेषण / प्रतिषेध, अधिवक्ता बलराम तिमिसिना वि. गृह मन्त्रालयसमेत

वस्तुतः सार्वजनिक लेखा समितिले संसदीय जाँचबुझको सिलसिलामा उक्त विवरण माग गरेको देखिएको छ । उक्त काम कारवाही सुराकीको विवरण सार्वजनिक गर्ने उद्देश्यले गरिएको भन्ने देखिएको छैन । सार्वजनिक लेखा समितिको लिखित जवाफमा पनि सुराकीको परिचय र गोपनीयता खुलाउने कार्य नगरी सोसम्बन्धी कागजातसम्म माग गरिएको भन्ने उल्लेख छ । समितिको उक्त काम कारवाहीबाट कुनै कानूनी परिणाम निस्कनेको वा कसैको हक जाने वा हकमा असर पर्ने अवस्था पनि देखिएको छैन । संसदीय प्रक्रियामा सार्वजनिक लेखा समितिले सरकारका अन्य निकायलाई पत्र लेख्दैमा कसैको हक हनन् हुने वा कुनै कानूनी परिणाम ननिस्कने । जुन निकायसँग समितिले विवरण माग गरेको हो सो निकायले कानूनबमोजिम त्यसो गर्न कुनै बाधा हुने भए र त्यसबाट उन्मुक्ति पाउने भए आफ्नो अवस्था प्रस्ट गर्न सक्ने र आफ्नो कुरा राख्न पाउने नै हुन जाने निर्णयबाट के कुन समूहको हक हित प्रभावित भएको र रिट निवेदकले कुन समूहको

प्रतिनिधित्व गरी प्रस्तुत विषयलाई सार्वजनिक सरोकारको रूपमा यस अदालतको असाधारण अधिकारक्षेत्रको रोहमा चुनौती दिएको भन्ने कुरा पनि रिट निवेदकले खुलाउन सकेको देखिएको छैन । यस अवस्थामा निवेदन मागबमोजिमको कुनै आदेश जारी हुनुपर्ने स्थिति रहेको देखिन नआउने हुँदा विपक्षी सार्वजनिक लेखा समितिको काम कारवाहीबाट के कुन समूहलाई असर परी रिट निवेदकले कुन समूहको प्रतिनिधित्व गरी रिट दायर गरेको भन्ने उल्लेख भएको नदेखिएको, उक्त निर्णयबाट कुनै कानूनी परिणाम निस्कने गरी कसैको हकमा असर परेको नदेखिएको र विपक्षीहरूबाट प्रचलित कानूनी व्यवस्थाको विपरीत हुने गरी कानूनबमोजिम गोप्य राखिनु पर्ने विवरण सार्वजनिक गरिएको भन्ने पनि नदेखिएको अवस्थामा निवेदन मागबमोजिमको आदेश जारी गर्नुपर्ने अवस्था देखिएन । प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: विश्वनाथ भट्टराई

कम्प्युटर: रामशरण तिमिसिना

इति संवत् २०७२ साल मङ्सिर १६ गते रोज ४ शुभम् ।

५

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६९-WO-१४०४, उत्प्रेषण / परमादेश, शरणहरि जोशीसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

जग्गा प्राप्ति ऐन, २०३४ को दफा ३ को व्यवस्थाबमोजिम नेपाल सरकारले सार्वजनिक सडकको सीमा विस्तार गर्न जग्गा प्राप्त गर्दासमेत जग्गाधनीलाई सडक सीमाभित्र परेको जग्गाको मुआब्जा दिनुपर्ने भन्ने व्यवस्था रहेको देखिन आउँछ । त्यसका अतिरिक्त त्यसरी जग्गा प्राप्त गर्नु पर्दा सोही ऐनको दफा ५ बमोजिम जग्गाप्राप्त गर्ने कुराको निर्णय र प्रारम्भिक कारवाही चलाउने अधिकारीको व्यवस्था, दफा ६ बमोजिम जग्गा प्राप्त गर्नेसम्बन्धी प्रारम्भिक कारवाही, दफा ७ बमोजिम नोक्सानीबापत क्षतिपूर्ति दिइने, दफा ९ बमोजिम जग्गाप्राप्ति गर्ने कुराको सूचना, दफा १३ बमोजिम मुआब्जाको किसिम र सो

निर्धारण गर्ने अधिकारी, दफा १६ बमोजिम मुआब्जा निर्धारण गर्दा विचार राख्नु पर्ने कुराहरू, दफा १८ बमोजिम मुआब्जा पाउनेको नामावली र त्यसउपरको उजुरी, दफा १९ बमोजिमको मुआब्जा निर्धारण भएपछि सूचना गर्ने एवम् दफा २३ बमोजिम जग्गाको नामसारी र मालपोतको लगत कट्टा गर्ने लगायतका उक्त ऐनको प्रक्रियाहरू अनिवार्यरूपमा पालना गरेर मात्र व्यक्तिको जग्गा सरकारले प्राप्त गर्नसक्ने देखिन आउने ।

वस्तुतः रिट निवेदकहरूको जग्गासमेत समेटिने गरी नेपाल सरकारले उक्त सडकको सीमा विस्तार गरेको कुरामा विवाद छैन । सडक विस्तार गर्नुपर्दा व्यक्तिको जग्गा परेकोमा कानूनबमोजिम अधिग्रहण गरी क्षतिपूर्ति एवम् मुआब्जा दिएर मात्र मार्ग विस्तार गरिने भनी विपक्षीहरूको लिखितजवाफमा जिकिर लिइएको भए पनि विपक्षी पश्चिमाञ्चल क्षेत्रीय सडक डिभिजन कार्यालय नं.१ बाट रिट निवेदकहरूबाट जग्गा नेपाल सरकारका नाममा स्वामित्व कायम गर्न पत्र लेखेको देखिएकाले सो पत्रबाट रिट निवेदकको हकमा हस्तक्षेप भएकै मान्नु पर्ने हुन्छ । एकाको स्वामित्वको जग्गा कानूनबमोजिम अधिग्रहण गरी वा क्षतिपूर्ति नतिरी एकाएक सडक सीमा कायम गरी दाखिल खारेज, नामसारी वा लगत कट्टा गर्न भनी पत्राचार गरी सरकारका नाममा स्वामित्वको स्रेस्ता कायम गर्न मिल्ने हुँदैन । विपक्षीहरूको लिखित जवाफमा क्षतिपूर्ति एवम् मुआब्जा प्रदान गर्ने भन्ने उल्लेख भए पनि सडक डिभिजन कार्यालयको पत्रमा त्यस्तो केही उल्लेख नभई एकाएक जग्गाको लगत कट्टा गरी स्वामित्व सरकारको नाममा कायम गर्ने भन्ने उल्लेख भएको देखिएकाले विपक्षीहरूको लिखित जवाफको जिकिर खण्डन भएको देखिएको छ । यस अवस्थामा विपक्षीको पत्रलगायतका काम कारवाहीबाट रिट निवेदकहरूको सम्पत्तिसम्बन्धी हकमा आघात पुग्न गएको देखिन आउने ।

प्रस्तुत रिट निवेदनमा रिट निवेदकहरूको हक भोगको जग्गाको कानूनबमोजिमको क्षतिपूर्ति तथा

मुआब्जा प्रदान नगरी निवेदकहरूको जग्गाको स्वामित्व परिवर्तन गरी सरकारको नाममा कायम गर्ने भनी गरिएको विपक्षीको उक्त काम कारवाहीमाथि विवेचना कानूनी व्यवस्था र यस अदालतबाट प्रतिपादन भएको नजिरसमेतको आधारमा त्रुटिपूर्ण रहेको देखिएकाले उक्त मिति २०७०।२।२२ को पश्चिमाञ्चल सडक डिभिजन कार्यालय नं.१ तनहुँको पत्र र सोसँग सम्बन्धित निर्णय तथा सो निर्णयका आधारमा भएका अन्य सम्पूर्ण काम कारवाही उत्प्रेषणको आदेशले बदर हुने ।

रिट निवेदकहरूले आफ्नो निवेदनपत्रमा निवेदकहरूको जग्गा सार्वजनिक सडकको लागि आवश्यक भए जग्गा प्राप्ति ऐनबमोजिम जग्गाप्राप्त गरी मुआब्जा एवम् क्षतिपूर्ति प्रदान गरी उक्त जग्गाको लगत कट्टा भएमा आफूहरू सहमत नै रहेका भन्ने जिकिर लिएको र निवेदकहरूको निजी सम्पत्तिमा सडक निर्माण एवम् सीमा विस्तार गर्नु पर्दा कानूनबमोजिमको क्षतिपूर्ति एवम् मुआब्जा दिने भन्ने कुरालाई विपक्षीहरूले लिखितजवाफमा स्वीकार गरेको देखिएकाले रिट निवेदकहरूको जग्गाबाट सडक विस्तार गर्नु पर्दा सार्वजनिक सडक ऐन, २०३१ र जग्गा प्राप्ति ऐन, २०३४ बमोजिमको प्रक्रिया अपनाई जग्गाधनीहरूलाई मुआब्जा र क्षतिपूर्ति प्रदान गरी सडक सीमा विस्तार गर्नु भनी विपक्षीहरूका नाममा परमादेशसमेत जारी हुने ।

इजलास अधिकृत: विश्वनाथ भट्टराई

कम्प्युटर: अमिररत्न महर्जन

इति संवत् २०७२ साल मङ्सिर १६ गते रोज ४ शुभम् ।
यसै प्रकृतिका निम्न मुद्दाहरूमा पनि यसैअनुसार आदेश भएका छन्:

- ०६९-WO-१३७१, उत्प्रेषण / परमादेश, गुमानसिंह अर्यालसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत
- ०७०-WO-०१०५, उत्प्रेषण / परमादेश, नारायण सिंह गुरुडसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

- ०६९-WO-०१७३, उत्प्रेषण / परमादेश, धनबहादुर गुरुङसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

६

स.प्र.न्या. श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७०-CI-०४३३, उत्प्रेषण, एकबहादुर भट्टराईसमेत वि. लक्ष्मीकान्त सापकोटासमेत

निवेदकहरूले दाबी गरेको कि.नं. ८७९ जग्गा विपक्षीहरूमध्येका एकबहादुर भट्टराईको नाममा दर्ता रहेको भन्ने कुरामा विवाद रहेको पाईदैन। सोही कि.नं. ८७९ को जग्गामा उक्त भवन निर्माण भएको भन्ने कुरामा पनि विवाद छैन। विपक्षीहरूको लिखित जवाफमा पनि उक्त भवन सरकारी गोदाम घर भई निवेदक चक्रदेवी सहकारी गोदाम घर भई निवेदक चक्रदेवी सहकारी संस्थासमेतले भोग गरिरहेको भन्ने देखिन आएको छ। जिल्ला प्रशासन कार्यालय, कास्कीले मिति २०६९।७।२ मा निर्णय गरी सोही भवन भत्काउन आदेश दिएको देखिएको छ। वस्तुतः प्रस्तुत विवादमा उक्त कि.नं. ८७९ को जग्गामा बनेको भवनमा निवेदक र विपक्षीहरूमध्ये कसको भोगधिकार कायम हुने हो भन्ने हक बेहकको प्रश्न उपस्थित भएको देखिन आएको छ। यस्तो हक बेहकको प्रश्न समावेश भएको विवादको निरूपण गर्ने अधिकार जिल्ला प्रशासन कार्यालयलाई कुनै कानूनले प्रदान गरेको देखिँदैन। उपर्युक्त आधार र कारणसमेतबाट विवादित भवनमा कसको भोगधिकार रहने भन्ने हक बेहकको प्रश्न समावेश भएमा यस्तो हकबेहकको प्रश्नको निरूपण गर्ने अधिकार जिल्ला प्रशासन कार्यालयलाई नभएकाले भवन भत्काउने भनी जिल्ला प्रशासन कार्यालयले गरेको निर्णयमा अधिकारक्षेत्रको अभाव रहेको भनी उत्प्रेषणको आदेशले बदर हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, पोखराको मिति २०७०।२।२२ को आदेश मनासिब देखिँदा सदर हुने कानूनको अधिकार विना हक बेहकको प्रश्नमा जिल्ला प्रशासन कार्यालयले अधिकारक्षेत्र ग्रहण गरी उक्त भवन भत्काउने भनी गरेको आदेश त्रुटिपूर्ण देखिएको अवस्थामा सो निर्णय

उत्प्रेषणको आदेशले बदर हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालतको आदेश मनासिब देखिन आउने।

उपर्युक्त आधार र कारणसमेतबाट विवादित भवनमा कसको भोगधिकार रहने भन्ने हक बेहकको प्रश्न समावेश भएमा यस्तो हकबेहकको प्रश्नको निरूपण गर्ने अधिकार जिल्ला प्रशासन कार्यालयलाई नभएकाले भवन भत्काउने भनी जिल्ला प्रशासन कार्यालयले गरेको निर्णयमा अधिकारक्षेत्रको अभाव रहेको भनी उत्प्रेषणको आदेशले बदर हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, पोखराको मिति २०७०।२।२२ को आदेश मनासिब देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: विश्वनाथ भट्टराई

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७२ साल भदौ २९ गते रोज ३ शुभम्।

७

स.प्र.न्या. श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७०-CI-०६९९, उत्प्रेषण, रमा राणा वि. शुद्धिलाल नेपाली

पुनरावेदकले प्रत्यर्थाउपर दिएको कि.नं. ३७८ को लिखत बदर गरिपाउँ भन्ने मुद्दामा लिखत बदरतर्फको वादी दाबी पुग्न नसक्ने तर हकवालाको मन्जुरनामा प्राप्त गरी सेफ्टी ट्याङ्की निर्माण गरी भोग गरेको जग्गासम्म भोगाधिकार कायम रहने गरी भएको फैसला सर्वोच्च अदालतबाट समेत अन्तिम भएको देखिन्छ। उक्त लिखत बदर मुद्दामा सर्वोच्च अदालतबाट मिति २०६७।१।३ को फैसलासमेतबाट भोगाधिकारसम्म प्राप्त भएको अवस्थामा कि.नं. ३७८ को जग्गा किताकाट गरी कि.नं. ४६९ र ४७० कायम गरी कि.नं. ४६९ यी पुनरावेदक विपक्षी रमा राणाको नाममा दर्ता गरी जग्गाधनी प्रमाणपूर्जा दिने मालपोत कार्यालय ललितपुरको मिति २०६९।१०।१९ को आदेश सर्वोच्च अदालतबाट भएको अन्तिम फैसलाको विपरीत देखिएको अवस्थामा सो निर्णय उत्प्रेषणको आदेशले बदर हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालतको आदेश मनासिब देखिन आउने।

तसर्थ उल्लिखित आधार र कारण समेतबाट

सर्वोच्च अदालतबाट भएको अन्तिम फैसलाबमोजिम पुनरावेदक विपक्षीको भोगाधिकारसम्म कायम भएको जग्गामा सो फैसलाविपरीत कि.नं. ३७८ किताकाट गरी कायम गरेको कि.नं. ४६९ र ४७० मध्ये कि.नं. ४६९ को जग्गा यी पुनरावेदक रमा राणाको नाममा दर्ता गरी दिने मालपोत कार्यालय, ललितपुरबाट मिति २०६९।१०।१९ मा भएको निर्णय त्रुटिपूर्ण देखिएकाले उत्प्रेषणको आदेशले बदर हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०७०।५।१९ को आदेश मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । विपक्षी रमा राणाको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: विश्वनाथ भट्टराई

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इतिसंवत् २०७२ साल भदौ २९ गते रोज ३ शुभम् ।

८

स.प्र.न्या.श्री कल्याण श्रेष्ठ र मा.न्या. श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०७२-WO-०४००, परमादेश, का.जि.का.म.न.पा. वडा नं. १० स्थित रिक्रियसन इन्टरनेशनल प्रालिका तर्फबाट अख्तियारप्राप्त एकल सेयरधनि हेमन्त सिटौला वि. वैदेशिक रोजगार विभाग, बबरमहलसमेत

वैदेशिक रोजगार विभागमा कानूनबमोजिम प्रक्रिया अगाडि बढाई बैंक ग्यारेन्टीसमेत दाखिला गरिसकेपछि मिति २०६८।६।१५ को मन्त्रिपरिषद्को निर्णयले अनुगमन गर्ने जनशक्तिको अभाव भन्ने कारण देखाई इजाजतपत्र दिन रोक्का गरिएको भन्ने लिखित जवाफमा जिकिर लिएको भए पनि त्यस्तो निर्देशनको बाध्यात्मकता कानूनले सिर्जना गरेको देखिँदैन । संविधान र कानूनबमोजिम गर्नुपर्ने काम अन्य क्षेत्रको निर्देशनको आधारमा नगर्नु न्यायोचित नहुने । वैदेशिक रोजगार ऐन, २०६४ को दफा १० र ११ को सर्त पूरा गरेको अवस्थामा कानूनबमोजिम इजाजत दिनुपर्नेमा तुरुन्त दिनुपर्ने र दिन नमिल्ने भए आधार कारण खुलाई निवेदकलाई जानकारी दिनुपर्ने हुन्छ । विपक्षी विभागले निवेदक कम्पनीसँग बैंक ग्यारेन्टी माग गरी सोबापतको रकम विपक्षीले दिईसकेपछि आलटाल

गरी अन्य कारण देखाई इजाजत नदिनु कानूनतः मिल्ने देखिन नआउने । विपक्षीको उक्त कार्यबाट निवेदकको संविधान प्रदत्त पेसा, रोजगार गर्न पाउने हक अधिकारमा आघात पर्न गएको देखिन आउँदा माथि विवेचित आधार कारणबाट निवेदक कम्पनीले वैदेशिक रोजगार व्यवसाय सञ्चालन गर्न इजाजतपत्र पाउँ भनी विपक्षी विभागसमक्ष निवेदन दिई निवेदकसँग बैंक ग्यारेन्टी माग गरी निवेदकले बैंक ग्यारेन्टी ल्याइसकेको देखिँदा कानूनले तोकेको आधारभूत सर्त पूरा गरेको अवस्थामा बिनाकानूनी आधार इजाजतपत्र दिन इन्कार गर्न नमिल्ने हुनाले कानूनको रित पुर्याई निवेदकलाई इजाजतपत्र दिनु भनी विपक्षी वैदेशिक रोजगार विभागका नाममा परमादेश जारी हुने ।

इजलास अधिकृत: शिवहरि पौड्याल

कम्प्युटर: अमिररत्न महर्जन

इति संवत् २०७२ साल चैत १५ गते रोज २ शुभम् ।

इजलास नं. १

१

मा.न्या. श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली, ०६९-WO-१३७२, उत्प्रेषण / परमादेश, इन्द्रप्रसाद वाग्ले वि. गृह मन्त्रालयसमेत

अंश मुद्दामा नातासम्बन्धमा विवाद सृजना भएमा विचाराधीन अंश मुद्दाबाट विवाद निरूपण गर्नुपर्ने स्थिति एकातर्फ रहेको देखिन्छ भने अर्कोतर्फ नागरिकता एवम् नागरिकता तयार गर्न खडा गरिएका कागजहरू बदरको माग राखी निवेदक यस अदालतको असाधारण क्षेत्राधिकारअन्तर्गत अदालत प्रवेश गरेको देखिन्छ । विपक्षी शुलभ वाग्ले निजको छोरा हो होइन भनी नातामा विवाद देखिएमा सो विवादको सत्यता प्रमाणीकरणको लागि डि.एन.ए. परीक्षण जस्ता वैज्ञानिक प्रविधिको माध्यमबाट निष्कर्षमा पुग्नुपर्ने स्थिति बरकरार रहेको अवस्थामा प्रमाण बुझी सोको मूल्याङ्कन गर्नु पर्ने प्रकृतिको प्रस्तुत विवादमा रिट क्षेत्राधिकारमा प्रवेश गरी उपचार माग गर्नु सान्दर्भिक

देखिन नआउने ।

नागरिकता जारी गर्ने विधि र प्रक्रिया कानूनबाट निर्धारण गरिने विषय हो । नागरिकता प्राप्त गर्नका लागि नियम कानूनले तय गरेको प्रक्रिया पुगेको देखिएमा सम्बन्धित अधिकारीले नागरिकता प्रदान गर्ने हो । के कसरी र कुन व्यहोराबाट के कस्ता प्रक्रिया र सिफारिसका आधारमा नागरिकताको प्राप्ति भएको हो भन्ने विषय प्रस्तुत रिट निवेदनबाट टुङ्गो लगाउने वा त्यस्ता कागजहरूको सत्यता पहिचान गरी विवाद निरूपण गर्ने कार्य यस अदालतको असाधारण अधिकार क्षेत्रअन्तर्गत समाहित हुने विषय हुन नआउने ।

करकापमा परी कुनै व्यक्तिलाई कुनै कागजमा सहीछाप गर्न लगाइएको अवस्थामा आफू जुलुमीको पञ्जाबाट मुक्त भएपछि त्यस प्रकारका कार्य विरुद्ध सक्षम निकायमा कानूनले निर्धारण गरेको म्यादभित्र प्रवेश गर्न सक्ने कानूनी अधिकारको स्वयं त्यस्तो पीडित व्यक्तिले भरपुर उपयोग गरेको देखिनुपर्छ । निवेदक मिति २०६९।१२।२६ मा प्रहरी हिरासतबाट मुक्त भएपछि लामो समयपश्चात वैकल्पिक उपचारको बाटो अवलम्बन नगरी मिति २०७०।३।१९ मा रिट निवेदन लिई यस अदालतको असाधारण अधिकारक्षेत्रअन्तर्गत प्रवेश गरेको देखिन आएकोले वैकल्पिक उपचारको उपभोग नगरी असाधारण क्षेत्राधिकारमा प्रवेश गर्न नमिल्ने ।

पेस भएका कागजको वैधानिकता परीक्षणबाट कुनै नेपाली नागरिकले झुट्टो विवरण दिई नेपाली नागरिकताको प्रमाणपत्र लिएको प्रमाणित हुन आएमा तोकिएको अधिकारीले त्यस्तो नागरिकताको प्रमाणपत्र रद्द गर्नेछ भनी नेपाल नागरिकता ऐन, २०६३ को दफा १२ मा उल्लेख भएको देखिन्छ । त्यसरी जारी भएको नागरिकताको प्रमाणपत्र रद्द वा बदर गर्ने कानूनी मार्ग उक्त ऐनले प्रसस्त गरेको अवस्थामा उपचारको वैकल्पिक व्यवस्था नभएको भन्न मिल्दैन । नागरिकता बदर गर्ने छुट्टै विधि, प्रक्रिया र व्यवस्था रहेको अवस्थामा रिट अधिकारको प्रयोगबाट यस अदालतले

प्रस्तुत विवादमा प्रवेश गर्न मिल्ने नदेखिने ।

यद्यपि रिट निवेदकले विपक्षी सरस्वती र शुलभ आफ्नो श्रीमती र छोरा होइन भनी जिकिर लिएको देखिन्छ तर यिनै रिट निवेदक प्रतिवादी बनाई विपक्षी सरस्वती र शुलभले मिति २०७०।२।७ मा काठमाडौं जिल्ला अदालतमा अंश मुद्दा दायर गरी हाल उक्त मुद्दा मुलतबीमा रहेको देखिँदा नातासम्बन्धमा विवाद निरूपण गर्ने क्षेत्राधिकार कानूनतः जिल्ला अदालतलाई प्रदान गरेको पाइन्छ । त्यस्तो विषयमा अदालतको अधिकारक्षेत्र अतिक्रमण हुने गरी रिट निवेदकको मागबमोजिम यस अदालतको असाधारण क्षेत्राधिकार आकर्षित हुने नदेखिने ।

विपक्षी शुलभ वाग्लेले मिति २०६९।१२।२६ मा निवेदक इन्द्रबहादुर वाग्लेको नाउँबाट नागरिकता प्राप्त गरेपछि मिति २०७०।२।७ मा काठमाडौं जिल्ला अदालतमा अंश मुद्दा दर्ता गरेको देखियो । अंश मुद्दा परेपछि मात्र निवेदकले रिट निवेदन दर्ता गराएको देखिन्छ । मिति २०६९।१२।२६ मा नागरिकता प्राप्त गरेपछि लामो समयसम्म विपक्षीले मर्का परेको अधिकार प्रचलनका लागि कहिकैतै उजुरबाजुर गरेको मिसिलबाट देखिन आउँदैन । गोठार गा.वि.स.को सिफारिस सर्जमिन मुचुल्कासमेतका कागज प्रमाणको आधारमा सम्बन्धित अधिकारीबाट जारी भएको नागरिकताको वैधानिकता परीक्षण गर्ने कार्य यस अदालतको असाधारण अधिकारक्षेत्र अन्तर्गत पर्छ भन्न मिल्दैन । नागरिकता प्राप्त गर्नु कुनै पनि व्यक्तिको नैसर्गिक अधिकार हो । भले प्राप्त गर्ने प्रक्रिया र कार्यविधि फरकफरक हुन सक्छ । के कस्तो प्रक्रियाबाट नागरिकता प्राप्त गरेको हो र उक्त नागरिकताको आधिकारिकता प्रमाणीकरण गर्ने संयन्त्र कुन हो भन्नेसम्बन्धमा नियमन गर्ने निकाय राज्यले नै निश्चित गरेको हुन्छ । यस्तो संयन्त्र कायम रहिरहेको एवम् कुनै कानूनी हकको प्रचलनका लागि उपयुक्त र प्रभावकारी उपचारको माध्यम रहँदारहँदै सो संयन्त्र र उपचारको मार्ग अवलम्बन नगरी सरल र सहज मार्ग ठानी यस अदालतको असाधारण अधिकारक्षेत्रअन्तर्गतको

उपचारको माग गरिएको प्रस्तुत रिट निवेदनअनुसारको आदेश जारी गर्नुपर्ने अवस्थाको विद्यमानता रहेको देखिन नआउने।

उल्लिखित तथ्य, कानूनी व्यवस्था एवम् विवेचनासमेतको आधारमा वैकल्पिक उपचारको अवलम्बन नै नगरी अदालतमा विचाराधिन रहेको मुद्दामा प्रमाणको मूल्याङ्कन गरी निरूपण गर्नुपर्ने विषयमा यस अदालतको असाधारण क्षेत्राधिकारअन्तर्गत दायर हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदन मागबमोजिमको आदेश जारी गर्नुपर्ने अवस्थाको विद्यमानता रहेको नदेखिँदा रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: दिलीपराज पन्त

कम्प्युटर: अमिररत्न महर्जन

इति संवत् २०७२ साल माघ २१ गते रोज ५ शुभम्।

यसै लगाउ / प्रकृतिका निम्न मुद्दाहरूमा पनि यसैअनुसार फैसला भएका छन्।

- ०७०-WO -०११२, उत्प्रेषण / परमादेश, इन्द्रप्रसाद वाग्ले वि. चुडामणी शर्मासमेत
- ०७०-CI-०८६२, निषेधाज्ञा, इन्द्रप्रसाद वाग्ले वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालय बबरमहल, काठमाडौंसमेत
- ०७०-CI-०८६३, उत्प्रेषण / परमादेश, इन्द्रप्रसाद वाग्ले वि. जिल्ला प्रशासन कार्यालय बबरमहल, काठमाडौंसमेत

२

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६९-CI-०६११, जग्गा खिचोला चलन, अनिता देवी दास वि. प्रभादेवी मिश्र

कानूनअनुसार निर्वाधरूपमा भोगचलन गरी आफ्नो स्वामित्व भएको सम्पत्तिमा अरु कसैले कुनै प्रकारले अतिक्रमण हस्तक्षेप वा खिचोला गरेको भन्ने दाबी लिएमा सो कुरा प्रमाणबाट पुष्टि हुनु जरूरी हुन्छ। आफ्नो स्वामित्वको घर जग्गाको स्रेस्ताअनुसारको क्षेत्रफल नहुँदा अर्काको घर जग्गाबाट सोको परिपूर्ति हुनपर्छ भन्नु न्यायसङ्गत हुँदैन। जग्गा खिचोला मुद्दामा सम्बन्धित फिल्डमा गई

भई आएको नापजाँच मुचुल्का नै महत्वपूर्ण प्रमाणको रूपमा रहने गर्दछ। अदालतबाट विवादित जग्गाको नापजाँच भई आएको मुचुल्काबाट प्रत्यर्थी प्रतिवादीको जग्गाको क्षेत्रफल नै पुगेको नदेखिएको स्थितिमा पुनरावेदक वादीको जग्गा प्रत्यर्थी प्रतिवादी प्रभादेवी मिश्रले खिचोला गरेको भन्ने अर्थ गर्न मिल्ने नदेखिँदा पुनरावेदन अदालत राजविराजको फैसला अन्यथा नभई मिलेकै देखिन आयो। वादी दाबीअनुसार प्रतिवादीले वादीको जग्गा खिचोला गरेको देखिन नआउने।

उल्लिखित आधार र प्रमाणबाट प्रतिवादीको नै स्रेस्ताअनुसारको क्षेत्रफल अपुग भएको अवस्थामा प्रत्यर्थी प्रतिवादीले वादीको जग्गा खिचोला गरेको ठहर्याई भएको सुरु सप्तरी जिल्ला अदालतको फैसला उल्टी गरी वादी दाबी नपुग्ने गरी पुनरावेदन अदालत, राजविराजबाट मिति २०६८।१०।८ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक वादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: दिलीपराज पन्त

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७२ साल माघ ३ गते रोज १ शुभम्।

३

मा.न्या. श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६९-CI-०४७०, जग्गा खिचोला चलन, फरेबी यादवसमेत वि. भुन्टीदेवी यादवनी

स्रेस्ताअनुसार प्रत्यर्थी वादीको कि.नं. १४८७ को क्षेत्रफल ०-१-१० देखिन आएको, अदालतबाट भई आएको नक्सा मुचुल्काबाट वादीको कि.नं. १४८७ को जग्गा न.न. ४ मा देखाई उक्त कित्ताको क्षेत्रफल ०-०-१६.०४ रहेको पाइयो। विवादित न.नं. २ र ३ नं. को क्षेत्रफलसमेत हेर्दा पुनरावेदक प्रतिवादीको न.नं. ५ को कि.नं. १४८८ को जग्गाको क्षेत्रफल स्रेस्ता भन्दा बढी नै रहेको देखिन आएकोले वादी दाबी बमोजिम खिचोला गरेको होइन भन्ने पुनरावेदक प्रतिवादीहरूको पुनरावेदन जिकिर मनासिब देखिन नआई वादी दाबीबमोजिम खिचोला

गरेको पुष्टि हुन आउने ।

उल्लिखित तथ्य एवम् विवेचनासमेतको आधारमा सुरु जिल्ला अदालतबाट खिचोला ठहर नगरेको फैसला उल्टी गरी न.नं. २ र ३ को जग्गा पुनरावेदक प्रतिवादीहरूले वादी दाबीबमोजिम खिचोला गरेको ठहर गरी खिचोला मेटाई चलनसमेत चलाई दिने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, राजविराजबाट मिति २०६८।९।१२ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीहरूको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: दिलीपराज पन्त

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७२ साल माघ ३ गते रोज १ शुभम् ।

४

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०७०-CR-१३२३, भ्रष्टाचार, पूर्णबहादुर कार्की वि. नेपाल सरकार

पुनरावेदक प्रतिवादीले विशेष अदालतमा बयान गर्दा बयानसँगै विहार विद्यालय परीक्षा समितिको सन् २४।५।१२ को आई.ए परीक्षा पास गरेको भनी लेखिएको पत्र पेस गरेकोमा विशेष अदालतबाट आरोपपत्रसाथ पेस भएको प्रमाणीकरण व्यहोरा तथा प्रतिवादीले बयानको क्रममा पेस गरेको विहार विद्यालय परीक्षा समितिको पत्राङ्क सत्यापान ३०।२०१२ दिनाङ्क मिति २४।५।१२ को निज द्वितीय श्रेणीमा उत्तीर्ण भएको भन्ने उल्लेख भएकोले फरक व्यहोरा प्रमाणीकरण भई आएको देखिँदा सो विवरण मध्ये कुन सत्य हो जो जहाँ बुझ्नुपर्ने बुझी एकिन जवाफ पठाउनु भनी उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद्, सानोठिमी भक्तपुरलाई लेखिपठाएको देखिन्छ । उक्त प्रमाणपत्रका सन्दर्भमा उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद्, सानोठिमी भक्तपुरको च.नं. १४ मिति २०७०।४।२२ को पत्रबाट पूर्णबहादुर कार्कीको प्रमाणपत्रको प्रमाणीकरण विवरणको सि.नं. ४ मा पूर्णबहादुर कार्की, परीक्षा IA वर्ष १९९१ RollCode; Ta, Roll No. 30162 कैफियतमा “रोल कोड नभएकोले गलत भनिएको”

भनी जवाफ प्राप्त भएको देखिँदा विवादित प्रमाणपत्रहरू नक्कली होइनन् भन्ने पुनरावेदन जिकिर मनासिब भएको भन्न मिल्ने नदेखिने ।

पुनरावेदक प्रतिवादीले विवादमा आएको उक्त I.A. तहको प्रमाणपत्र १९९१ मा परीक्षा दिई प्राप्त गरेको हो, सो प्रमाणपत्र २०५२ सालमा शिक्षक सेवा आयोगको परीक्षा दिन पेस गरेको हुँ भनी विशेष अदालतसमक्ष बयान गरेको र प्रतिवादीले पेस गरेको उक्त IA तहको शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्र अनुसन्धानको क्रममा र विशेष अदालतबाट समेत सम्बन्धित परीक्षा बोर्डमा प्रमाणीकरण गर्न पठाउँदा निजले प्राप्त गरेको विवादित शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्रको प्रमाणीकरण व्यहोरामा अङ्कित कोड गलत भएको, रोलकोड नभएकोले गलत भनिएको भनी उल्लेख भई आएको देखिँदा विशेष अदालत काठमाडौंको फैसलालाई अन्यथा भन्न नमिल्ने ।

उल्लिखित आधार र प्रमाणबाट पुनरावेदक प्रतिवादी पूर्णबहादुर कार्कीले झुठ्ठा शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्र पेस गरी साबिक भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०१७ को दफा १२ को कसुर गरेकोले ऐ. ऐन, २०१७ को दफा १२ र २९(२) बमोजिम रु ५००।- (पाँचसय) जरिवाना हुने ठहर गरेको विशेष अदालत काठमाडौंको मिति २०७०।९।२१ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: दिलीपराज पन्त

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७२ साल पुस २१ गते रोज ३ शुभम् ।

५

मा.न्या. श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०७०-CR-१३२४, भ्रष्टाचार, पुण्यवति घले वि. नेपाल सरकार

नेपाल सरकारको आधिकारिक निकाय उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद्, सानोठिमी, भक्तपुरबाट अनुसन्धानको सिलसिलामा र विशेष अदालतको आदेशबमोजिम पुनः प्रमाणीकरणका

लागि पठाउँदासमेत रोल कोड नभएकोले गलत भनिएको भनी जवाफ प्राप्त भई यी प्रमाणपत्रहरूको आधिकारिकता पुष्टि हुन सकेको देखिन आएन । सक्कली नै हुन् भनी प्रतिवादीले पेस गरेका आफ्नो शैक्षिक योग्यताका प्रमाणपत्रहरू निजले व्यक्तिगतरूपमा पेस गरेको र निजले पेस गरेका उक्त प्रमाणपत्रहरूको छानबिन गर्नुपर्ने प्रश्न उठेपछि नेपाल सरकारको आधिकारिक निकायमार्फत प्रमाणीकरणका लागि सम्बन्धित बोर्डमा पठाएको देखियो । अभियोग साथ पेस भएको प्रमाणीकरण व्यहोरा र विशेष अदालतका आदेशानुसार प्राप्त भएको प्रमाणीकरणको व्यहोरामा कोड गलत भएकोले अभिलेखमा नभेटिएको र रोल कोड नभएकोले गलत भएको भनी प्रमाणीकरण भई आएको देखिँदा पुनः त्यसको प्रमाणीकरण नभएको र फरकफरक व्यहोरा उल्लेख भएको भन्ने पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

पुनरावेदक प्रतिवादीले विवादमा आएको I.A तहको परीक्षा उत्तीर्ण गरेको भनिएको प्रमाणपत्र १९९१ मा परीक्षा दिई पास गरेको र सो प्रमाणपत्र निजले अस्थायी शिक्षक पदबाट स्थायी हुन पेस गरेको भनी अनुसन्धान अधिकारीसमक्षको बयानमा उल्लेख गरेको देखिन्छ । निज २०४७ सालदेखि नै अस्थायी प्रा.वि. शिक्षक रहेकोमा निजले स्थायी हुनका लागि भनी २०४८ मा उक्त नक्कली शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्र पेस गरेको भन्ने मिसिल कागजबाट देखिएकोले विशेष अदालत काठमाडौँबाट पुनरावेदक प्रतिवादीलाई साबिक भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०१७ को दफा २९(२) बमोजिम सजाय गर्ने गरी भएको फैसला अन्यथा भएको भन्न मिल्ने नदेखिने ।

उल्लिखित तथ्य एवम् विवेचनाबाट प्रतिवादी पुण्यवति घलेले सरकारी सेवामा प्रवेश गर्ने उद्देश्यले I.A. तहको झुठ्ठा शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्रहरू पेस गरेकोले साबिक भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०१७ को दफा १२ बमोजिमको कसुर ठहर गरी ऐ. ऐनको दफा १२ र २९(२) बमोजिम जरिवाना गरेको विशेष अदालत, काठमाडौँको मिति २०७०।१।२१ को

फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: दिलीपराज पन्त

कम्प्युटर: अमिररत्न महर्जन

इति संवत् २०७२ साल पुस २१ गते रोज ३ शुभम् ।

६

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०७०-CR-१००४, भ्रष्टाचार, सीतादेवी कोइराला वि. नेपाल सरकार

विवादित प्रमाणपत्रहरू पुनः प्रमाणीकरणका लागि उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद्, सानोठिमीको २०६९।७।१६ को पत्र मार्फत सम्बन्धित माध्यमिक शिक्षा परिषद् क्षेत्रीय कार्यालय बाराणसीमा पठाएको देखिन्छ । उक्त कार्यालयबाट “यह अनुक्रमांक वर्ष २००१ मे जनपथ गोरखपुरमे अनुदानित नहीं है” भनी उल्लेख भई आएको भन्ने नेपाल सरकारको आधिकारिक निकाय माध्यमिक शिक्षा परिषद सानो ठिमीको मिति २०६९।१०।१९ को मिसिल संलग्न पत्रबाट देखिन आएकोले पुनः परीक्षणको जवाफ प्राप्त नभई फैसला भएको भन्ने पुनरावेदन जिकिर समेत मनासिब देखिन नआउने ।

प्रतिवादीले विवादमा आएको हाईस्कूल परीक्षा उत्तीर्ण गरेको शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्र मिति २०५९।५।२६ मा स्थायी नियुक्ति भइसकेपछि अ.न.मी. को १८ महिने तालिम लिनको लागि पेस गरेको देखिएको, उक्त प्रमाणपत्रहरूको प्रमाणीकरणका लागि पटकपटक सम्बन्धित बोर्डमा लेखी पठाउँदा सो बोर्डबाट पुनरावेदकले प्राप्त गरेका शैक्षिक योग्यताका प्रमाणपत्रहरू जनपथ गोरखपुरमा अनुदानित छैनन् भनी प्रमाणीकरण भई आएको अवस्थामा निजलाई भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ बमोजिम सजाय गरेको विशेष अदालतको फैसला अन्यथा भएको नदेखिने ।

उल्लिखित तथ्य, कानून एवं सिद्धान्तको आधारमा प्रतिवादी सीतादेवी कोइरालाले भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा १६(१) को कसुर गरेको ठहर गरी निजलाई सोही ऐनको दफा १६(१) बमोजिम

६ महिना कैद र रु. १०,०००। (दश हजार) जरिवाना हुने ठहर्याएको विशेष अदालत, काठमाडौंको मिति २०७०।५।१९ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकीर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: दिलीपराज पन्त

कम्प्युटर: विकेश गुरागाई

इति संवत् २०७२ साल पुस २१ गते रोज ३ शुभम्।

७

मा.न्या. श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०७०-CR-१२१५, भ्रष्टाचार, नेपाल सरकार वि. फुलगेन्द्र चौधरी

विवादित शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्र सम्बन्धमा सत्यता जाँच गर्ने नेपाल सरकारको आधिकारिक निकाय उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद्बाट पुनरावेदक प्रतिवादीले पेस गरेका शैक्षिक योग्यतासम्बन्धी अभिलेख जाँच गरी 2nd श्रेणीमा उत्तीर्ण देखियो भनी प्रमाणीकरण भएको व्यहोरालाई अन्यथा भन्न मिलेन। पुनरावेदक प्रतिवादीले पेस गरेका प्रमाणपत्र जारी गर्ने भारतस्थित सम्बन्धित बोर्डबाट अंकफल गलत भएको तर सत्यापनका सम्बन्धमा सम्बन्धित संस्थाले नै निराकरण गर्नेछ भनी लेखी आएको, पेस भएका प्रमाणपत्रको अभिलेख र अनुदानित सम्बन्धमा कुनै विवाद नरहेको साथै नेपाल सरकारको आधिकारिक निकायबाट सत्यापन सम्बन्धमा भएको निर्णय प्रतिवेदनबाट समेत उक्त विवादित प्रमाणपत्रहरू झुठ्ठा वा नक्कली भएको भन्ने नदेखिएकोले विशेष अदालत, काठमाडौंको फैसला मनासिब रहेको देखिन आयो। वादी नेपाल सरकारको अभियोग दाबी बमोजिम सजाय गरिपाउँ भन्ने पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने।

उल्लिखित तथ्य, विवेचना र प्रमाणबाट प्रतिवादी फुलगेन्द्र चौधरीलाई अभियोग दाबीबाट सफाई दिने ठहर्याई विशेष अदालत, काठमाडौंबाट मिति २०७०।७।११ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक वादी नेपाल सरकारको

पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: दिलीपराज पन्त

कम्प्युटर: रामशरण तिमिल्सिना

इति संवत् २०७२ साल पुस २१ गते रोज ३ शुभम्।

८

मा.न्या. श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०७०-CR-१३८७, भ्रष्टाचार, भूपनारायण चौधरी वि. नेपाल सरकार

पुनरावेदक प्रतिवादीले कृषि विकास बैंकको लेखा सहायक पदमा प्रवेश गर्दा पेस गरेका विहार इन्टरमिडियट शिक्षा परिषद्द्वारा जारी भएका I.Com तहको शैक्षिक योग्यताका प्रमाणपत्र सम्बन्धमा विवाद सिर्जना भई पटक पटक Bihar School Examination Board मा प्रमाणीकरणका लागी पठाउँदा incorrect, Fake and False हुनका साथै सन् १९९६ मा सो बोर्डबाट परीक्षा दिने विद्यार्थीको Last Roll No. 20126 सम्म भएको भनी उल्लेख भई आएकोले पुनरावेदकले पेस गरेका शैक्षिक योग्यताका प्रमाणपत्रहरू सक्कली नै हुन् भन्ने निजको पुनरावेदन जिकिर कानूनसम्मत देखिन नआउने।

विशेष अदालत, काठमाडौंको मिति २०६९।२।२ को आदेश अनुसार पछिल्लो पटक विहार विद्यालय परीक्षा समितिको अभिलेख रूजु गरी पेस गरेको प्रतिवेदनमा "मूल रेकर्ड नै प्राप्त हुन नसकेको" भनी उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद्, सानोठिमी, भक्तपुरको मिति २०७०।४।२७ को पत्रमार्फत प्राप्त भएको देखिन्छ। जुन परीक्षा बोर्डबाट निजले परीक्षा दिएको हो सो बोर्डको अभिलेखमा निजको परीक्षासम्बन्धी रेकर्ड नै नभेटिएको अवस्थामा पुनरावेदक प्रतिवादीले पेस गरेका शैक्षिक योग्यताका प्रमाणपत्रहरू सत्य साँचो व्यहोराको रहेछन् भन्न मिल्नेसमेत देखिएन। तसर्थ पुनरावेदक प्रतिवादी भूपनारायण चौधरीले २०५७ सालमा कृषि विकास बैंकको लेखा सहायक पदमा प्रवेश गर्न उक्त विवादित शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्रहरू पेस गरेको मिसिलसामेल प्रमाण कागजहरूबाट देखिँदा कसुर हुँदाको अवस्थामा प्रचलित भ्रष्टाचार निवारण

ऐनअनुसारको कसुर कायम गरी सोही ऐनअनुसार सजाय गर्ने गरेको विशेष अदालत, काठमाडौंको फैसला मनासिब देखिँदा अन्यथा भएको भन्न नमिल्ने।

उल्लिखित तथ्य एवम् विवेचनासमेतको आधारमा प्रतिवादी भुपनारायण चौधरीलाई तत्काल प्रचलित भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०१७ को दफा १२ को कसुरमा ऐ. दफा १२ र २९(२) बमोजिम रु. ५०० जरिवाना हुने ठहर्याएको विशेष अदालत काठमाडौंको मिति २०७०।९।९ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ। पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने।

इजलास अधिकृत: दिलीपराज पन्त

कम्प्युटर: रामशरण तिमिल्सिना

इति संवत् २०७२ साल पुस २१ गते रोज ३ शुभम्।

९

मा.न्या.श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०६९-CR-०२४६, जबरजस्ती करणी, मनकुमार राईसमेत वि. नेपाल सरकार

पीडिताको मौकामा मेची अञ्चल अस्पतालबाट स्वास्थ्य परीक्षण हुँदा योनिको तल्लो भागमा Abrasions $1/2$ cm $\times$ $1/3$ cm भनी उल्लेख भएबाट पीडितमाथि प्रतिवादीहरूले करणी गरेको भन्ने कुरा पुष्टि भएको छ। प्रतिवादीहरूले पीडिताको सहमतीले करणी गरेको भने पनि सो कुरालाई पीडिताले अदालतमा बकपत्र गर्दा खण्डन गर्दै मौकामा आफूले लेखाएको व्यहोरालाई सही भन्दै स.ज. ५ मा पहिले प्रतिवादी कमलले जबरजस्ती करणी गर्‍यो अनिमात्र मनकुमारले जबरजस्ती करणी गर्‍यो भनी र स.ज.को १४ नं.मा यो कुरा आमालाई नभन्नु न चिच्याउनु भनी प्रतिवादीहरूले पीडितालाई डर धम्की दिएको भनी लेखाएको पाइएबाट पीडिताको मञ्जुरीले प्रतिवादीहरूले करणी गरेको भन्ने कुरा प्रतिवादीहरूको भनाई बाहेक अन्य प्रमाणबाट पुष्टि हुन सकेको छैन। पीडिता १६ वर्षको भन्ने पीडिताकी आमाले जाहेरीमा उल्लेख गरेकोमा निजको जन्म मिति १७।०९।१९९३ इ.सं.भनी भुटानी शरणार्थी समन्वय इकाई चन्द्रगढी

झापाको मिसिल संलग्न पत्रबाट निज १६ वर्ष उमेर भई सकेको भन्ने देखिएकोले निज पिडिता नाबालक नभएको पुष्टि भएको छ। निजको कन्या जाली च्यातिएको छैन भन्ने मेची अञ्चल अस्पतालको पीडिताको शारीरिक परीक्षण प्रतिवेदनमा उल्लेख भए पनि कन्या जाली नच्यातिएको अवस्थामा पनि जबरजस्ती करणी हुनसक्छ। योनिको तल्लो भागमा चोट देखिएकै हुँदा प्रतिवादीहरूले पीडितालाई जबरजस्ती करणी गरेको भन्ने पुष्टि भएको छ। पीडिताको सहमतिले करणी भएको भन्ने प्रतिवादीहरूले अदालतमा गरेको बयान व्यहोरा मिसिल संलग्न प्रमाणबाट पुष्टि हुन आउने।

पीडिताको मौकाको कागज, किटानी जाहेरी दरखास्त, पीडिताको स्वास्थ्य परीक्षण प्रतिवेदन, प्रतिवादीहरूको अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्षको बयान, अदालतमा भएको बयानसमेतका आधारमा प्रतिवादीहरूले पीडिता (क१) लाई जबरजस्ती करणी गरी मुलुकी ऐन, जबरजस्ती करणीको महलको १ नं. विपरीतको कसुर अपराध गरेकोले निज प्रतिवादीहरूलाई ऐजको ३(४) नं. बमोजिम सजाय हुने र सुस्त मनस्थितिको अपाङ्गलाई सामूहिक रूपमा जबरजस्ती गरेको देखिँदा ऐजको ३(क) बमोजिम थप सजायसमेत हुने नै देखिन आउँदा प्रतिवादी मनकुमार राई र प्रतिवादी कमल भन्ने निरकमल लिम्बूले उपनाम (क१) पीडितालाई मुलुकी ऐन, जबरजस्ती करणीको महलको १ नं. विपरीतको कसुर अपराध गरेकोले निज प्रतिवादीहरूलाई ऐजको ३(४)नं. बमोजिम सजाय हुने र सुस्त मनस्थितिको अपाङ्गलाई सामूहिक रूपमा जबरजस्ती गरेको देखिँदा ऐजको ३(क) बमोजिम थप सजायसमेत हुने नै देखिन आएकोले निज प्रतिवादी मनकुमार राई र प्रतिवादी कमल भन्ने निरकमल लिम्बूले ऐजको महलको ३(४) नं. बमोजिम जनही ५ वर्ष कैद र सामूहिक जबरजस्ती करणीतर्फ ३(क) बमोजिम जनही थप ५ वर्ष कैद गरी पीडितालाई निजहरूबाट जनही रु. १००००।- का दरले क्षतिपूर्तिसमेत भराई दिने गरी सुरु अदालतबाट भएको फैसलालाई सदर हुने ठहर्याई भएको पुनरावेदन अदालत, इलामको मिति

२०६८।१२।२० को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीहरूको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: गेहेन्द्रराज पन्त

कम्प्युटर: मन्जिता ढुंगाना

इति संवत् २०७२ साल कात्तिक १९ गते रोज ५ शुभम् ।

१०

मा.न्या. श्री सुशीला कार्की र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०७०-WO-०२४७, उत्प्रेषण / परमादेश, गणेशप्रसाद आचार्यसमेत वि. सिंहदरबार वैद्यखाना विकास समिति सिंहदरबार, काठमाडौंसमेत

सिंहदरबार बैद्यखाना विकास समिति नियमावली, २०६३ को नियम ४.१ (१) बमोजिम पदपूर्ति समितिले समितिमा रिक्त हुन आएका पद खुला प्रतियोगिताबाट नयाँ भर्नाद्वारा वा कार्यक्षमताको मूल्याङ्कन वा आन्तरिक प्रतियोगिताबाट मात्र पूर्ति गर्न पाउने तर पदपूर्ति समितिले कर्मचारीको स्तरबृद्धि गर्नसक्ने गरी व्यवस्था भए गरेको देखिँदैन । कानूनबमोजिम गठित कुनै अङ्गको काम, कर्तव्य र अधिकारको बारेमा कानूनले नै प्रस्तरूपमा उल्लेख गरेको छ भने उक्त अङ्गले आफूलाई प्राप्त अधिकारभन्दा बाहिर गई कुनै कार्य सम्पादन हुन्छ भने उक्त कार्यलाई कानूनबमोजिमको कार्य मान्न नमिल्ने ।

क्षेत्राधिकारभन्दा बाहिर गई पदपूर्ति समितिले निवेदकहरूलाई स्तरबृद्धिको लागि प्रबन्ध निर्देशकलाई सिफारिस गर्ने गरी भएको निर्णय र सो निर्णयको आधारमा प्रबन्ध निर्देशकले एक तह स्तर बृद्धि गरिएको अवस्थामा सञ्चालक समितिबाट निवेदकहरूलाई स्तरबृद्धि गरिनुअघिको तलब खुवाउने गरी भएको मिति २०७०।५।९ को निर्णय र सो निर्णयलाई सञ्चालक समितिबाट पुनः २०७०।५।२० मा कायमै राख्ने गरी भएको निर्णयबाट निवेदन मागबमोजिम निवेदकहरूको मौलिक हक अधिकार उल्लङ्घन भएको नदेखिँदा उक्त निर्णयलाई बदर गरिरहनु पर्ने देखिन नआउने ।

सिंहदरबार बैद्यखाना विकास समिति नियमावली, २०६३ मा स्तरबृद्धि गर्नेसम्बन्धी प्रावधान

रहेको नभए तापनि निवेदकहरू उक्त नियमावलीको अनुसूची ७ (ख) (५) र (१०) बमोजिम बढुवाको लागि हुने परीक्षाको लागि योग्य भएको तथ्य निजहरूलाई स्तरबृद्धिको लागि पदपूर्ति समितिले गरेको सिफारिसको मिसिल संलग्न निर्णय किताबबाट समेत देखिन आउनुका साथै रिट निवेदकहरूलाई स्तरबृद्धि गरिएको मितिदेखि नै अर्थात् मिति २०६९।८।२२ देखि सञ्चालक समितिले स्तरबृद्धि गरिनुपूर्वकै स्तरको तलब खुवाउने गरी निर्णय गर्दाको मितिसम्म अर्थात् मिति २०७०।५।९ सम्म स्तरबृद्धि गरिएको तहको तलब भुक्तानी गरिएकोसमेतको अवस्थालाई विचार गर्दा भविष्यमा उक्त पदहरूमा नियमावलीको प्रावधानबमोजिम बढुवाको प्रक्रियामा निवेदकहरूलाई प्राथमिकता दिनु भनी विपक्षी नं १ र २ को नाममा निर्देशात्मक आदेश जारी हुने ।

उल्लिखित तथ्य एवम् विवेचनाको आधारमा सिंहदरबार बैद्यखाना विकास समितिको सञ्चालक समितिले निवेदकहरूलाई मिति २०७०।५।९ मा स्तरबृद्धि गरिनुअघिको तलब खुवाउने गरी भएको निर्णय र सो निर्णयलाई पुनः २०७०।५।२० कायमै राख्ने गरी भएको निर्णयबाट रिट निवेदकहरूको निवेदन जिकिर बमोजिमको संविधान प्रदत्त मौलिक हक र अन्य कानूनी हकको हनन भएको नदेखिँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत : अर्जुनप्रसाद कोइराला

कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७२ साल मङ्सिर ९ गते रोज ४ शुभम् ।

इजलास नं. २

१

मा.न्या. श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी, ०६९-CR-०७८४, भ्रष्टाचार, नेपाल सरकार वि. विष्णुप्रसाद शर्मासमेत

सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ को दफा १४ मा बोलपत्र आह्वानको व्यवस्था गरिएको छ । दफा १४

हेर्दा बोलपत्र पूर्वयोग्यता निर्धारणको प्रस्ताव आह्वानको सूचना राष्ट्रियस्तरको दैनिक समाचार पत्रमा प्रकाशन गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था भएको देखिन्छ । त्यसैगरी बोलपत्र आह्वान भएपछि परेका बोलपत्रहरूमध्ये सबैभन्दा न्यून बोलकबोल गरेको बोलपत्रलाई दफा २५ बमोजिम मूल्याङ्कन गरी तोकिएको सर्तहरू पूरा भएको देखिए, त्यस्तो न्यूनतम कबोल भएको बोलपत्रलाई सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६६ को दफा २७ बमोजिम बोलपत्र स्वीकृति गर्नुपर्ने कानूनी प्रावधानहरू रहेको देखिने ।

ठेक्का नं. १० र १२ का सम्बन्धमा विचार गर्दा ठेकेदार भनिएको प्रतिवादी राजविन्द्र प्रताप सापकोटासमेतसँग मिलेमतो गरी नक्कली र काल्पनिक कागजातहरू तयार गरी जे.भी. को सम्झौता अख्तियारनामा कम्पनी प्रोफाइल र सोमा भएको दस्तखत छापलगायतका कागजातहरू अध्ययन नै नगरी ठेकेदारसँग हुनुपर्ने मानव स्रोत साधन, औजार, मेसिन, ढुवानी साधन आवश्यक मात्रामा नभए पनि Substantially Responsive भनी लेखी सिफारिस स्वीकृत गरेका छन् । अनाधिकृत व्यक्तिलाई पेशकीमाथि पेशकीसमेत दिएका छन् भन्ने दाबी रहेको छ । मानव स्रोत साधन आवश्यक मात्रामा नभएको भन्ने सम्बन्धमा इन्जिनियरहरूको नेपाल इन्जिनियरिङ काउन्सिलको प्रमाण पत्र पेस गरेको र मेकानिकल इन्जिनियरबाट सवारी साधन र उपकरणहरू प्रमाणित गर्नुपर्ने भन्ने कानूनी प्रावधान हाल वहाल रहेको सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ र नियमावलीले व्यवस्था गरेको देखिँदैन । लिजमा लिएका ट्रकलगायतका सवारी साधनको म्याद समाप्त भए पुनः थप हुनसक्ने अवस्था देखिन्छ । सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ को दफा २५ अनुसार गठित बोलपत्र मूल्याङ्कन समितिले आवश्यक छानबिन र मूल्याङ्कन गरेको र सो समितिले अयोग्य नठहर्याई स्वीकृतिका लागि सिफारिस गरेको मिसिलबाट देखिन्छ । सार्वजनिक खरिद ऐन, २०६३ को दफा २९ अनुसार सबैभन्दा कम अंक कबोल गरेको बोलपत्रदातालाई सिफारिस गरिएको देखिँदा

प्रतिवादीहरूले दाबी अनुसारको मिलेमतो गरेको भन्ने नदेखिने ।

मैनाचुली / सुरुची जे.भी.का प्रो. रामप्रसाद मैनाली र रणविर तुम्बाले नवराज सापकोटालाई दिएको भनिएको Power of Attorney नोटरी पब्लिकको छाप दस्तखतसमेत कित्ते नक्कली हुन् भन्ने दाबीका सम्बन्धमा हेर्दा उक्त लिखतहरू बोलपत्र साथ पेस हुने कागजातहरू हुन् । मैनाचुली / सुरुची जे.भी.का पदाधिकारीले के कस्तो सहिछाप गर्छन् र प्रेषित कागजातमा भएको सहिछाप आधिकारीक व्यक्तिको हो होइन ? निजहरूको सहिछापसँग मिल्छ मिल्दैन वा भिड्छ भिड्दैन भनी कसैको उजुरी नै नपरी बोलपत्रका साथ प्रेषित कागजातहरू मूल्याङ्कन एवम् स्वीकृतकर्ताले शङ्का गर्ने अवस्था रहँदैन । साथै सबै प्रेषित कागजातहरू नक्कली वा कित्ते हुन् भनी छानबिन गर्नुपर्ने कानूनी व्यवस्था रहे भएको देखिँदैन । प्रेषित कागजातहरू नक्कली हुन् भन्ने तथ्य बोलपत्र मूल्याङ्कन एवम् स्वीकृतकर्तालाई तत्कालै थाहा जानकारी हुने अवस्था समेत रहन सक्दैन । भुक्तानीका हकमा अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगले परफरमेन्स वण्ड रोक्का राख्न बैकलाई पत्र लेखेको देखिन्छ । निर्माण सम्पन्न भएको कामको मात्र नापजाँच गरी भुक्तानी दिनुपर्ने जति रकम भुक्तानी दिएको भन्ने तथ्य प्रतिवादी विष्णुप्रसाद शर्माको बयानबाट देखिन्छ । निर्माण सम्पन्न नगराई रकम भुक्तानी दिएको भन्ने अभियोग दाबी रहेको देखिँदैन । यसरी निर्माण कार्य सम्पन्न नै नभई रकम भुक्तानी गरेको तथा गुणस्तरहीन काम गराई रकम दिएको भन्ने मिसिल प्रमाणबाट नदेखिँदा नेपाल सरकारलाई गैरकानूनी हानि नोक्सानी क्षति र प्रतिवादीहरूले गैरकानूनी लाभ लिएको भन्ने देखिन नआउने ।

पुष्पलाल (मध्यपहाडी) लोकमार्ग योजनाको हकमा विचार गर्दा इ-बिडिडद्वारा बोलपत्र पेस गर्ने व्यवस्था भएअनुरूप बोलपत्रसाथ पेस भएका कागजातहरू फर्मको छापको स्पेलिड अशुद्ध भएको,

नोटरी पब्लिकको छाप दस्तखत कित्ते भएको भन्नेसमेतको दाबी वादी पक्षले लिएको देखिन्छ। E-Bid द्वारा पेस भएको कागजातहरू र बोलपत्र सार्वजनिक खरिद ऐनअनुसार गठित बोलपत्र मूल्याङ्कन समितिले आवश्यक मूल्याङ्कन गरी उपयुक्त ठहर्याएको बोलपत्र स्वीकृतिका लागि पेस गरेको देखिन्छ। सो मूल्याङ्कन समितिले प्रेषित कागजातहरूमा लागेको छाप तथा दस्तखत कित्ते जालसाज हुन् भनी ठहर गरेको देखिँदैन। उक्त मूल्याङ्कन समितिले मूल्याङ्कन गरी आवश्यक कागजातहरू पूरा भएको देखी सिफारिस गरेको बोलपत्रलाई अधिकारप्राप्त अधिकारीले स्वीकृत गर्ने आशयपत्र राजधानी दैनिकमा प्रकाशित भएकोमा कसैको उजुरीसमेत नपरी ठेक्का स्वीकृत भएको मिसिलबाट देखिन्छ। ठेक्काबमोजिमको काम नै नभएको वा गुणस्तरहीन काम भएको भन्ने अभियोगपत्रमा दाबी लिएको छैन। ठेक्का अनुरूपको कार्य सम्पन्न भइसकेको भन्ने मिसिलबाट देखिन्छ। यसरी प्रतिवादीहरूको लापरवाही वा बदनियतले नेपाल सरकारलाई गैरकानूनी हानि नोक्सानी र प्रतिवादीहरूलाई गैरकानूनी लाभ पुगेको भन्ने नदेखिने।

अब प्रतिवादीहरू राजविन्द्र प्रताप सापकोटा, रणविर तुम्बा, मदनकुमार अधिकारी, लाक्पा शेर्पा, नवराज सापकोटा समेतका हकमा विचार गर्दा निजहरूले सकार गरेको ठेक्काको निर्माण कार्य सम्पन्न भएको कामको मात्र रकम भुक्तानी लिएको देखिएको र सोभन्दा बढी भुक्तानी लिएको देखिँदैन। निजहरूबाट गुणस्तरहीन कार्य भएको भन्ने दाबी वादी नेपाल सरकारले लिन सकेको देखिँदैन। यसबाट यी प्रतिवादीहरूको कार्यबाट नेपाल सरकारलाई गैरकानूनी हानि नोक्सानी क्षति पुगेको र प्रतिवादीहरूलाई गैरकानूनी लाभ भएको भन्ने देखिँदैन। प्रतिवादी राजविन्द्र प्रताप सापकोटाबाहेकका अन्य प्रतिवादीहरूउपर भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ८ र १७ अनुसारको दाबी लिएको देखिन्छ। उक्त ऐनको दफाले राष्ट्रसेवकले सार्वजनिक सम्पत्ति

लापरवाही वा बदनियत गरी हानि नोक्सानी गरेको अवस्थामा आकर्षित हुने देखिन्छ। तर प्रतिवादीहरूको उक्त कार्यबाट सार्वजनिक संस्थालाई गैरकानूनी हानि नोक्सानी र प्रतिवादीहरूले गैरकानूनी लाभ प्राप्त गरेको नदेखिँदा प्रतिवादीहरूले उक्त दफामा उल्लेख भएअनुसारको कसुर गरेको नदेखिने।

प्रतिवादी रातविन्द्र प्रताप सापकोटाको हकमा भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा ११ को समेत दाबी लिएको देखियो। उक्त दफा ११ हेर्दा सरकारी निकाय वा सार्वजनिक संस्थाको कागजातमा अनाधिकार वा गैरकानूनी तरिकाले सच्याउने, केरमेट गर्ने, थपघट गर्ने वा हेरफेर गर्नेलाई सजाय हुने व्यवस्था गरेको देखिन्छ। कुनै पनि व्यक्तिले सरकारी निकाय वा सार्वजनिक संस्थामा रहेको कागजातमा गैरकानूनीरूपमा सच्याउने, केरमेट गर्ने, थपघट गर्ने वा हेरफेर गरी कित्ते गरेको अवस्थामा मात्र दफा ११ बमोजिमको उपरोक्त कानूनी व्यवस्था आकर्षित हुने हो। यी प्रतिवादी राजविन्द्र प्रताप सापकोटाले सरकारी निकाय वा सार्वजनिक संस्थामा रहेको कागजातमा उक्त दफा ११ मा उल्लेख भएबमोजिमको काम गरेको नभई छुट्टै कित्ते कागजातहरू तयार गरेको देखिएकोले उक्त दफा ११ यी प्रतिवादीका हकमा आकर्षित हुने नदेखिने।

अतः माथि विवेचित आधार र कारणसमेतबाट प्रतिवादीहरूलाई आरोपित कसुरबाट सफाइ दिने ठहर्याएको विशेष अदालत, काठमाडौंको मिति २०६९।९।२० को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।
इजलास अधिकृतः प्रेमप्रसाद न्यौपाने
कम्प्युटरः मन्दिरा रानाभाट
इति संवत् २०७२ साल फागुन १८ गते रोज ३ शुभम्।
२

मा.न्या. श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७१-CR-०४६५, भ्रष्टाचार, नेपाल सरकार वि. रोजन राई

विवादित प्रमाणपत्रहरू प्रत्यर्थी प्रतिवादीले नै पेस गरेका हुन् भनी वादी पक्षबाट ठोस प्रमाण पेस हुन

सकेको पाइँदैन। फौजदारी मुद्दामा कुनै व्यक्तिलाई दोषी ठहर गर्नु पर्दा त्यस्तो दोष प्रमाणित गर्न विवादरहित प्रमाणको आवश्यकता पर्दछ। ठोस प्रमाणको अभावमा कोही कसैमाथि फौजदारी दायित्व बहन गराउन मिल्दैन। प्रस्तुत मुद्दामा प्रतिवादीले आफूले एस.एल.सी. मात्र उत्तीर्ण गरेको सोभन्दा माथिल्लो शैक्षिक योग्यता नभएको भनी मौका तथा अदालतमा समेत गरेको बयानमा पाइन्छ। विशेष अदालतले मगाएको निवेदकको नियुक्तिसम्बन्धी फाइल हेर्दा सो फाइलमा प्रत्यर्थी प्रतिवादीको नागरिकताको प्रमाणपत्रको प्रतिलिपिबाहेक अन्य शैक्षिक योग्यतामा प्रमाणपत्रहरू रहे भएको पनि देखिएन। यस्तो अवस्थामा विवादित प्रमाणपत्र यिनै प्रत्यर्थी प्रतिवादीले पेस गरेका थिए भनी अनुमान गरी निजले कार्यकारी निर्देशकको पद प्राप्त गरेको भन्न नसकिने।

नेपाल सरकार (मन्त्रीस्तर) को मिति २०६६।४।८ को निर्णयले प्रत्यर्थी प्रतिवादी हलेसी महादेव स्थान विकास समितिको कार्यकारी निर्देशक पदमा मिति २०६६।४।११ मा नियुक्ति गरिएको विषयमा विवाद देखिँदैन। हलेसी महादेवस्थान विकास समिति गठन आदेश, २०५३ को दफा ६(१) मा समितिको प्रशासकीय प्रमुखको रूपमा कार्य गर्न नेपालको सरकारले कार्यकारी निर्देशकका नियुक्ति गर्न सक्नेछ भन्ने उल्लेख भएको पाइन्छ। यस गठन आदेशमा कार्यकारी निर्देशकमा नियुक्ति पाउनको लागि न्यूनतम शैक्षिक योग्यताका सम्बन्धमा केही उल्लेख भएको पाइँदैन। प्रतिवादीले प्राप्त गरेको हलेसी महादेवस्थान विकास समितिको कार्यकारी निर्देशक पदको लागि कुनै शैक्षिक योग्यता आवश्यक पर्ने नदेखिएको अवस्थामा पनि विवादित प्रमाणपत्रहरू प्रतिवादीले नै पेस गरेका हुन् भनी अनुमान गरी दोषी ठहर गर्न न्याय र कानूनको रोहमा मिल्न नआउने।

इजलास अधिकृत: लोकनाथ पराजुली (शा.अ.)

कम्प्युटर: मन्दिरा रानाभाट

इति संवत् २०७२ साल मंसिर २९ गते रोज ३ शुभम।

३

मा.न्या.श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६९-CR-०६६४, भ्रष्टाचार, संजीवकुमार राय वि. नेपाल सरकार

पुनरावेदकले गैरकानूनीरूपमा शिक्षक पदमा नियुक्ति लिएको भनी उजुरीकर्ता ब्रह्मदेव यादवले यसै अदालतमा रिट निवेदन दिएको हुँदा भ्रष्टाचारमा मुद्दा चलाउन मिल्ने होइन भनी पुनरावेदनमा लिएको जिकिरतर्फ विचार गर्दा झुट्टा योग्यता, झुट्टा प्रमाणपत्र पेस गरी लाभ लिने कुरा भ्रष्टाचार निवारण ऐनअन्तर्गतका कसुर भई भ्रष्टाचार निवारण ऐन अनुसार कारवाही हुने विषय हुन्। निवेदकको नियुक्तिको वैधतामा कुनै व्यक्ति विशेषले नालेस गर्नु र नक्कली व्यहोराको लिखत पेस गरी लाभ प्राप्त गर्नु भन्ने विषय, यसमा मुद्दा चलाउनु पर्ने अधिकारी वा व्यक्ति र मुद्दाको कारवाहीको प्रक्रिया नै छुट्टाछुट्टै हुन्छ। नियुक्ति दिने क्रममा अर्हतायार प्राप्त निकायले प्रचलित कानूनले तोकेको प्रक्रिया नपुर्याई गैरकानूनी रूपमा नियुक्त गरेमा नियुक्ति कानूनबमोजिम छ, छैन भनी रिट निवेदनको रोहमा यस अदालतले जाँच्ने हेर्ने गर्दछ। यस्ता नियुक्ति प्रक्रियाका बारेमा परेको निवेदनले कानूनले भ्रष्टाचारको कसुर हुने भनी निर्धारण गरेका झुट्टा प्रमाणपत्रको अनुसन्धान गर्ने विषयलाई प्रभाव पार्न सक्दैन। आफूले हासिल गरेको शिक्षण अध्यापन अनुमतिपत्र आधिकारिक निकायबाट जारी भएको सट्टे साँचो हो भनी प्रमाणित गर्ने दायित्व सरकारी सेवामा लाभ लिने उद्देश्यले पेस गर्ने व्यक्तिमा नै निहित हुन्छ। प्रमाणको परीक्षण गरी सट्टे वा झुट्टा के हो भनी निर्णय गर्ने विषय रिट निवेदनबाट उपचार प्रदान गर्ने विषयवस्तु हुन सक्दैन। झुट्टा प्रमाणपत्रको विषय राज्य र समाजलाई असर पार्ने गम्भीर प्रकृतिको सरकारवादी अपराध हुने हुँदा शिक्षक छनौटसम्बन्धमा अनियमितता भयो भनी पहिले निवेदन दर्ता गरेको विषयले झुट्टा अध्यापन अनुमतिपत्र पेस गरी लाभ लिएको सम्बन्धमा अनुसन्धान गरी कानूनबमोजिम मुद्दा चलाउने अधिकारलाई असर पार्छ भनी अर्थ

गर्न न्यायोचित नहुने हुँदा दोहोरो मुद्दा चलाइयो भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर उचित रहेको नदेखिने।

झुट्टा अनुमतिपत्रसम्बन्धमा राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्रले अनुसन्धान गरेको मिलेको छैन भन्ने अर्को पुनरावेदन जिकिरसम्बन्धमा विचार गर्दा राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्रले शिक्षक छनौट प्रक्रियासम्बन्धमा प्रारम्भिक छानबिन गर्ने क्रममा अस्थायी नि.मा.वि. शिक्षकमा नियुक्ति लिन पुनरावेदकले पेस गरेको शिक्षण अध्यापन अनुमतिपत्रको वैधतामाथि प्रश्न उठेको कारण आवश्यक कारवाहीका लागि भ्रष्टाचारको कसुरमा अनुसन्धान एवम् अभियोजन गर्ने कानूनी अख्तियार प्राप्त निकाय अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगमा अनुसन्धानका लागि पठाएको देखिन्छ। त्यसपछि अनुसन्धान अधिकृत तोकी भ्रष्टाचारको कसुरमा आवश्यक अनुसन्धान गरी अख्तियारकै तर्फबाट आरोपपत्र दायर भएको पाइन्छ। भ्रष्टाचारको कसुरमा जुनसुकै व्यक्ति वा निकायलाई सूचना उजुरी दिने अधिकार कानूनले प्रदान गरेको अवस्थामा नक्कली अध्यापन अनुमतिपत्रको आशङ्कामा अनुसन्धान गर्न राष्ट्रिय सतर्कता केन्द्रले अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगलाई पत्राचार गरेकोसम्म गरेको कार्यलाई अनुसन्धान गरी कारवाही चलाएको संज्ञा दिन नमिल्ने हुँदा गैरकानूनी निकायले अनुसन्धान गरेको भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर उपयुक्त नदेखिने।

विवादित अध्यापन अनुमतिपत्रका आधारमा अस्थायी नियुक्ति पाएको नि.मा.वि. शिक्षक तृतीय श्रेणीको पदबाट राजीनामा दिईसकेको हुँदा सजाय हुनुपर्ने होइन भन्ने पुनरावेदन जिकिरतर्फ विचार गर्दा कानूनले आफूले हासिल नगरेको योग्यता हासिल गरे भनी कसैले गलत झुट्टा प्रमाणपत्र पेस गरी लाभको पद हासिल गर्छ भने त्यो भ्रष्टाचारको कसुर हुने भनी सजायसमेतको व्यवस्था गरेको देखिन्छ। कसैले झुट्टा अध्यापन अनुमतिपत्र पेस गरी लाभ हासिल गरिसकेपछि आफूबाट भएको गलत कार्य सार्वजनिक

भएको कारणले सजायबाट बच्ने उद्देश्यले पहिला लाभ लिइसकेको पदलाई परित्याग गर्दैमा उसले पहिले गरेको गैरकानूनी कार्यको कसुरबाट उन्मुक्ति पाउन सक्दैन। झुट्टा अध्यापन अनुमतिपत्रका आधारमा नियुक्ति लिई लाभसमेत प्राप्त गरी कसुरबाट उम्कने उद्देश्यले पछि राजीनामा गरे पनि पहिले गरेको कसुरको दायित्व रही नै रहने हुँदा राजीनामा गरेकै आधारमा कसुरबाट उन्मुक्ति पाउनुपर्छ भन्ने पुनरावेदन जिकिरसमेत न्यायोचित रहेको नपाइने।

यसप्रकार पुनरावेदक संजीवकुमार रायले झुट्टा अध्यापन अनुमति प्रमाणपत्र पेस गरी मिति २०६६।७।२७ देखि नि.मा.वि. शिक्षक तृतीय श्रेणीको अस्थायी शिक्षक पदमा नियुक्ति लिएको तथ्य प्रमाणित भएको देखिँदा तत्काल कार्यान्वयनमा रहेको भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा १६(१) नं. को कसुरमा सोहीबमोजिम कसुरदार ठहर गरी पुनरावेदक प्रतिवादी संजीवकुमार रायलाई भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०५९ को दफा १६(१) बमोजिम ६ महिना कैद र रु. १०,०००।- जरिवाना हुने भनी विशेष अदालत, काठमाडौँबाट मिति २०६९।८।१३ मा भएको फैसला मिलेको हुँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: कपिलमणि गौतम

कम्प्युटर: अभिषेककुमार राय

इति संवत् २०७२ साल माघ १० गते रोज १ शुभम्।

४

मा.न्या. श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०७०-CR-१६५७, झुट्टा प्रमाणपत्र पेस गरी भ्रष्टाचार, *रामनारायण गिरी वि. नेपाल सरकार*

न्यायिक विवेकको प्रयोग गरिएन भन्ने पुनरावेदन जिकिरको सन्दर्भ छ सोसम्बन्धमा हेर्दा प्रतिवादीले जुन विद्यालयमा अध्ययन गरेको भन्ने दाबी लिई प्रमाणपत्रहरू पेस गरेको हो सोही निकायबाट प्राप्त जवाफमा प्रतिवादीले पेस गरेका प्रमाणपत्रहरूलाई सक्कली हुन् भन्न सकेको देखिँदैन। यस्तो अवस्थामा न्यायिक विवेकको प्रयोग भएन भन्ने जिकिर सान्दर्भिक

नदेखिने ।

प्रतिवादीले पेस गरेका शैक्षिक योग्यताका प्रमाणपत्रहरू प्रतिवाद जिकिरबमोजिम पुनः प्रमाणीकरणका लागि उच्च माध्यमिक शिक्षा परिषद्ले प्रमाणपत्र जारी गर्ने निकायमा लेखी पठाएकोमा पुनः प्रमाणीकरण भई आएको देखिन्छ । यसरी पुनः प्रमाणीकरण भई आएका कागजातहरू हेर्दा माध्यमिक शिक्षा परिषद्, क्षेत्रीय कार्यालय, वाराणासीले पठाएको विवरणमा सि.नं. ४ मा यी प्रतिवादीको नाम उल्लेख भई कैफियत महलमा “पुष्टि नही” भन्ने व्यहोरा लेखिएको देखियो । उक्त लिखतको अन्त्यमा “नोटः- जो अनुक्रमाङ्क अनुदानित नही है उन्हे पुष्टि नही (अपुष्टि) माना जाए” भनी स्पस्ट व्यहोरा उल्लेख गरेको पाईयो । विवादित प्रमाणपत्रहरू निज आफैले पेस गरेको कुरा स्वीकार गरी बयान गरेको र प्रतिवादीले अध्ययन गरेको निकायसमेतबाट निजले पेस गरेका शैक्षिक योग्यताका प्रमाणपत्रहरू नक्कली रहेको भनी लेखिआएको अवस्थामा सो व्यहोरालाई अन्यथा रहेछ भनी भन्न सकिएन । सो विवरणलाई प्रतिवादी स्वयम्ले पनि अन्यथा भनी भन्न सकेको देखिँदैन । यस्तो अवस्थामा प्रमाण मूल्याङ्कनको अभाव भएको वा सत्य तथ्य नबुझी फैसला भएको भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर तथ्य र कानूनमा आधारित भई लिएको नदेखिँदा सो जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

अतः उल्लिखित तथ्यहरूको विद्यमानताका अतिरिक्त मिसिल संलग्न कागजातहरूबाट पुनरावेदक प्रतिवादी रामनारायण गिरीले नेपाल प्रहरीजस्तो सुरक्षा संवेदनशिल सेवामा आफ्नो बढुवा प्रयोजनको लागि पेस गरेको एस.एल.सी. सरहको शैक्षिक योग्यताको प्रमाणपत्र नक्कली रहेको पुष्टि हुन आएकोले निजको उक्त कार्य तत्काल प्रचलित भ्रष्टाचार निवारण ऐन, २०१७ को दफा १२ बमोजिमको कसुर भएकोले निजलाई सोही ऐनको दफा १२ र २९(२) बमोजिम रु. ५००।- जरिवाना हुने ठहर गरी विशेष अदालत, काठमाडौँबाट मिति २०७०।१।१५ मा भएको फैसला

मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृतः तीर्थराज भट्टराई (शा.अ.)
इति संवत् २०७२ साल भदौ २१ गते रोज २ शुभम् ।

५

मा.न्या. श्री बैद्यनाथ उपाध्याय र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०६९-CR-०५०६, कर्तव्य ज्यान, जबरजस्ती चोरी, लालबहादुर परियार वि. नेपाल सरकार

प्रतिवादीले अदालतमा बयानको क्रममा मृतकको मृत्यु के कसरी भयो थाहा भएन । मृतकसँग मेरो रिसइवी झैझगडा केही थिएन, छैन । अनुसन्धानको क्रममा भएको बयान व्यहोरा मेरो होइन । अघि नै लेखेर ल्याएको कागजमा प्रहरीले सहिछाप गराएका हुन् भनी बयान गरेको भए तापनि अनुसन्धानको क्रममा बयान गर्दा हरिहर आश्रममा ल्याएको पानीको पाइप मेरो जग्गा हुँदै ल्याएकोले मलाई आवश्यक पर्ने पानी सो पाइपबाट दिनुहोस् भन्दा नदिई उल्टै गाली गरेकोले मृतकसँग रिस उठीरहेको थियो । यस्तैमा मिति २०६६।१।५ गते राति कोठामा राखेको खुकुरी लिई हरिहर गुफामा गएको र मृतक एकलै सुतिरहेको देखेपछि निजको टाउकोमा प्रहार गरे । त्यसपछि घाँटीमा प्रहार गरें । त्यसपछि घरतर्फ आउँदा बाटोमा रगत लागेको खुकुरी कुवामा धोई पखाली गरी सुतेको हुँ । मृतक तारानन्द गिरीलाई मैले नै कर्तव्य गरी मारेको हुँ । तर निजको नगद धनमाल लगेको होइन भनी घटनाको सिलसिलेवार रूपमा उल्लेख गरी अनुसन्धान अधिकारीसमक्ष बयान गरेको देखिन्छ । निजको उक्त साबिती बयान, लास जाँच मुचुल्का तथा बयानमा उल्लेख गरेकै स्थानबाट वारदातमा प्रयोग भएको खुकुरी बरामद हुनुबाट प्रतिवादीको मौकाको साबिती थप पुष्टि र स्थापित भईरहेको देखिने ।

प्रतिवादी लालबहादुर परियारको जग्गाबाट हरिहर गुफामा आउने खानेपानीको पाइपलाइनको विषयमा उक्त गुफाका पुजारी मृतक तारानन्द गिरीसँग पटकपटक विवाद हुनु, प्रतिवादी रातिको समयमा

कालो मोसो दलेर आश्रम गुफामा गई पुजारी मृतक तारानन्द गिरीलाई काट्छु, माछु भनी धम्क्याउनुजस्ता कार्य र प्रतिवादीले भनेको स्थानबाट वारदातमा प्रयोग भएको खुकुरी फेला पर्नु आदि तथ्यहरूले प्रतिवादीले अनुसन्धानको सिलसिलामा आरोपित कसुरमा भएको साबितीलाई पुष्टि गरेको देखिने।

चोरीको वारदात ठहर नभएको अवस्थामा प्रस्तुत कर्तव्य ज्यानको अभियोगसमेत ठहर हुन पर्ने होइन भन्ने पुनरावेदन जिकिरको सन्दर्भमा विचार गर्दा कर्तव्य ज्यान र चोरी बिलकुल अलगअलग फौजदारी कसुर हुन्। प्रस्तुत मुद्दामा चोरीको अभियोग वारदात स्थापित हुन नसकी कसुरदार ठहर नभएको अवस्था छ। चोरी भएको नदेखिए पनि हत्या भएको त देखिएकै छ। प्रमाणको अभावमा चोरीतर्फको दाबी पुग्न नसकेको अवस्था देखिन्छ। तर कर्तव्य ज्यानतर्फको वारदात पुष्टि भएको अवस्थामा यसतर्फ सबुत प्रमाणबाट निर्णय हुने नै हुन्छ। तसर्थ चोरीको वारदात ठहर नभएको हुँदा कर्तव्य ज्यान मुद्दासमेत ठहर हुनुपर्ने होइन भन्ने प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने।

विवेचित आधार प्रमाणहरूका अतिरिक्त मिसिल संलग्न घटनास्थल मुचुल्का, लास जाँच मुचुल्का, अनुसन्धानको क्रममा कागज गर्ने व्यक्तिले खुलाएको विवरण, पोस्टमार्टम रिपोर्ट, प्रतिवादीको अनुसन्धानको बयान तथा मिसिल संलग्न अन्य कागज प्रमाणहरूबाट प्रतिवादी लालबहादुर परियारले मृतकउपर पूर्व इवी लिई धारिलो हतियार खुकुरीले टाउको र घाँटीमा प्रहार गरी कर्तव्य गरी हरिहर आश्रम (गुफा) का पुजारी तारानन्द गिरीको हत्या गरेको पुष्टि भइरहेको देखिँदा निज प्रतिवादीलाई अभियोग दाबीबमोजिम मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(१) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्म कैद हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, पोखराको मिति २०६८।१०।२ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।
इजलास अधिकृत : तीर्थराज भट्टराई (शा.अ.)
इति संवत् २०७२ साल असोज १२ गते रोज ३ शुभम्।

इजलास नं. ३

१

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६८-CR-०२००, ००६५, कर्तव्य ज्यान, नेपाल सरकार वि. लक्ष्मीकुमारी गिरीसमेत, नेपाल सरकार वि. तोरणबहादुर गिरी

अनुसन्धान अधिकारीसमक्षको बयानमा समेत सोही कुरा बताएको देखिन्छ। पुस्ता गिरीसँग सो दिन भेटघाट नै नभएको भनी प्रतिवादीले अनुसन्धान अधिकारीसमक्षको बयानमा उल्लेख गरेको देखिन्छ। बयानअनुसार आमाले रामप्रसादलाई मार्नुपर्नेसम्मको पूर्वरिसइवी पनि नभएको र मार्ने मनसायबाट मार भनी भनेको अवस्थासमेत नभई आफ्नो छोराले कुटाई खाई आफूले सो कुरा आमासमक्ष व्यक्त गर्दा आफूले कुटाई खाँदा पनि के हेरेर बसेको आफूले कुट्न सकिनस् भनी अभिव्यक्तिसम्म दिएको देखिन्छ। छोराले स्नेहभावद्वारा छोराले कुटाई खाएको देखेपछि स्वभावतः बदलामा कुट्नुपर्ने भन्नेसम्मको अभिव्यक्ति दिएको देखिन्छ। रामप्रसादको पिटाइबाट आफूलाई पीडा भएको भन्दै काम छाडी घर गएको सो अवस्थामा आमाले व्यक्त कुरालाई लिएर फौजदारी दायित्व स्थापित गर्न नसकिने।

प्रतिवादी तोरण गिरीका सम्बन्धमा साधकका रोहबाट हेर्दा, जाहेरी दरखास्त, लास प्रकृति मुचुल्का प्रतिवादी स्वयम्को अनुसन्धान तथा अदालतमा गरेको बयानसमेतका आधारबाट प्रतिवादीको पिटाइकै कारणबाट रामप्रसादको मृत्यु भएको कुरा पुष्टि भएको अवस्था देखिन्छ। लास जाँच मुचुल्कामा मृत्युको कारण Severe Head Injury भनी तथा प्रतिवादी तोरण गिरीले अधिकारप्राप्त अधिकारी तथा अदालतसमक्ष गरेको बयानमा मृत्यु मैले चिलाउनेको काठको चिरपटले कुटेको कारणबाट भएको हो। म एकलैले कुटपिट गरी मारेको हो। अन्य कोही कसैको सहयोग र संलग्नता छैन। मार्नुपर्ने कुनै रिसइवी

थिएन । माछु भनेर हानेको होइन भनी बयान गरेको देखिएबाट समेत तोरण गिरीको कसुर स्थापित भइरहेकोले पुनरावेदन अदालतबाट मु.ऐन ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) अनुसार प्रतिवादी तोरण गिरीलाई सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने गरी गरेको सजाय मनासिब नै देखिन आउने ।

प्रतिवादी तोरणबहादुर गिरीले एक पटक मात्र रामप्रसादलाई दाउराको चिरपटले प्रहार गरेको, घातक जोखिमि हतियार प्रयोग गरेको नदेखिएको, घटनाको अनुसन्धान तथा अदालतमा समेत भएको यथार्थ कुरा लेखाई अनुसन्धान तथा न्यायिक कार्यमा सहयोग गरेकोसमेतका आधारबाट मार्नुपर्ने पूर्वरिसइवी नरहेको, वारदातको प्रकृति र अवस्थालाई विचार गर्दा प्रतिवादीलाई ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वस्वसहित जन्म कैदको सजाय गर्दा चर्को पर्न जाने तथा १० वर्ष कैद सजाय गर्दा पनि ऐनको मकसद पूरा हुने देखिँदा प्रतिवादी तोरणबहादुर गिरीलाई अ.बं. १८८ नं. बमोजिम गर्नुपर्ने देखिने हुँदा पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६७।३।२९ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । सजायको हकमा प्रतिवादी तोरणबहादुर गिरीलाई अ.बं. १८८ नं. बमोजिम १० वर्ष कैद हुने ठहर्छ । पुनरावेदक वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने । इजलास अधिकृत: रामप्रसाद पौडेल कम्प्युटर: रमेश आचार्य इति संवत् २०७२ साल चैत २८ गते रोज १ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६९-CR-०४३५, कर्तव्य ज्यान, नवराज नेपाली (मजाकोटी) वि. नेपाल सरकार
पुनरावेदक प्रतिवादीले मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको ७ नं. को जिकिर लिएतर्फ हेर्दा, मुलुकी ऐन, ज्यान सम्बन्धीको ७ नं. मा ज्यान मरेकोमा ज्यानमाराको वात नलाग्ने व्यवस्था गरिएको पाइन्छ । जसमध्ये ७(१) मा “कसैले हात हतियार लिई वा नलिई आफ्नो ज्यान लिनासम्मको जोरजुलुम गर्न लागेकोमा

त्यस्तालाई पक्राउ गर्न वा गुहार मद्दत माग्नु नसकिने वा मागे पनि बखतमा मद्दत पुग्न नसक्ने वा त्यस्ताको पन्जाबाट भागी उम्की आफ्नो ज्यान बचाउनसमेत फुर्सत नपाउने अवस्थामा आफूले केही नगरे आफ्नो ज्यान रहँदैन भन्ने पूरा विश्वास भई ज्यान बचाउनका खातिर उसै मौकामा केही गर्दा सो जुलुमीको ज्यान मरेको” भन्ने व्यवस्था रहेको छ । पुनरावेदक प्रतिवादीको ज्यान नै जोखिममा परेको भन्ने अवस्था प्रस्तुत मुद्दामा देखिँदैन । धादिङबेशीको बस्ती भएको ठाउँमा वारदात भएको देखिन्छ । जहाँ शिव कुमालले आक्रमण गर्दा पुनरावेदकले अरु मानिसहरूलाई बोलाउन सक्ने प्रशस्त सम्भावना रहेको देखिन्छ । तर पुनरावेदकले फर्निचरको काठ उठाइ हानेको भनी बयानमा स्वयम्ले स्वीकार गरेका छन् । पुनरावेदकले कुटेको आफैँ थाहा पाई स्थानीय मानिसहरू स्वतःस्फूर्त रूपमा जम्मा भएको र आफू भागेको कुरा पुनरावेदकको बयानबाटै समर्थित भइरहेको देखिँदा पुनरावेदकले लिएको ७ नं. को जिकिर पुग्न सक्ने देखिँदैन । पुनरावेदकले गरेको कसुर मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. कै हुँदा पुनरावेदन अदालतको फैसलालाई अन्यथा भन्न नसकिने ।

पुनरावेदन अदालत, पाटनले धादिङ जिल्ला अदालतले गरेको अ.बं. १८८ नं. को रायलाई स्वीकार नगरे पनि प्रतिवादीले मृतकलाई नियोजित तवरले हत्या गरेको नभई मृतक शिव कुमालको कुटपिटको परिणामस्वरूप प्रतिवादीले शिव कुमालमाथि काठले आक्रमण गरेको देखिन्छ । प्रतिवादीले घटनाका सम्बन्धमा आफूले हानेको चोटको कारणबाट नै शिव कुमालको मृत्यु भएको भनी सत्य तथ्य बताई अनुसन्धान तथा अदालतलाईसमेत सहयोग गरेको, मार्नुपर्ने पूर्वरिसइवी स्पष्ट रूपमा नदेखिएको, वारदातको प्रकृति र अवस्थालाई विचार गर्दा प्रतिवादीलाई ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. बमोजिम जन्मकैदको सजाय गर्दा चर्को पर्नजाने तथा १० वर्ष कैद सजाय गर्दा पनि ऐनको मकसद पूरा हुने देखिँदा

प्रतिवादी नवराज नेपालीलाई अ.बं. १८८ नं. बमोजिम १० वर्ष कैद सजाय हुन मनासिब देखिन आउँदा पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६९।३।२६ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । सजायको हकमा प्रतिवादी नवराज नेपालीलाई अ.बं. १८८ नं. बमोजिम १० वर्ष कैद सजाय हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: रामप्रसाद पौडेल

कम्प्युटर: विष्णुदेवी श्रेष्ठ

इति संवत् २०७३ साल असार २ गते रोज ५ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६९-CR-०८७५, कर्तव्य ज्यान, वीरशरण चौधरी वि.नेपाल सरकार

मृतकलाई मारुपर्ने मनसाय नभएको र रक्सी सेवन गरी सधैं झैझगडा गर्ने गरेकीले चेतावनीस्वरूप कुटपिट गर्दा मृत्यु भएको हो भनी प्रतिवादीले अधिकारप्राप्त अधिकारी एवम् सुरु अदालतमा समेत साबित रही बयान गरेको देखिन्छ । प्रतिवादी वीरशरण चौधरीको अधिकार प्राप्त अधिकारीसमक्ष र अदालतसमक्षको साबिती बयानलाई जाहेरी दरखास्त, लास जाँच प्रकृति मुचुल्का, शव परीक्षण प्रतिवेदनसमेतबाट समर्थित भएको देखिने ।

मृतक निर्मला चौधरीको मृत्यु प्रतिवादीको कुटपिटको कारणबाट भए गरेको कुरामा कुनै विवाद रहेको देखिँदैन । प्रतिवादी वीरशरण चौधरीले ज्यानसम्बन्धीको महलको ५, ६ नं. को अवस्थाको जिकिर पुनरावेदनमा उल्लेख गरे पनि निर्मला चौधरीको मृत्यु प्रतिवादीको कुटपिटबाट भएको कुरालाई प्रतिवादीले स्वीकार गरिरहेको देखिन्छ । कुनै पनि फौजदारी दायित्व सिर्जना हुने कार्य गरेपछि सोलाई इन्कार गर्दैमा कानूनले तोकेको दायित्वबाट उम्कन मिल्दैन । प्रतिवादीको कार्य ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. बमोजिमको कसुर भई प्रतिवादीलाई सोही महलको १३(३) नं अनुसार सर्वश्वसहित जन्म कैद हुने ठहर्छाई गरेको फैसलालाई अन्यथा भन्न नसकिने ।

प्रतिवादीले मृतकलाई मादक पदार्थ सेवन गरी कुटपिटको परिणामस्वरूप निर्मला चौधरीको मृत्यु भएको देखिए पनि प्रतिवादीले घटनाका सम्बन्धमा सत्य तथ्य बताई अनुसन्धान तथा अदालतलाई समेत सहयोग गरेको, मारुपर्ने पूर्व रिसइवी नरहेको, वारदातको प्रकृति र अवस्थालाई विचार गर्दा प्रतिवादीलाई ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. बमोजिम सर्वश्वसहित जन्मकैदको सजाय गर्दा चर्को पर्न जाने तथा १२ वर्ष कैद सजाय गर्दा पनि ऐनको मक्सद पूरा हुने देखिँदा प्रतिवादी वीरशरण चौधरीलाई अ.बं. १८८ नं. बमोजिमको मारुपर्ने देखियो । पुनरावेदन अदालतले अ.बं. १८८ नं. बमोजिम १० वर्ष कैद सजाय गर्न राय व्यक्त गरे पनि वारदात तथा सम्पूर्ण परिस्थितिलाई विचार गर्दा प्रतिवादीलाई १२ वर्ष कैद सजाय हुन मनासिब देखिन आउँदा माथि विवेचित आधार कारणहरूबाट पुनरावेदन अदालत, तुलसीपुरको मिति २०६९।६।२ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । सजायको हकमा प्रतिवादी वीरशरण चौधरीलाई अ.बं. १८८ नं. बमोजिम १२ वर्ष कैद हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: रामप्रसाद पौडेल

कम्प्युटर: विष्णुदेवी श्रेष्ठ

इति संवत् २०७२ साल फागुन २७ गते रोज ५ शुभम् ।

४

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०६८-CI-०२३८, ०२३९, अंश चलन, कुमारप्रसाद पोखरेल वि. दिपककुमार पोखरेलको मु.स. गर्ने अन्जु खतिवडा पोखरेल कुमारप्रसाद पोखरेलसमेत वि. दिपककुमार पोखरेलको मु.स. गर्ने अन्जु खतिवडा पोखरेल

मूल पुरुष स्व. कृष्णप्रसाद पोखरेलको श्रीमती विजयालक्ष्मी पोखरेल, जेठो छोरा कुमारप्रसाद पोखरेल तथा कान्छो छोरा दीपक पोखरेल अंशियार नाताका व्यक्ति भएकोमा विवाद नभएको र निजहरूको बीचमा रितपूर्वक अंशबन्डा भएको अवस्था मिसिल

संलग्न प्रमाणबाट देखिँदैन । काठमाडौं जिल्ला काठमाडौं महानगरपालिका वडा नं. ९ साबिक कि.नं. ४२ को जग्गा प्रतिवादीमध्येकी विजयालक्ष्मी पोखरेलका नाममा दर्ता रहेकोमा उक्त कि.नं. ४२ को क्षे.फ. १-०-०-३ जग्गामध्ये कित्ताकाट गरी मिति २०५७।५।१५ मा कि.नं. २१२ को क्षे.फ. ०-५-१-३ घरजग्गा पुनरावेदक प्रतिवादी कुमारप्रसादको छोरा अभिषेक पोखरेललाई विजयालक्ष्मीले हा.ब. गरिदिएको र बाँकी रहेको कि.नं. २१३ र २१४ को घरजग्गा निज विजयालक्ष्मीले कान्छो छोरा र दिपककी श्रीमती अन्जु पोखरेललाई हा.ब. गरिदिएको मिसिल प्रमाणबाट देखिन आउने प्रतिवादी विजया लक्ष्मीका नाम दर्ताको उक्त साबिक कि.नं. ४२ को घरजग्गा कित्ताकाट गरी कि.नं. २१२ कुमार पोखरेलको अंशभाग निजको छोरा अभिषेक पोखरेलका नाममा हा.ब. गरिदिएको र बाँकी कि.नं. २१३ र २१४ को जग्गा विजया लक्ष्मी र दिपक पोखरेलको अंशभागको भई विजया लक्ष्मीले आफ्नोभाग समेत दिपककी श्रीमती अन्जुलाई हा.ब. गरिदिएकोले यस्तो पैतृक सम्पत्ति समानरूपमा रोखपोख मिलाई वादी प्रतिवादीहरूलाई हक हस्तान्तरण गरी बाँडफाँड भई आआफ्नो नाममा दर्ता भइसकेको अवस्थामा त्यस्तो सम्पत्ति पुनः बन्डा लगाउन न्यायसङ्गत हुने पैतृक सम्पत्ति अंशियारमध्येको जेठा दाजु कुमार पोखरेलका नाममा नामसारी गर्न मन्जुरनामा दिएको कारणले सो सम्पत्तिमा अन्य अंशियारको अंश हक नै नरहेको भन्न मिल्दैन । यस्तो सबै अंशियारको अंश हक लाग्ने सम्पत्ति यी पुनरावेदक प्रतिवादी कुमार पोखरेलले आफ्नो छोरा अभिषेक पोखरेललाई मिति २०५६।९।२५ मा हालैको बकसपत्र गरिदिएको देखियो । तसर्थ स्व. बाबु कृष्णप्रसाद पोखरेलको नाममा दर्ता भई निजको जेठा छोरा कुमार पोखरेलले अन्य अंशियारहरू आमा विजया लक्ष्मी र भाइ दिपक पोखरेलको मन्जुरीले आफ्ना नाममा नामसारी गराएको उक्त कि.नं. ९४ को घर जग्गा अन्य अंशियारको मन्जुरीबेगर आफ्नो छोरा अभिषेक लाई हा.ब. गरिदिएको देखिँदा यस्तो पैतृक सम्पत्तिबाट

सबै अंशियारले बराबर अंश पाउने हुँदा सो कि.नं. ९४ को घर जग्गाबाट वादीले ३ भागको १ भाग अंश छुट्याई लिन पाउने ठहर्याएको सुरु तथा पुनरावेदन अदालतको फैसला कानूनसम्मत र न्यायोचित नै देखिएकोले प्रतिवादीहरूको पुनरावेदन जिकिर एवम् यस अदालतबाट मिति २०६८।४।२५ मा भएको मुद्दा दोहोर्याई हेर्ने निस्सा प्रदान गर्ने आदेशसँग सहमत हुन सक्ने अवस्था नदेखिने हुँदा मिसिल संलग्न आधार प्रमाणको विवेचना एवम् मूल्याङ्कन गरी विवादित कि.नं. २१३ र २१४ को घर जग्गा बन्डा नलाग्ने र कि.नं. ९४ को घर जग्गाबाट वादीले ३ भागको १ भाग अंश पाउने ठहर्याई सुरु काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट मिति २०६५।१०।२७ मा भएको फैसला सदर हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, पाटनले मिति २०६७।९।२२ मा गरेको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: तारादत्त बडू

कम्प्युटर: विष्णुदेवी श्रेष्ठ

इति संवत् २०७२ साल फागुन २ गते रोज १ शुभम् । यसै लगाउका निम्न मुद्दाहरूमा पनि यसैअनुसार फैसला भएका छन्:

- ०६८-CR-०२३५, जालसाजी, सरला पोखरेल वि. विजयालक्ष्मी पोखरेलसमेत
- ०६८-CI-०२४०, लिखत दर्ता बदर, सरला पोखरेल वि. विजयालक्ष्मी पोखरेलसमेत

५

मा.न्या.श्री गोपाल पराजुली र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६७-CI-०२२५, निषेधाज्ञा / परमादेश, भिष्म भुषण श्रेष्ठ वि. एल्पिक एभरेस्ट फाइनान्स लि. कर्मचारी सञ्चयकोष भवन, सुन्धारा काठमाडौं

यी पुनरावेदकलाई प्रत्यर्थी फाइनान्स कम्पनीले मिति २०६९।९।३ मा ऋण चुक्ता गर्नेसम्बन्धी पठाएको पत्रमा श्रीमती उषा श्रेष्ठले लिएको कर्जा चुक्ता गर्न र सो नगरेमा धितो कम्पनीको नाममा नामसारी गरिने भन्ने सूचना दिएकोसम्म देखिन

आयो । प्रत्यर्थी फाइनान्सबाट लिएको ऋण कर्जा चुक्ता गरिसकेको र बाँकी नरहेको भनी यी पुनरावेदकले सबुद प्रमाण पेस दाखिल गर्न सकेको देखिँदैन । त्यस्तै यिनै वादी प्रतिवादी भई हर हिसाब गरिपाउँ भन्ने र लिलाम बदर गरी नामसारी बदर गरिपाउँ भन्नेसमेत मुद्दाहरू सुरु जिल्ला अदालतमा चली फैसला भइसकेको भन्नेमा दुवै पक्षको मुख मिलेकै देखियो । उक्त मुद्दाबाटै लिलाम बदर हुने नहुनेसम्बन्धमा विवेचना हुने नै हुँदा निषेधाज्ञा मिश्रित परमादेशको आदेश जारी गर्नुपर्ने अवस्था देखिएन । निषेधाज्ञाको आदेश निर्विवाद हकको आघातको आशंकामा जारी हुने आदेश हो । प्रस्तुत मुद्दामा निवेदकले उठाएको प्रश्न नै विवादित अवस्थामा रहेको देखिँदा निषेधाज्ञाको आदेश जारी हुन सक्दैन । पुनरावेदन अदालत पाटनबाट प्रस्तुत मुद्दाको विवादित विषय हरहिसाब हेरी एकिन गरी निर्णय हुनुपर्ने विषय भएकोले रिटक्षेत्रबाट हस्तक्षेप गर्न नमिल्ने भनी निवेदन खारेज हुने ठहर्याएको फैसला कानूनसम्मत नै देखिँदा पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने हुँदा मिसिल संलग्न प्रमाणको विवेचना गरी निवेदन खारेज हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, पाटनले मिति २०६६।१०।२७ मा गरेको आदेश (फैसला) मिलेकै देखिँदा सदर हुने । पुनरावेदकको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।
इजलास अधिकृत: तारादत्त बडू
कम्प्युटर: विदुषी रायमाझी
इति संवत् २०७२ साल माघ ४ गते रोज २ शुभम् ।

इजलास नं. ४

१

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०७२-WO-०१२२, परमादेश, विष्णु दत्त भट्ट वि. माननीय उपप्रधान तथा सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्री ज्यू, संघीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालयसमेत प्रत्येक नागरिकलाई प्रचलित कानूनको

अधीनमा रही सम्पत्ति आर्जन गर्ने, भोग गर्ने, बेचबिखन गर्ने र सम्पत्तिको अन्य कारोवार गर्ने हक हुन्छ भन्ने नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १९ ले प्रत्याभूत गरेको छ । सार्वजनिक हितको लागि राज्यले कुनै व्यक्तिको सम्पत्ति अधिग्रहण वा प्राप्त गर्दा वा त्यस्तो सम्पत्तिउपर कुनै अधिकारको सिर्जना गर्दा कानूनबमोजिम क्षतिपूर्ति दिइनेछ भन्ने संवैधानिक प्रत्याभूतिसमेत प्रदान गरेको अवस्थामा निवेदकको जग्गामा सडक निर्माण गर्दा उक्त संवैधानिक व्यवस्था र तत्सम्बन्धी प्रचलित जग्गा प्राप्ति ऐन, २०३४ को अक्षरसः पालना गर्नुपर्ने हुन्छ । जग्गा प्राप्ति ऐन, २०३४ को दफा ९(१) अनुसार जग्गा प्राप्ती ऐन, २०३४ को दफा २६ अनुसार जग्गावालाको मञ्जुरीले पनि जग्गा प्राप्ति गर्न सकिने र जग्गाको मुआब्जा निर्धारित गरी सो जग्गाको मुआब्जा वा क्षतिपूर्ति दिनुपर्ने भन्ने जग्गा प्राप्तिसम्बन्धमा भएको प्रचलित कानूनी व्यवस्थाको समेत विपक्षीहरूबाट पालना भए गरेको नदेखिने ।

नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ११६ मा अदालतको आदेश र निर्णयलाई मान्नुपर्ने भन्ने व्यवस्था रहेको छ । उक्त धाराको उपधारा १ मा मुद्दा मामिलाको रोहमा अदालतले दिएको आदेश वा निर्णयलाई सबैले पालन गर्नुपर्नेछ भन्ने व्यवस्था रहेको देखियो । अदालतको आदेश वा निर्णयलाई सबैले पालना गर्नु प्रत्येक व्यक्तिको लागि कर्तव्य हुने ।

निवेदक विष्णुदत्त भट्टको नाम दर्ता र भोगको बाटोमा परेको जग्गाको क्षतिपूर्तिबापत मुआब्जाको रकम उपलब्ध गराउनु पर्नेमा कहिले सम्बन्धित मन्त्रालयतिर पत्राचार गर्ने गरेको र कहिले RAIDP परियोजनातर्फ पत्राचार गर्ने कार्य मात्र गरेको देखिन्छ । सर्वोच्च अदालतको आदेशबमोजिम निवेदकलाई मुआब्जाबापतको रकम उपलब्ध गराउनु पर्नेमा यी पत्राचारबाट सङ्घीय मामिला तथा स्थानीय विकास मन्त्रालय, सो मन्त्रालयका मन्त्री र जि.वि.स. कैलालीका स्थानीय विकास अधिकारी फैसला कार्यान्वयनमा उदासिन रहेको देखिने हुँदा

उल्लिखित कानूनी व्यवस्था, मिसिल संलग्न कागजात र प्रमाणहरूबाट निवेदक विष्णुदत्त भट्टलाई यस अदालतको मिति २०६८।१।२९ को फैसलाअनुसार मुआब्जाको रकम यो फैसलाको जानकारी प्राप्त गरेको मितिले ६ (छ महिनाभित्रमा उपलब्ध गराउनु भनी विपक्षीहरूको नाममा निवेदन मागबमोजिम परमादेशको आदेश जारी हुने।

इजलास अधिकृत: प्रेम खड्का

कम्प्युटर: चन्दनकुमार मण्डल

इति संवत् २०७२ साल चैत २६ गते रोज २ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०७०-WO-०१४७, उत्प्रेषण / परमादेश, अधिवक्ता श्रीकृष्ण सुवेदीसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

स्वास्थ्यसम्बन्धी हक व्यक्तिका जीवनलगायतका अनेकौं हकहरूको प्रचलनसँग पनि सम्बन्धित हुन्छ। यसले अन्य मौलिक हकहरूमा असर र प्रभावसमेत पार्दछ। यस क्रममा राज्यले विधायिकी अधिकारको प्रयोग गरी कानूनको निर्माण, कार्यान्वयन तथा आवश्यक नियम बनाई सोको कार्यान्वयन भए नभएको सम्बन्धमा सरकारी संयन्त्रमार्फत प्रभावकारी नियमन गर्नु राज्यको कर्तव्य हुन आउँछ। यदि राज्यको तर्फबाट यस्ता कदमहरू चालिँदैनन् भने नागरिकलाई संविधानले प्रत्याभूत गरेको आधारभूत निःशुल्क स्वास्थ्यको अधिकारको संरक्षण गर्ने दिशामा राज्य संयन्त्र उदासिन भएको मान्नुपर्ने हुन जाने।

निजी तथा गैरसरकारी स्वास्थ्यसम्बन्धी संस्थाको सञ्चालन, नियमन तथा व्यवस्थापनसम्बन्धमा के कस्तो कानून बनाउने भन्ने कुरा विधायिकाको आफ्नो अन्तरनिहित अधिकार हुने भएको र राज्यले आफ्नो क्षमताअनुसार नागरिकलाई के कस्ता आधारभूत सेवा तथा सुविधा प्रदान गर्ने भन्ने कुरा कार्यकारिणीको कार्य भएकोले अदालतले कानूनको व्याख्या गर्ने र कानूनमा रहेका द्विविधा हटाउने मात्र कार्य गर्दछ नकि विधायिकी वा

कार्यकारिणी भूमिका निर्वाह गर्ने।

कुन कामको लागि कस्तो शुल्क चर्को हो र कुन शुल्क उपयुक्त हो भन्ने कुरा सम्बन्धित ऐन, नियम वा कुनै पनि संस्थानको विनियमावली वा निर्देशिकाले निर्धारण गर्ने कुरा हो। स्वास्थ्य संस्थाको शुल्क निर्धारण गर्ने सन्दर्भमा अदालतले बोल्न मिल्ने हुँदैन। सम्बन्धित निकायलाई उपयुक्त शुल्क निर्धारण गरी सेवा प्रवाह चुस्त वा दुरुस्त भए नभएको सम्बन्धमा अनुगमन वा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाउनु भनी आदेश भने अदालतले दिन सक्ने नै हुँदा स्वास्थ्य संस्था स्थापना, सञ्चालन तथा स्तरोन्नति मापदण्डसम्बन्धी निर्देशिका, २०७० को दफा १३ मा गुणस्तर तथा मापदण्ड अनुगमनसम्बन्धमा व्यवस्था गरेको कुरालाई तत्परतापूर्वक कार्यान्वयन गर्न विपक्षीहरू प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय, स्वास्थ्य तथा जनसंख्या मन्त्रालय, स्वास्थ्य सेवा विभाग, टेकु, नेपाल मेडिकल काउन्सिल, बाँसबारी तथा नेपाल मेडिकल एसोसिएसन, बागबजारका नाममा निर्देशनात्मक आदेश जारी हुने।

स्वास्थ्यसम्बन्धी हक जीवनको हकसँग सम्बन्धित छ। नेपालको अन्तरिम संविधान, २०७३ तथा वर्तमान संविधानले समेत निःशुल्क स्वास्थ्यसम्बन्धी हकलाई मौलिक हकको रूपमा मान्यता दिएको देखिन्छ। सर्वसाधारण नागरिकले निजी तथा सार्वजनिक स्वास्थ्य संस्था वा अस्पतालबाट प्राप्त गर्ने सेवा गुणस्तरीय एवम् पारदर्शी भए वा नभएको सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न स्वास्थ्य संस्था स्थापना, सञ्चालन तथा स्तरोन्नति मापदण्डसम्बन्धी निर्देशिका, २०७० समेत रहेको र उक्त निर्देशिकाबमोजिम निजी तथा सार्वजनिक स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रवाह हुने सेवा गुणस्तरीय एवम् पारदर्शी भए नभएको सम्बन्धमा प्रभावकारी अनुगमन तथा निरीक्षण गर्ने गराउने अन्तिम जिम्मेवारी विपक्षी स्वास्थ्य मन्त्रालयको भएको आधारमा स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रवाह हुने सेवामा समानता, एकरूपता उपयुक्त एवम् प्रभावकारी बनाउन उक्त मन्त्रालयले उपयुक्त कदम चाल्नु पर्ने देखिने

हुँदा स्वास्थ्य संस्थाको दर्ता, नियमन तथा अनुगमन गर्नेसम्बन्धमा स्वास्थ्य संस्था स्थापना, सञ्चालन तथा स्तरोन्नति मापदण्डसम्बन्धी निर्देशिका, २०७० समेत रहेको र सोसम्बन्धी छुट्टै ऐन, बन्न लागेको भन्ने लिखित जवाफकर्ताको जवाफहरूलाई हेरी विचार गर्दा सम्बन्धित ऐनलाई यथाशीघ्र नेपालको संविधानको भावनासमेतलाई मूर्तरूप प्रदान गर्ने गरी निर्माण गर्न तथा स्वास्थ्य संस्थाको सेवा प्रवाह गुणस्तरीय र पारदर्शी बनाउने सन्दर्भमा प्रभावकारी नियमन तथा अनुगमन गर्ने कार्यमा तदारुकता ल्याउन विपक्षीको नाउँमा यो निर्देशनात्मक आदेशसम्म जारी हुने गरी प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने।

इजलास अधिकृत: शकुन्तला कार्की

कम्प्युटर: चन्दनकुमार मण्डल

इति संवत् २०७३ साल असार २२ गते रोज ४ शुभम्।

३

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय, ०६९-WO-०६३८, परमादेश, मनिषा थापासमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशीको राय:

नागरिकता प्रत्येक व्यक्तिको लागि महत्त्वपूर्ण हुन्छ। कुनै पनि व्यक्ति कुनै देशको नागरिक हो भन्ने कुरा नागरिकताको प्रमाणपत्रले नै पहिचान गराउँदछ। कुनै व्यक्ति कुनै देशमा लामो समय बसोबास गर्दा नागरिक बन्न सक्दैन र नागरिक नबनीकन राजनीतिक तथा नागरिक अधिकार उपभोग गर्न सक्दैन र राजनीतिक तथा नागरिक अधिकार उपभोग गर्न सक्दैन। राजनीतिक एवम् आर्थिक अधिकार उपभोग गर्न र नागरिक भन्ने चिनाउन नागरिकताको प्रमाणपत्र अत्यावश्यक हुन्छ। नागरिकताको प्रमाणपत्र संविधान र कानूनले नागरिक हुन योग्यता पुगेको व्यक्तिलाई मात्र प्रदान गरिन्छ। संविधान र कानूनले नागरिक हुन तोकेको योग्यता नपुगेको व्यक्ति जतिसुकै लामो अवधि बसोबास गरेको भए पनि नागरिक बन्न नसक्ने।

नागरिकताको प्रमाणपत्र प्रदान गर्ने कर्तव्य भएको पदाधिकारी प्रमुख जिल्ला अधिकारीको काम कारवाही, नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३, नेपाल नागरिकता ऐन, २०६३ तथा नेपाल पक्ष भएको ICCPR, 1966, CRC 1989,/CEDAW 1979 लगायतका महासन्धिको विपरीत हुनाका साथै स्वेच्छाचारीसमेत देखियो। प्रमुख जिल्ला अधिकारी नेपालको सम्बन्धित जिल्लाको प्रमुख प्रशासक हो। प्रमुख जिल्ला अधिकारीको काम, कर्तव्य र अधिकार स्थानीय प्रशासन ऐन, २०२८ मा तोकिएको छ। उक्त ऐनअनुसार जिल्लामा शान्ति सुरक्षा कायम गर्नेदेखि लिएर जनताहरूको Welfare अर्थात् जनताहरूको भलाइको काम प्रमुख जिल्ला अधिकारीले गर्दछ। त्यसका अतिरिक्त नेपाल नागरिकता ऐन, २०६३ ले योग्यता पुगेको नेपाली नागरिकलाई नेपालको नागरिकताको प्रमाणपत्र दिने कर्तव्य र अधिकारसमेत प्रमुख जिल्ला अधिकारीलाई प्रदान गरेको पाइने।

अतः उल्लिखित संवैधानिक तथा कानूनी व्यवस्था, नेपाल पक्ष बनेका अन्तर्राष्ट्रिय सन्धि एवम् सोको विवेचनासमेतबाट प्रस्तुत मुद्दामा निवेदक मनिष थापाकी आमा मञ्जु थापा नेपाली नागरिक भएको भन्ने कुरासमेत उल्लिखित तथ्यहरूबाट प्रमाणित भएको र निवेदक मनिष थापा नेपाली नागरिक मञ्जु थापाबाट नेपालमा जन्मेको देखिएकोले जिल्ला प्रशासन कार्यालयमा कानूनबमोजिमको लिखित प्रमाणपत्र प्रदान गर्ने सम्बन्धमा नेपाल नागरिकता ऐन, २०६३ को दफा ८ बमोजिमको कार्यविधि पुर्याई वंशजको नाताले नेपालको नागरिकताको प्रमाणपत्र प्रदान गर्न बाबुको नागरिकता नभएको भनी पेस भएको लिखित जवाफ एवम् सरकारी पक्षका विद्वान् सहन्यायाधिवक्ताको बहससँग सन्तुष्ट हुन सकिएन। निवेदकलाई प्राप्त संवैधानिक तथा कानूनी हक प्रचलनका लागि निवेदन मागबमोजिम नागरिकता प्रमाणपत्र जारी गर्नु भनी विपक्षी जिल्ला प्रशासन कार्यालयको नाममा परमादेश जारी हुने।

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्यायको रायः

कानूनले अधिकार पाएका अधिकारीले कानूनबमोजिम आफ्नो अधिकारक्षेत्रको प्रयोग नगरेमा सोको प्रयोग गरी विवादको टुङ्गो लगाउनु भनी परमादेशको आदेश जारी हुने हिसाबले यो रिट अधिकारक्षेत्रको व्यवस्था भएको पाइन्छ । कानूनले अधिकार प्रदान गरेको कार्यालय वा पदाधिकारीको ठाउँ आफैँले लिई वा निजको अधिकारक्षेत्र आफैँले ग्रहण गरी निर्णय गर्ने कार्य यो रिटबाट नहुने ।

निवेदकले नागरिकता प्रमाणपत्र पाउँ भनी चलाएको कारवाही अनिर्णित नै रहेको अवस्था छ । यसरी नागरिकता विषयमा परेको निवेदनमा कानूनबमोजिमको कामकारवाही गरी मनासिब समयभित्र त्यसको टुङ्गो लगाउनु पर्नेमा तत्सम्बन्धमा विपक्षी जिल्ला प्रशासन कार्यालय, ललितपुरले कुनै निर्णय नगरी अधिकारक्षेत्रको पालना गर्न सकेको देखिएन । यसर्थ नेपालको संविधानको धारा ११ समेतलाई मध्यनजर गरी निवेदकले चलाएको नागरिकताको विषयमा कानूनबमोजिम यथाशीघ्र टुङ्गो लगाउनु भनी विपक्षी प्रमुख जिल्ला अधिकारी जिल्ला प्रशासन कार्यालय, ललितपुरको नाममा परमादेशको आदेश जारी हुने ।

इजलास अधिकृतः शकुन्तला कार्की

कम्प्युटरः रानु पौडेल

इति संवत् २०७३ साल असार २२ गते रोज ४ शुभम् ।

४

मा.न्या.श्री दीपकराज जोशी र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा., ०६९-WO-०११९, उत्प्रेषण / परमादेश, बलबहादुर के.सी. वि. शारदा के.सी.समेत

रिट निवेदकले सुरु काठमाडौँ जिल्ला अदालतको फैसलामा कुनै त्रुटि देखिएमा वा सच्याउनु पर्ने भएमा पुनरावेदन अदालत, पाटनमा पुनरावेदन गर्नुपर्नेमा रिट क्षेत्रको बाटो अपनाएर फैसला सच्याउन आएको पाइन्छ । सुरु जिल्ला अदालतले साधारण अधिकारक्षेत्र ग्रहण गरी मुद्दामा गरेको फैसलालाई सर्वोच्च अदालतले रिटको माध्यमबाट खारेज वा

संशोधन गर्न न्यायको मान्य सिद्धान्तसमेतले मिल्ने देखिँदैन । उक्त फैसलामा कुनै त्रुटि पाइएमा माथिल्लो पुनरावेदन अदालतमा पुनरावेदनको माध्यमबाट जान पर्ने ।

कस्तो अवस्थामा रिटक्षेत्र आकर्षित हुन्छ भन्ने सन्दर्भमा नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा १०७ (२) लाई हेर्दा “यस संविधानद्वारा प्रदत्त मौलिक हकको प्रचलनको लागि वा अर्को उपचारको व्यवस्था नभएको वा अर्को उपचारको व्यवस्था भए पनि सो उपचार अपर्याप्त वा प्रभावहीन देखिएको अन्य कुनै कानूनी हकको प्रचलनको लागि वा सार्वजनिक हक वा सरोकारको कुनै विवादमा समावेश भएको कुनै संवैधानिक वा कानूनी क्षेत्रको प्रश्नको निरूपणको लागि आवश्यक र उपयुक्त आदेश जारी गरी त्यस्तो हकको प्रचलन गराउने वा विवाद टुङ्गो लगाउने असाधारण अधिकार सर्वोच्च अदालतलाई हुनेछ । सो प्रयोजनको लागि पूर्ण रूपमा न्याय गरी उचित उपचार प्रदान गर्न सर्वोच्च अदालतले बन्दीप्रत्यक्षीकरण, परमादेश उत्प्रेषण, प्रतिषेध, अधिकारपृच्छालगायत जुनसुकै उपयुक्त आदेश जारी गर्न सक्नेछ” भन्ने संवैधानिक व्यवस्था रहेको पाइन्छ । उक्त संवैधानिक व्यवस्थाअनुसार हनन् भएको संवैधानिक वा कानूनी हक प्रचलनको लागि अर्को उपचारको व्यवस्था नभएमा वा अर्को उपचारको व्यवस्था भए पनि त्यस्तो व्यवस्था, अपर्याप्त वा प्रभावहीन देखिएको अवस्थामा मात्र रिटक्षेत्र आकर्षित हुने हुन्छ । प्रस्तुत विवादमा वैकल्पिक मार्गको बाटो हुँदाहुँदै रिट क्षेत्रबाट आएको गरेको देखिँदा तथ्यमा प्रवेश गरिरहनु नपर्ने ।

तसर्थ, उल्लिखित तथ्य, व्यवस्था एवम् विवेचनासमेतको आधारमा निवेदन जिकिरबमोजिम काठमाडौँ जिल्ला अदालतले साधारण अधिकारक्षेत्र ग्रहण गरी भएको फैसलामा तपसिल खण्डमा त्रुटि भएको भन्ने कुरालाई संशोधन गर्न कानूनबमोजिम पुनरावेदन अदालतमा पुनरावेदन गर्न जानु पर्नेमा सो नगरी फैसला संशोधनको लागि असाधारण

अधिकारक्षेत्रमा प्रवेश गरी पर्न आएको रिटबाट फैसला संशोधन गर्ने अधिकार ग्रहण गर्ने गरी बोल्न युक्तियुक्त देखिन आएन । रिट निवेदकको निवेदन जिकिर पुग्न सक्ने नदेखिँदा निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: शकुन्तला कार्की

कम्प्युटर: चन्दनकुमार मण्डल

इति संवत् २०७२ साल फागुन ६ गते रोज ५ शुभम् ।

इजलास नं. ५

१

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या. श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७०-CI-१०२०, घरजग्गा हकसफा गरी निखनाई चलनसमेत चलाई पाउँ, बसन्तराज मिश्र वि. हेमन्तराज मिश्रसमेत

खरीदकर्ता प्रत्यर्थी / प्रतिवादी तरणदेवीले प्रत्यर्थी / प्रतिवादी हेमन्तराजबाट कि.नं. १२४० को जग्गाको दक्षिणतर्फ कि.नं. ९६५ कि.नं. ९६७ समेतका जग्गाहरूमा जाने बाटो निकास उक्त विवादित कि.नं. १२४० बाहेक अन्य लिखतबाट रहे भएको भइआएको नक्सा मुचुल्काबाट देखिन आएन । उक्त विवादित कि.नं. १२४० बाहेक अन्य लिखतबाट रहे भएको भइआएको नक्सा मुचुल्काबाट देखिन आएन । उक्त कि.नं. ९६५ र कि.नं. ९६७ जग्गा प्रत्यर्थी प्रतिवादी तरवेणीदेवीले उक्त विवादित कि.नं. १२४० को जग्गा खरिद गरेकै एकैदिन खरिद गरिएको देखिन आउँछ । विवादित कि.नं. १२४० को घरजग्गा निखनाई पाउने ठहर भए पनि सुविधा सन्तुलनको दृष्टिकोणले प्रत्यर्थी प्रतिवादी तरवेणीदेवीको उक्त अन्य कित्ता जग्गाहरूमा जाने बाटो नै नहुने स्थिति भई अन्याय पर्न जाने अवस्था उत्पन्न हुन्छ । समन्यायिक दृष्टिकोणले समेत यी वादीले कि.नं. १२४० को घरजग्गाबाट बाटोसम्म छाडी बाँकी जग्गा निखन्न पाउने नै देखिने हुँदा न.नं. १४, १५ र १६ को घर जग्गासम्म पुनरावेदक वादीलाई निखनाई चलन चलाई दिई सोबाहेकमा वादी दाबी पुग्न नसक्ने ठहर्याई ललितपुर जिल्ला

अदालतबाट मिति २०६६।९।२२ मा भएको फैसला सदर हुने ठहर गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०६८।६।८ को फैसला मिलेको नदेखिँदा केही उल्टी भई दाबीको कि.नं. १२४० को जग्गाको पूर्वतर्फ रहेको न.नं. १८ को नक्सामा देखिएको २१'६" (एक्काइस फिट ६ इन्च) चौडाई भएको उत्तर सडकदेखि दक्षिण कि.नं. ९६७ सम्म पुग्ने जग्गा बाटोकै रूपमा कायम रहने गरी पुनरावेदक वादी वसन्तराज मिश्र र विपक्षीहरूसमेतले संयुक्तरूपमा प्रयोग गर्न पाउने गरी सोबाहेक गरी कि.नं. १२४० को बाँकी घर जग्गा पुनरावेदक वादी बसन्तराज मिश्रले निखनाई पाउने । इजलास अधिकृत: आत्मदेव जोशी
कम्प्युटर: चन्द्रा तिमल्सेना
इति संवत् २०७२ साल चैत ४ गते रोज ५ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७०-CR-०८७३, लागु औषध खैरो हेरोइन, नाजिम हुसेन वि. नेपाल सरकार

कुनै अभियोग लागेको अभियुक्तले अनुसन्धान अधिकारी वा अदालतसमक्ष बयान गर्दा साबिती वा इन्कारी जे बयान गरे पनि सो बयान मात्र मुद्दामा ठहरमा पुग्ने एकमात्र प्रमाण होइन । साबित भई बयान गरेकै आधारमा कसुर कायम हुने वा इन्कार भई बयान गर्दैमा कसुर कायम नहुने भन्ने फौजदारी कानूनको सिद्धान्त पनि होइन । अनुसन्धानबाट प्राप्त मिसिल संलग्न कागज प्रमाणहरू, बरामदी मुचुल्का, बरामद भएका दशीका सामानहरू, परीक्षण प्रतिवेदन, प्रतिवेदकहरूको अदालतसमक्षको कथन, अन्य साक्षी प्रमाणहरूबाट प्रतिवादीको साबिती वा इन्कारी बयान खण्डन वा प्रमाणित के हुन्छ सो कुरा हेर्नुपर्ने हुने ।

लागु औषध मुद्दामा लागु औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०४३ को दफा १२ अनुसार "कुनै व्यक्तिका साथमा कुनै लागु औषध भएको फेला परेमा... त्यस्तो पदार्थ निजले यो ऐन र यस ऐनअन्तर्गत बनेको नियम वा जारी गरिएको आदेशबमोजिम प्राप्त गरेको वा राखेको हो भन्ने कुराको प्रमाण निजले पेस

गर्नुपर्नेछ । त्यस्तो प्रमाण पेस गर्न नसकेमा र अन्यथा प्रमाणित भएमा बाहेक निजले यस ऐनअन्तर्गत सजाय हुने अपराध गरेको मानिनेछ” भन्ने व्यवस्था गरी प्रमाणको भार प्रतिवादीमा रहने व्यवस्था गरेको पाइन्छ । यी पुनरावेदक प्रतिवादी नाजिम हुसेनको साथबाट २४४ ग्राम लागु औषध बरामद भएको भन्ने कुरा मिति २०६७।८।१३ को बरामदी मुचुल्का, निज प्रतिवादी र अर्का प्रतिवादी मुस्लिम अन्सारीको अनुसन्धान अधिकारीसमक्षको बयान, बरामदी मुचुल्काका सुरेश थापा र उत्सवकुमार चिमोरियाको अदालतसमक्षको बकपत्रसमेतबाट प्रमाणित भइरहेको अवस्था देखिने ।

पुनरावेदक प्रतिवादीको साथबाट लागु औषध बरामद भएको, अनुसन्धानको क्रममा यी पुनरावेदक आफूबाट लागु औषध बरामद भएको कुरामा साबित भएका, बरामदी मुचुल्काका सुरेश थापासमेतको अदालतसमक्षको बकपत्रसमेतका आधार प्रमाणहरूबाट यी प्रतिवादी नाजिम हुसेनलाई अभियोग दाबीबमोजिम कसुरदार ठहर गरी लागु औषध (नियन्त्रण) ऐन, २०३३ को दफा १४ को उपदफा (१)(छ) को (३) बमोजिम १८ वर्ष कैद र रु. २०,००,०००।- जरिवाना हुने गरी काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट मिति २०६८।९।१७ मा भएको फैसला सदर हुने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट मिति २०७०।३।२५ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक प्रतिवादी नाजिम हुसेनको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: आत्मदेव जोशी

कम्प्युटर: मन्जिता ढुङ्गाना

इति संवत् २०७३ साल वैशाख १० गते रोज ६ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय र मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र, ०७०-CI-०७९०, ज्यान मार्ने उद्योग, नेपाल सरकार वि. राजेश महतोसमेत

पीडितलाई समात्न सहयोग पुर्याएको भनी जाहेरी दरखास्तमा नाम किटिएका प्रतिवादी

राजेश महतोले शरीरको के कुन अङ्गमा के कसरी समातेको भनी जाहेरी दरखास्त तथा जाहेरवालीको अदालतसमक्षको बकपत्रमा उल्लेख हुन सकेको देखिएन । आरोपको पुष्ट्याई गर्ने वस्तुनिष्ठ प्रमाणको अभावमा जाहेरीमा नाम उल्लेख भएको र जाहेरवाला र पीडितले बकपत्रमा नाम उल्लेखसम्म गरेको आधारमा मात्र प्रतिवादी राजेश महतोलाई दोषी ठहर गर्न नमिल्ने भनी पुनरावेदन अदालत, राजविराजबाट सप्तरी जिल्ला अदालतको फैसला केही उल्टी गरी सफाइ दिने ठहर्याएको फैसला मिलेकै देखिने ।

प्रतिवादीहरू विश्वनाथ महतो र आलोक महतोको हकमा पीडित परमेश्वरको श्रीमती स्वयम्ले दिएको जाहेरीमा निजहरूको संलग्नता र उपस्थितिको बारेमा कुनै व्यहोरासम्म उल्लेख भएको पाइँदैन । निज प्रतिवादीहरूलाई जाहेरवाली र पीडितले अदालतसमक्ष बकपत्र गर्दा निजहरूको पनि संलग्नता थियो भनी उल्लेख गरेको कुरालाई एक मात्र आधार बनाई निजहरूलाई कसुरदार ठहर गर्न न्याय र कानूनसङ्गत नहुँदा निजहरूको हकमा सफाइ दिने ठहर गरेको सप्तरी जिल्ला अदालतको फैसला सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, राजविराजको फैसला मिलेको देखिने हुँदा प्रतिवादीहरू विश्वनाथ महतो, राजेश महतो र आलोक महतोलाई सफाइ दिने गरी भएको पुनरावेदन अदालत, राजविराजको मिति २०७०।४।२३ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: आत्मदेव जोशी

कम्प्युटर: चन्द्रा तिमल्सेना

इति संवत् २०७३ साल वैशाख १० गते रोज ६ शुभम् ।

इजलास नं. ६

१

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६९-MS-००२३, अदालतको अपहेलना, हीरामणि चापागाईँसमेत वि. शिक्षामन्त्री दिनानाथ शर्मासमेत

वस्तुतः अदालतको आदेश फैसलाको प्रभावकारी कार्यान्वयन होस् र त्यसको अवज्ञा नहोस भन्ने उद्देश्यले नै अदालतलाई अवहेलनामा कारवाही गर्ने विशेषाधिकार प्रदान गरिएको हुन्छ । अदालतको आदेश फैसलाको कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता ल्याई जनआस्था अभिवृद्धि गर्न यसको प्रयोग गरिन्छ । निराधार र अवास्तविक जिकिर लिई अदालतको अवहेलना गर्‍यो भन्ने आधारमा यो अधिकार क्षेत्रमा प्रवेश गर्न पाइँदैन । यसको जथाभावी प्रयोगले अदालतप्रतिको जनआस्थामा क्षति पुग्न जाने हुँदा विवादित पनि बन्न जान सक्ने ।

प्रस्तुत निवेदनमा अदालतको उक्त आदेशको प्रभावकारी कार्यान्वयनको मागदावी भन्दा पनि नियमावली संशोधन गरी विज्ञापन गरेको भन्ने मूलभूत जिकिर लिएको सन्दर्भलाई हेर्दा सो जिकिर पुष्टि गर्ने वस्तुनिष्ठ प्रमाण निवेदकले पेस गर्न सकेको नदेखिनुका अतिरिक्त शिक्षा ऐनमा त्यस प्रकारको संशोधन गरिएको छैन र अदालतको आदेश पालना गर्न प्रतिबद्ध छौं भनी विपक्षीहरूले लिखित जवाफसमेत पेस गरेको देखिन्छ । यस्तो अवस्थामा प्रस्तुत लिखित जवाफ व्यहोराले समेत निवेदकले भनै झैं विपक्षीहरूले यस अदालतको उक्त फैसलाको अवमूल्यन र अवज्ञा गरी अदालतको अवहेलना गरेको भन्न मिलेन । तसर्थ निवेदकले आफ्नो जिकिर पुष्टि गर्ने युक्तियुक्त र भरपर्दो प्रमाण पेस गर्न नसकेको र लिखित जवाफ प्रस्तुतकर्ताहरूले अदालतको आदेश फैसला कार्यान्वयन गर्न प्रतिबद्ध छौं भनी लिखित जवाफ पेस गरेको अवस्थालाई मूल्याङ्कन गर्दा निवेदन मागबमोजिम अदालतको अवहेलनामा कारवाही गर्न मिल्ने नदेखिँदा प्रस्तुत निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: गजेन्द्रबहादुर सिंह

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७२ साल भदौ २४ गते रोज ५ शुभम् ।

- यसै प्रकृतिको ०६९-MS-००२२, अदालतको अपहेलना, हीरामणि चापागाईंसमेत वि. शिक्षामन्त्री दिनानाथ

शर्मासमेत भएको मुद्दामा पनि यसैअनुसार फैसला भएको छ ।

२

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ, ०६९-MS-००२९, अदालतको अपहेलना, नरेन्द्र चौधरीसमेत वि शिक्षामन्त्री दिनानाथ शर्मा, शिक्षा मन्त्रालय सिंहदरबारसमेत

वस्तुतः जुन कार्यदलको प्रतिवेदन र ऐनको प्रतिबन्धात्मक वाक्यांशले आफ्नो हक अधिकार हनन भयो भनिएको छ सो नै प्रष्ट खुलाउन सकेको देखिँदैन । शिक्षा ऐन, २०२८ मा भएको २०६३ सालको संशोधनले आफ्नो के कुन हक अधिकार हनन् गर्‍यो भन्ने कुरा नै स्पष्ट गर्न नसकेको र २०६५ सालको रिट नं. ०६९५ मा जारी भएको निर्देशनात्मक आदेशमा उल्लेख भएबमोजिम उक्त प्रतिवेदनमा उल्लेख भएको कानूनप्रतिकूलको के कस्तो प्रावधान लागू गरियो भन्ने कुरा नै निजले खुलाउन सकेको देखिँदैन । यद्यपि कानूनप्रतिकूलको प्रावधान लागू गरेको भए पनि सो प्रावधान बदर गराउन पनि अवहेलनाको सहारा लिन सक्ने हुँदैन । जुन आदेश फैसलाको अवहेलना गरेको भनिएको हो सो आदेश फैसलाले नै कानूनसम्मत कुरा मात्र कार्यान्वयन गर्नु भनी निर्देशनात्मक आदेश जारी गरेको अवस्थामा सो आदेश विपरीतको के कस्तो काम कारवाही गरेको भन्ने कुरा नै खुलाउन सकेको पाइँदैन । साथै शिक्षा मन्त्री, शिक्षा सचिवलगायतले पेस गरेको लिखित जवाफमा शैक्षिक समस्या कार्यदलको प्रतिवेदन २०६५ को सुझावका आधारमा शिक्षा ऐनमा कुनै संशोधन नगरिएको र शिक्षा मन्त्रालयद्वारा कुनै सहमति नभएकोले अदालतको आदेश कार्यान्वयन गर्न प्रतिबद्ध छौं भन्ने व्यहोरा उल्लेख भएको देखिन्छ । यसरी ठोस आधार कारण बिना दायर भएको प्रस्तुत निवेदनमा अदालतको अवहेलना जन्य कसुर गरेको भन्ने कुराको पुष्ट्याई गर्न सकेको देखिँदैन ।

शिक्षा क्षेत्रको सुधारका लागि सरोकारवाला सँग भएको समझदारी, शिक्षा ऐनमा समसामयिक सुधारका लागि भएको संशोधनसमेतका विषयमा

काल्पनिक र मनगढन्ते विवाद खडा गरी अदालतबाट भएको फैसलाको के कुन कुरा अवमूल्यन गरी अपहेलना गरेको भन्ने कुरा नै स्पष्ट गर्न नसकेको अवस्थामा अवहेलना जस्तो अदालतको विशेष अधिकारको प्रयोग हुन सक्ने हुँदैन । अवहेलनामा कारवाही गर्ने अधिकार अदालतलाई प्राप्त भएको विशेषाधिकारयुक्त अस्त्र हो । अदालतको आदेश फैसलाको कार्यान्वयनमा प्रभावकारिता ल्याई जनआस्था अभिवृद्धि गर्न यसको प्रयोग गरिन्छ । निराधार र अवास्तविक जिकिर लिई अदालतको अवहेलना गर्नु भन्ने आधारमा यो अधिकार क्षेत्रमा प्रवेश गर्न पाइँदैन । यसको जथाभावी प्रयोगले अदालतप्रतिको जनआस्थामा क्षतिपुन्र जाने हुँदा विवादित पनि बन्न जान सक्छ । तसर्थ अदालतको अवहेलना भयो भन्ने जिकिर वस्तुनिष्ठ एवम् भरपर्दो प्रमाणबाट पुष्टि हुन नसकेको र विपक्षीहरूले अदालतको अवहेलना गरेका छैनौं आदेश फैसला कार्यान्वयन गर्न प्रतिबद्ध छौं भन्ने व्यहोराको लिखित जवाफ पेस गरेको देखिँदा निवेदन मागदाबीबमोजिम आदेश जारी गर्न मिलेन । प्रस्तुत निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: गजेन्द्रबहादुर सिंह

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७२ साल भदौ २४ गते रोज ५ शुभम् ।

३

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा, ०६९-CR-०५५२, कर्तव्य ज्यान, हुपना टुडुसमेत वि. नेपाल सरकार

प्रस्तुत वारदातमा मृतकले छोराहरूबाट नै पैसा लगी मादक पदार्थ सेवन गरी घरमा आएपछि छोराहरूलाई गाली गलौज गरेको र छोरा रन्जित टुडुलाई एक झापडसम्म हानेको भए पनि निजले एक झापड हिकाएकै भरमा रिस उठी प्रस्तुत वारदात भएको देखिँदैन । वारदातपूर्व मृतकले सधैँ झगडा गरी रहने, खान लाउन नदिने र आमालाई विष खुवाएर मारेको भन्ने कुरामा छोराहरू विश्वस्त भई बाबुसँग रिस उठिरहेको अवस्थामा ज्यान लिने गरी भएको प्रस्तुत घटना केवल संयोग मात्र हो । निज प्रतिवादीहरू

मृतक बुबासँग बेखुस रहनुका साथै आफ्नी आमालाई बुबाले विष खुवाएर मारेको र सौतेनी आमा ल्याई आफूलाई दुःख दिएको कुरा सदैव निजहरूको मानस पटलमा रही रहेको र सो इविलागको उपज नै प्रस्तुत वारदात भएको देखिन्छ । यी दाजुभाइमध्ये भाइलाई एक झापड हिकाएको भरमा ज्यानै लिनुपर्नेसम्मको तत्कालको रिसले नभई निजहरूको मानस पटलमा रहेको पूर्वाग्रहले नै काम गरेको देखिन्छ । भाइलाई बुबाले एक पटक हिकाएपश्चात दाजुले बाँसको लट्टीले बुबाको टाउकोमा प्रहार गरेको र सोपछि प्लाष्टिकको डोरी ल्याई बुबाको घाँटीमा कसी, गम्छाले खुट्टा बाँधी, घाँटीको डोरीले रूखमा समेत बाँधी दुवै दाजुभाइले परस्पर खुट्टा तान्ने र घाँटी कस्ने गरी बुबालाई मारेको र वारदातका वखत सौतेनी आमालाई समेत कुटपिट गरेको देखिन्छ । तसर्थ यसरी निर्मम तरिकाले घटित वारदातको प्रकृति ज्यानसम्बन्धीको महलको १४ नं. अनुरूपको नभई ज्यानसम्बन्धीको महलको १३(३) नं. बमोजिम परिभाषित कसुर अन्तर्गतको देखिने ।

मिसिल संलग्न किटानी जाहेरी दरखास्त, मृतककि पत्नी पार्वतीले अदालतमा गरेको बकपत्र, लासजाँच मुचुल्का, शव परीक्षण प्रतिवेदन प्रतिवादीहरू स्वयंले अधिकारप्राप्त अधिकारीसमक्ष र अदालतमा गरेको साबिती बयानसमेतका आधार कारणले निज प्रतिवादीहरू हुपना टुडु र रंजित टुडुको उक्त कार्य मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको १ र १३(३) नं. विपरीतको कसुर अपराध गरेकोले सुरु मोरङ जिल्ला अदालतले गरेको फैसला सदर ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, विराटनगरको मिति २०६९।३।५ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

प्रतिवादीहरू र मृतकबीच बाबु छोरा नाता रहेको, प्रतिवादीहरू हुपना टुडुको १९ वर्ष र शैलु भन्ने रंजित टुडुको १८ वर्षको भई अति कलिलो केटाहरू रहेको यिनिहरूको पूर्व आचरण हेर्दा कुनै कसुर अपराधमा संलग्न नदेखिएको मृतकले आमाको मृत्युसम्बन्धमा भएको घटनालाई पटकपटक पिर, दुःख दिने तरिकाले (Recalled) संझाउने, सौतेनी आमा

पनि प्रतिवादीहरूलाई खासै वास्ता नगर्ने र वारदातको दिन प्रतिवादीहरूले दुःख सुःख गरी धान बेचेर ल्याएको पैसा मृतकले पटकपटक मागेर मदिरा सेवन गरी प्रतिवादीलाई हिराएकोमा सामान्य विवाद भई आफ्नो एकाघरको बाबुलाई मार्न पुगेको एवम् प्रतिवादीहरूले वारदातपश्चात आफैँ प्रहरीकहाँ उपस्थित भएर गरे भएको सबै कुरा प्रस्टसँग राखी अनुसन्धान तथा न्यायिक प्रक्रियामा समेत सहयोग गरेको कारणले गर्दा कानूनबमोजिम प्रतिवादीहरूलाई सजाय गर्दा चर्को पर्ने कुरा चित्तले देखिएकोले निजहरूलाई अ.बं. १८८ नं. प्रयोग गरी कैद वर्ष १५ (पन्ध्र) गर्दा पनि कानूनको उद्देश्य पूरा हुने देखिँदा प्रतिवादीहरू हुपना टुडु र रंजित टुडुलाई जनही १५ (पन्ध्र) वर्ष कैद हुने।

इजलास अधिकृत: गजेन्द्रबहादुर सिंह

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७२ साल भदौ १७ गते रोज ५ शुभम्।

४

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०७०-CR-०३२०, चोरी, नेपाल सरकार वि. 'क' बहादुर धामी (परिवर्तन नाम) समेत

प्रतिवादी 'क' बहादुर र 'ख' बहादुर धामीले अभियोग मागदाबीबमोजिम चोरीको कसुर गरेको कुरा स्थापित भई सुरु र पुनरावेदन गरी दुई तहबाट सो कसुर ठहर भईसकेको देखिँदा त्यसतर्फ केही बोलीरहन परेन। सुरु र पुनरावेदन अदालतबाट प्रतिवादीहरूलाई चोरीको १२ नं. तथा बालबालिकासम्बन्धी ऐन, २०४८ को दफा ११ बमोजिम बिगोबमोजिम जरिवानासमेत गर्नुपर्नेमा सो नगरेको र कम बिगो कायम भएको सम्बन्धमा चित्त नबुझी न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२ को उपदफा १(क) र (ख) बमोजिम मुद्दा दोहोर्याई पाउँ भनी यस अदालतसमक्ष निवेदन परी यस अदालतको मिति २०७०।५।२ का आदेशानुसार मुद्दा दोहोर्याई हेर्ने निस्सा प्रदान भएको रहेछ। सोही तथ्यलाई मध्यनजर राखी हेर्दा यी प्रतिवादी दुवैजना कसुरमा साबिती रही बयान गरेको र बयान गर्दाका बखत आफूहरूले जाहेरवालाको

घरबाट १ जोर नयाँ जुत्ता, १२ डिब्बा चुरोट, १ थान सेन्ट र बिग्रेको मोबाइल १ थान चोरी गरेका हौं नगद र सुनलगायतका अन्य वस्तु चोरी गरेको होइनौं भनी उल्लेख गरेको देखिन्छ भने अनुसन्धानका क्रममा २ जोर स्पोर्ट जुत्ता बरामद भएको व्यहोराको बरामदी मुचुल्का मिसिल संलग्न रहेको देखिन्छ। उपरोक्तानुसार प्रतिवादीहरूले कसुरमा साबिती रही चोरी गरेको सामानको विवरणसहित उल्लेख गरेको र दुई जोर जुत्ता मात्र बरामद भएको प्रस्तुत वारदातमा अभियोग दाबीबमोजिम सुनका गहनालगायतका बिगो रु. ७२,६१२।- बराबरको धनमाल चोरी गरेको भन्ने कुरा प्रमाणित हुने ठोस आधार प्रमाण पेस हुन आएको नदेखिँदा उक्त बिगो कायम गर्न मिलेन तसर्थ बरामदी मुचुल्काबमोजिमका २ जोर जुत्ताको बिगो रु. २८००।- सम्म चोरी गरेको ठहर्याई सुरु प्युठान जिल्ला अदालतले गरेको फैसला सदर ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, तुलसीपुरको फैसला सो हदसम्म मिलेकै देखिने।

प्रस्तुत वारदातमा चोरीको १२ नं. बमोजिमको कसुर स्थापित भएको देखिएकोले मुलुकी ऐन, चोरीको महलको उक्त कानूनी व्यवस्था हेर्दा "डाँका, रहजनी, जबरजस्ती चोरी र नकबजनीबाहेक अरु साधारण चोरीमा कसुरदारलाई जनही सो चोरीको जम्मा बिगोबमोजिम जरिवाना र पहिलो पटकलाई एक महिना, दोस्रो पटककोलाई तीन महिना, तेस्रो पटककोलाई ६ महिना चौथो पटककोलाई एक वर्ष पाँचौं पटककोलाई दुई वर्ष छैठौं पटककोलाई चार वर्ष र सोभन्दा बढी जतिसुकै पटक भए पनि ६ वर्ष कैदसमेत गर्नुपर्छ।" भन्ने व्यवस्था गरेको देखिन्छ। उक्त कानूनी व्यवस्था हेर्दा प्रस्तुत वारदातमा यी प्रतिवादी 'क' बहादुर धामीले पहिलो पटक चोरी गरेको ठहरेकाले निजलाई चोरीको जम्मा बिगोबमोजिम जरिवाना हुने नै देखिन्छ। सोबमोजिम माथि विवेचना गरिएअनुसार चोरीको बिगो रु. २८००।- कायम भएकाले निजलाई बालबालिकासम्बन्धी ऐन, २०४८ को दफा ११(३) अनुसार उक्त बिगोको आधा अर्थात्

रु. १४००१- जरिवानासमेत हुने ठहर्छ । तसर्थ यी प्रतिवादी 'क' बहादुर धामीलाई चोरीको (१) र १२ नं. अनुसार कसुरमा बालबालिकासम्बन्धी ऐन, २०४८ को दफा ११(३) अनुसार बिगोको हकमा पनि आधा अर्थात् रु. १४००१- जरिवाना समेत कायम गर्नुपर्नेमा सो नगरेको सुरु प्युठान जिल्ला अदालतको फैसला मनासिब ठहर गरेको पुनरावेदन अदालत, तुलसीपुरको मिति २०६८।६।२९ को फैसला सो हदसम्म मिलेको नदेखिँदा उल्टी हुने ठहर्छ । अन्यका हकमा पुनरावेदक वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: गजेन्द्रबहादुर सिंह

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७२ साल भदौ १४ गते रोज २ शुभम् ।

५

मा.न्या.श्री ओमप्रकाश मिश्र र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०६८-CI-००४९१, लेनदेन, नन्दकिशोर महतो कोइरी वि. रामचन्द्र ठाकुर हजाम

अ.बं. ७८ नं. को बयानका लागि तोकिएको मिति २०६५।५।१२ को तारेख प्रतिवादीले गुजारी बसेको देखिन्छ । सो तारेख गुजारी बसेको र उक्त कपाली तमसुकलाई अन्यथा भन्न नसकेको आधारलाई नै सुरुले वादी दाबी पुग्ने महत्त्वपूर्ण निर्णयाधारका रूपमा अंगिकार गरेको छ । अ.बं. ७७ नं. को प्रक्रिया पुरा नगरी सुरुमा पेस नभएको कागज पुनरावेदन तहमा प्रमाणमा लिन पाइँदैन भन्ने पुनरावेदकको जिकिरतर्फ हेर्दा एकातर्फ प्रतिवादीले आफूसँग सो व्यहोराको लिखत कागज रहेको भनी सो कागजको अस्तित्वका बारेमा प्रतिउत्तर गर्दा समयमै सुरु अदालतमा जिकिर लिईसकेको र तत्काल फेला नपरेका कारण पेस गर्न नसकेको भन्ने जिकिर लिएको देखिन्छ भने अर्कोतर्फ सुरु अदालतबाट पनि सो कागज प्रमाण पेस गर्ने आदेश भएको देखिँदैन । यस्तो अवस्थामा पुनरावेदन तहमा कागज प्रमाण पेस गर्न पाइँदैन भन्ने जिकिर न्यायसँगत पनि देखिँदैन । किनकि

अ.बं. ७७ नं. को प्रक्रिया सामान्य अवस्थामा लागु हुने हो साथै अ.बं. ७७(५) मा कुनै नयाँ र महत्त्वपूर्ण लिखत प्रमाण फिरादपत्र वा प्रतिउत्तर दिँदाका बखत आफूले भरमग्दुर कसिस गर्दा पनि थाहा नपाएको वा प्राप्त गर्न नसकेकोले सो प्रमाणपत्र पेस गर्न अनुमति पाउँ भनी झगडियाले निवेदन दिएमा व्यहोरा मनासिब देखिए अड्डाले सो कुराको पर्चा खडा गरी प्रमाण बुझ्न हुन्छ भन्ने व्यवस्था पनि गरेको देखिन्छ । साथै न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १४(ग) अनुसार मुद्दामा इन्साफ गर्नु पर्ने प्रश्नसँग सम्बद्ध प्रमाण पुनरावेदन तहमा पनि पेस गर्न र सो प्रमाण परीक्षण गर्न सकिने नै देखिन्छ । यसरी कानूनले प्रमाण पेस गर्दा निश्चित समय र अवधि तोकेको भए पनि प्रमाण पेस गर्नेसम्बन्धमा विशेष व्यवस्था पनि भइरहेको देखिन्छ । त्यसैले आफूले लेनदेनको रकम बुझाई भरपाई लिएको तर हाल पेस गर्न नसकेको र प्राप्त भएका बखत दाखिल गर्ने जिकिर लिएको प्रतिवादीलाई सो प्रमाण दाखिल गर्ने आदेश भईनसकेको अवस्थामा तारेख गुजारी बसेकाले सोही आधारमा फैसला भएको अवस्थामा अ.बं. ७७ नं. बमोजिमको प्रक्रिया पूरा नगरी पुनरावेदन तहमा पेस भएको प्रमाण ग्रहण गर्न मिल्दैन भन्ने पुनरावेदन जिकिर सँग सहमत हुन सक्ने अवस्था नहुने ।

मुलुकी ऐन, लेनदेन व्यवहारको ५ नं. मा उल्लिखित कानूनी व्यवस्थाले ऋणीले साहुलाई जम्मै साँवा ब्याज बुझाउँदा लिखत फट्टा गराई लिने वा सोमा असुली जनाउन लगाउने वा साहुबाट भरपाई लिने दायित्व ऋणीमाथि तोकिएको देखिन्छ । तर यसरी लिनुपर्ने भरपाईको लिखतको ढाँचा व्यहोरा भने तोकेको पाइँदैन । सामान्यतया लिखतको व्यहोरा र ढाँचा कानूनसम्मत हुनुपर्छ तर त्यसरी साहुबाट भरपाई लिँदाका बखत कानूनको रित पुर्याई कागज जाँचको महलअनुसारकै लिखत हुनुपर्छ भन्ने विद्यायिकी मनसाय होइन । मूलतः त्यस्तो भरपाईमा लिनुदिनु गरेको रकम, लिनेदिनेको सहिछाप र मिति जस्ता आधारभूत कुरा उल्लेख भएको हुनुपर्ने ।

प्रमाण परीक्षणको क्रममा पुनरावेदन अदालत जनकपुरमा अ.बं. ७८ नं. बमोजिम भएको बयान कागज हेर्दा वादीले उक्त कागजमा भएको सही सद्देकिर्ते जालसाजी एकिन भन्न सकिन्न, विपक्षीले पुनरावेदनमा देखाएको लिखत भरपाई होइन भनी बयान गरेको देखिन्छ । यसरी उक्त कागजमा भएको सहिछाप आफ्नो होइन भनी उक्त भरपाईलाई वादीले सद्दे किर्ते भन्न नसकी केवल पुनरावेदनमा टिपोट भनेकाले यो भरपाई नै होइन भन्ने जिकिर लिई बयान गरेको देखिन्छ । आफ्नो सहिछाप परेको कागज किर्ते हो होइन भनी भन्न नसकेको वादी स्वयम्ले स्वीकार गरिरहेको अवस्थामा सो कागज व्यहोरालाई अन्यथा भन्न मिलेन । पुनरावेदन वा प्रतिउत्तरपत्रमा सो कागजलाई भरपाई वा टिपोट जे भनेपनि सो कागज व्यहोराले वादीबाट प्रतिवादीले लिएको ऋणको साँवाब्याज वादीले बुझीलिई कागज गरिदिएको भन्ने व्यहोरा जनिने भएकाले सो कागजलाई भरपाई, टिपोट वा अन्य जे नाम दिएपनि सो कागजबाट ऋण असुलउपर भएको देखिन्छ । आफू विद्यालयको शिक्षक भएकाले मेरो सही भएको कागज रद्दी निकाली फेलापारी पछिबाट झुठो लिफा व्यहोरा थप गरेको हुनुपर्छ भन्ने पुनरावेदन जिकिर लिएको भएपनि सो कागज किर्ते भन्न नसकेको र सो व्यहोराले कागज खडा भएको भए सो बदर गराउन कानुनी उपचारको मार्गसमेत अवलम्बन गर्न नसकेको देखिँदा यस्तो आधारहीन कुरालाई प्रमाणमा लिन पनि नसकिने ।

वादी प्रतिवादीबीच लिनुदिनु भएको मिति २०५५।१०।१ को कपाली तमसुकबमोजिमको ऋणको साँवा ब्याज मिति २०६४।१०।१ को कागजबाट प्रतिवादीले वादीलाई बुझाइसकेको अवस्थामा वादी दाबीबमोजिम साँवा ब्याज भराउने ठहरी सुरू सर्लाही जिल्ला अदालतबाट भएको फैसला उल्टी गरी प्रतिवादीलाई कुनै रकम तिर्न बुझाउनु नपर्ने ठहर्याई भएको पुनरावेदन अदालत, जनकपुरको मिति २०६५।१२।१ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । पुनरावेदक वादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न

नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: गजेन्द्रबहादुर सिंह

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७२ साल भदौ १४ गते रोज २ शुभम् ।

इजलास नं. ७

१

मा.न्या. श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०७०-CR-०३३१, सवारी ज्यान, नेपाल सरकार वि. दिनेश के.सी.

व्यस्त राजमार्गमा बसी शारीरिक अभ्यास सिटअप गरिरहेको अवस्थामा विपरीत दिशाबाट आएको ट्रकले हेड लाइट ननिभाएकोले मान्छे नदेखि दुर्घटना भएको देखिँदा प्रतिवादीले जानी जानी लापरवाही साथ बस चलाएकोले दुर्घटना भई मृत्यु भएको पुष्टि हुन नआएको देखिँदा प्रतिवादीले मृतकलाई बचाउन आफ्नो कर्तव्य निर्वाह नगरी भागेको भन्ने आधारमा मात्र निज प्रतिवादीलाई सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ को दफा १६१(२) को कसुर अपराध मानी सजाय गर्नुपर्ने वादी नेपाल सरकारको पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन नसकिने ।

प्रतिवादी दिनेश के.सी.ले अदालतसमक्ष आफूले चलाएको बसले ठक्कर दिई मृतक राजेश गुप्ताको मृत्यु भएको स्वीकार गर्दै विपरीत दिशाबाट आएको ट्रकको लाइटले आँखा नदेखेको र ट्रकलाई क्रस गर्ने बित्तिकै मान्छे देखेको, एक्कासी ब्रेक लगाउँदा सवारी साधन र यात्रुमा क्षति हुने डरले हर्न बजाउँदै बिस्तारै ब्रेक लगाउँदै अगाडि बढ्ने क्रममा मृतकलाई बचाउने प्रयास गर्दा गर्दै आफ्नै साइडमा दुर्घटना भएको हो भन्ने बयानसमेतबाट राजमार्ग जस्तो व्यस्त सडकमा बसी शारीरिक व्यायाम गरिरहेका मान्छेलाई बचाउन हर्न बजाउँदै बिस्तारै ब्रेक लगाउँदै बसको यात्रुको सुरक्षासमेतलाई ध्यान दिई अगाडि बढ्दा मृतकलाई ठक्कर लागी चोट लाग्न गई सोही चोटको

कारणले मृत्यु भएको देखिँदा यस अदालतबाट मिति २०७०।०४।३१ मा मुद्दा दोहोर्याई हेर्ने निस्सा प्रदान गर्दा लिइएको आधारसँग सहमत हुन नसकिने।

अतः माथि उल्लिखित विवेचित प्रमाणहरूबाट निज प्रतिवादी दिनेश के.सी.लाई सवारी तथा यातायात व्यवस्था ऐन, २०४९ को दफा १६१(३) बमोजिम २० (बीस) दिन कैद र रु. २,०००।- (दुई हजार रूपैयाँ) जरिवाना हुने ठहर्याएको सुरु कपिलवस्तु जिल्ला अदालतको मिति २०६८।०८।२५ को फैसलालाई सदर गरेको पुनरावेदन अदालत, बुटवलको मिति २०६९।०४।२९ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: गीता श्रेष्ठ

कम्प्युटर: सिजन रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल साउन ३१ गते रोज २ शुभम्।

२

मा.न्या. श्री देवेन्द्र गोपाल श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री सपना प्रधान मल्ल, ०७१-CI-०६९६, उत्प्रेषण / परमादेश, नारायण गिरी वि. अर्थ मन्त्रालयसमेत

मिति २०६९।९।२ को दरखास्त सूचना हेर्दा “२०७० आषाढ मसान्तसम्मको लागि करारमा प्रशासकिय अधिकृतस्तरको पद एक (१) मा नियुक्ति गरी पदपूर्ति गर्नुपर्नेछ” भन्ने व्यहोरा उल्लेख रहेको, निवेदकले मिति २०६९।९।२ मा विज्ञापन भएकोसम्म उल्लेख गरी आफू सिफारिस भएको भने तापनि लिखित परीक्षा तथा अन्तवार्ता कहिले सम्पन्न भएको हो ? सो केही नखुलाएको तथा उल्लिखित समयावधिभित्र परीक्षाको नतिजा प्रकाशित नभएको भए त्यससम्बन्धमा खोजबिन उजुरी निवेदन केहि गरेको देखिँदैन। निवेदकले अर्थ मन्त्रालयमा समयमा निवेदन गरेको सुनुवाइ नभएको भने तापनि सो पुष्टि हुने कुनै कागजात पेस गर्न सकेको नदेखिने।

२०७० साल आषाढ मसान्तसम्मको लागि भनी विज्ञापन भएको पदमा सो अवधि नै व्यतित भईसकेकाले निवेदनको औचित्य नै समाप्त भइसकेको अवस्थामा अनुचित विलम्ब गरी रिट दर्ता भएकोले

मितिको २०७०।४।६ को नियुक्तिसम्बन्धमा परमादेश आदेश जारी गर्न नमिल्ने ठहर्याई पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट मिति २०७१।३।२५ मा भएको आदेश मनासिब देखिँदा सदर हुने।

इजलास अधिकृत: श्री मनकुमारी जि.एम.वि.क.

कम्प्युटर अपरेटर: श्री सुदर्शनप्रसाद आचार्य

इति संवत् २०७३ साल भदौ १२ गते रोज १ मा शुभम्।

इजलास नं. ८

मा.न्या.श्री चोलेन्द्र शमशेर ज.ब.रा. र मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल, ०७१-RC-००२४, कर्तव्य ज्यान तथा जबरजस्ती चोरी, नेपाल सरकार वि. कलेन्द्र भन्ने कविन्द्र शाहीसमेत

मौकामा कागज गर्नेमध्येका धनसरा मल्ल, जौधरा मल्लले अदालतमा बकपत्र गर्दा भने आफूले प्रतिवादीहरूले मारेको शङ्का लाग्छ भन्नेसमेत नभनेको भनी लेखाइदिएको देखिन्छ। यी प्रतिवादीहरूले एकआपसमा पोल गरी मारेको भनी भन्न सकेको पनि छैन। मृतक जितेगडाबाट जाँदा कालेखोलाबाट खिङ्कीज्यूलासम्म ट्याक्टर चढी गई खिङ्गीज्यूला भन्ने ठाउँमा ओर्लिएको भन्ने जौधरा मल्लको मौकाको कागज र बकपत्रबाट तथा ट्याक्टर मालिक र चालकको मौकाको कागजबाट देखिए पनि निज जाँदा निजसँग कोही मानिस भएको तथा कसैले पिछा गरेको र निजले आफूलाई यस्तो अप्त्यारो परेको पनि ट्याक्टर चालकलगायत कसैलाई भनेकोसमेत केही देखिँदैन। यदि मृतक पद्मा शाहीलाई पहिला झगडा हुँदा जितेगडाबाट लखेट्दा यी प्रतिवादीहरूले कुनै धाकधम्की दिएको भए निजले त्यति लामो अवधिसम्म कसैलाई भनेको, कसैसँग सहयोग मागेको तथा आफू बच्न कुनै उपाय गरेको देखिनु पर्नेमा त्यस्तो केही गरेको पनि देखिँदैन। यसरी यी प्रतिवादीहरूले मृतकलाई मारेको भन्ने देखी जान्ने तथा वस्तुनिष्ठ प्रमाणको मिसिलमा अभाव रहेको पाइन्छ। यस्तो अवस्थामा केवल झगडा भएको सुनेको आधारमा शङ्का र

अनुमान गरिएको जाहेरी तथा यी प्रतिवादीहरूउपर कर्तव्य गरी मारेको शङ्का लाग्छ भनी मौकामा कागज गर्ने व्यक्तिहरूको मौकाको भनाइलाई मात्र आधार मानी कसैलाई दोषी ठहर्याउनु न्यायोचित नहुने ।

सबुद प्रमाणको अभावमा यौन सम्पर्क गर्न खोजेको, यौन सम्पर्क गर्न नदिँदा झगडा भएको, आफू बसेको स्थानमा नाजायज काम गर्ने भनी निकालेको भन्ने मात्र आधारमा कसैले मारेको वा मार्न लगाएको भनी भन्न सकिँदैन । हाम्रो कानून प्रणालीमा जाहेरी दरखास्तलाई आफैँमा कुनै प्रमाण मात्र लिइन्छ । जाहेरी दरखास्त अन्य प्रमाणले समर्थित नभएसम्म त्यसको कुनै प्रमाणिक आधार रहँदैन । त्यस्तै अनुसन्धानमा सङ्कलित प्रमाणहरूलाई अदालतले न्यायिक परीक्षण गरी सत्य तथ्य पत्ता नलगाई केवल जाहेरी र अभियोगका भरमा मात्र न्याय निरूपण गर्दा फौजदारी न्यायको उद्देश्य पूरा नहुने र अदालतको काम कर्तव्यको समेत औचित्यता पुष्टि हुन सक्दैन । कसैलाई फौजदारी कसुरमा दोषी ठहर्याउन सङ्कलित प्रमाणहरू एकआपसमा समर्थित, निर्विवाद तथा शङ्कारहित हुन पर्दछ । कसैले शङ्काका आधारमा मात्र व्यक्त गरेको कुरालाई प्रमाणमा ग्रहण गर्न नसकिने ।

गंगबहादुरले मार्न लगाई कलेन्द्रले मृतकलाई मारेको ठहर्याई सुरु र पुनरावेदन तहबाट फैसला गर्दा त्रिभुवन विश्वविद्यालय फरेन्सिक मेडिसिन विभागबाट लासको हड्डी परीक्षण गरी The likely cause of death is BLUNT FORCE INJURIES TO HEAD AND FACE भनी लेखिआएको, मृत्यु कर्तव्यबाट भएको होइन भनी प्रतिवादीले जिकिर लिन नसकेको, मृतकलाई यी प्रतिवादीबाहेकका अन्य व्यक्तिले मार्नुपर्ने कारण पनि मिसिलमा नदेखिएको, मृतकलाई यौन सम्पर्क गर्न खोज्दा गर्न नदिएको, व्यापार राम्रो चलेकोले रिसइवी रहेको जस्ता आधार लिएको पाइन्छ । यी आधारतर्फ हेर्दा परीक्षण प्रतिवेदनमा मृत्यु कर्तव्यबाट भएको देखिए पनि त्यसले अमुक व्यक्तिको कर्तव्यबाट मृत्यु भएको भनी निर्धारण गर्दैन । अन्य प्रमाणबाट पुष्टि नभएसम्म अन्य व्यक्तिले

मार्ने कारण नदेखिएको भनी यिनै प्रतिवादीले मारेको अनुमान गरी ज्यानजस्तो जघन्य अपराधमा दोषी ठहर्याउनु पनि कदापि मिल्दैन । कर्तव्य गरी मारेको हो भने यो यो कारणले यसरी अमुक व्यक्तिले कर्तव्य गरी मारेको हो भनी स्पष्ट रूपमा देखाउने वा प्रमाणित गर्ने दायित्व वादी पक्षको हुन्छ । त्यस्तो देखाउन नसकेको अवस्थामा अदालत स्वयम्ले अनुमान गरी अमुक व्यक्तिले मारेको भनी कसैलाई दोषी ठहर्याउँदा न्याय, कानून अनुसन्धान र अदालतजस्ता संरचनाको औचित्यता नै समाप्त हुन जाने ।

प्रतिवादीलाई चुप रहन पाउने अधिकार (Right to remain silence) हुने हुँदा मृत्यु कर्तव्यबाट हो वा स्वाभाविक हो तथा कर्तव्यबाट हो भने अमुक व्यक्तिको कर्तव्यबाट हो भनी प्रतिवादीहरूले भन्नु पर्ने कुनै बाध्यता हुँदैन । के कस्तो मृत्यु हो र ककसको संलग्नता रहेको हो भनी दाबी तथा जिकिर लिनुपर्ने सोलाई शङ्कारहित तरिकाले प्रमाणित हुने गरी अदालतमा प्रमाण पुर्याउनु पर्ने दायित्व केवल वादी पक्षको हुन्छ । त्यस्तै यौन सम्पर्क गर्न नदिएकै कारण र व्यापार राम्रो चलेकोले रिसइवी रहेकै आधारमा मात्र ज्यान लिने जस्तो आपराधिक कार्य गरेको भनेर पनि भन्न मिल्दैन । यिनै प्रतिवादीले मारेको भनी देखिने कुनै प्रमाण विद्यमान नभएको अवस्थामा अर्थात् आपराधिक कार्य नै प्रमाणित नभएकोमा रिसइवीजस्तो मनसायसँग सम्बन्धित विषयमा प्रवेश गर्नुको कुनै औचित्य नै हुँदैन । त्यसैले सुरु र पुनरावेदन तहबाट यी प्रतिवादीहरूलाई कसुरदार ठहर गर्दा लिएका आधारसँग सहमत हुन नसकिने हुँदा कुनै ठोस तथा वस्तुगत प्रमाणको अभावमा अनुमानका आधारमा जाहेरी दिएको, अनुमानकै आधारमा यी प्रतिवादीले कर्तव्य गरी मारेको हुनसक्छ भनी मौकामा लेखाइदिएको मात्र आधारमा यी प्रतिवादीहरू कलेन्द्र भन्ने कविन्द्र शाही र गंग रोकायालाई मुलुकी ऐन, ज्यानसम्बन्धीको महलको १३ नं. को देहाय ३ अनुसार सर्वस्वसहित जन्मकैद हुने गरी भएको सुरु फैसला सदर गर्ने गरी भएको पुनरावेदन अदालत, सुर्खेतको मिति २०६९।१२।१४

को फैसला निज प्रतिवादीहरू जना २ को हकमा मिलेको नदेखिँदा उल्टी भई निज प्रतिवादीहरू कलेन्द्र भन्ने कविन्द्र शाही र गंगबहादुर रोकायाले सफाइ पाउने।

इजलास अधिकृत: श्री यदुराज शर्मा

कम्प्युटर: सुदर्शनप्रसाद आचार्य

इति संवत् २०७३ साल वैशाख २१ गते रोज ३ शुभम्।

अवस्था देखिएन। रिट निवेदन खारेज हुने ठहर्छ। रिट निवेदन खारेज हुने ठहरेकोले यस अदालतबाट मिति २०६९।२।१६ मा भएको अन्तरिम आदेश स्वतः निष्क्रिय हुने।

इजलास अधिकृत: जीवनकुमार भण्डारी

कम्प्युटर: यामप्रसाद रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल साउन १७ गते रोज २ शुभम्।

इजलास नं. ९

मा.न्या.श्री जगदीश शर्मा पौडेल र मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की, ०६८-WO-१०९७, उत्प्रेषण, अधनु खत्वे वि. लक्ष्मीसाह हलुवाई कानुसमेत

मुकेश साह लेनदेन मुद्दाका प्रतिवादी बढी साहका छोराहरू भएकोमा विवाद देखिँदैन। डाक लिलाम गर्नुपर्ने सम्पत्ति निजहरूको हकको समेत देखिँदा आफ्नो हकको सम्पत्ति लिलाम गर्दा प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्तबमोजिम सूचना दिएर मात्र लिलाम गर्नुपर्ने हुन्छ। निजहरूलाई सूचना दिएकोसमेत नदेखिँदा निजहरूले सो डाक लिलाम भएको मितिले थाहा पाएको मितिले दण्ड सजायको ६१ नं. को म्यादभित्र दिएको उजुरीलाई म्याद नघाई दिएको भन्न नमिल्ने।

जिल्ला अदालत नियमावली, २०५२ को नियम ७५(६) बमोजिम अन्य विपक्षीहरूको नाममा समेत भएका जग्गाहरू निजहरूलाई सोको सूचनासमेत नदिई महोत्तरी जिल्ला अदालतका तहसिलदारहरूबाट मिति २०६८।३।१४ मा डाक लिलाम बिक्री गर्ने गरेको डाक लिलाम कानूनानुरूप भएको नदेखिएको भनी सुरु महोत्तरी जिल्ला अदालतले मिति २०६८।१०।८ मा उक्त डाक लिलाम बदर गरेको आदेशलाई सदर गर्ने गरी पुनरावेदन अदालत, जनकपुरबाट मिति २०६९।२।१४ मा भएको आदेश कानूनबमोजिम नै भएको देखिँदा प्रस्तुत रिट निवेदन जारी गर्नुपर्ने

इजलास नं. १०

१

मा.न्या.श्री दीपककुमार कार्की र मा.न्या.श्री केदारप्रसाद चालिसे, ०७१-WO-००२३, उत्प्रेषण, बसन्त श्रेष्ठ वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालय सिंहदरबारसमेत

प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद् (CTEVT) प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद् ऐन, २०४५ द्वारा स्थापित संस्था हो। उक्त ऐनको प्रस्तावना हेर्दा आधारभूत, मध्यम स्तरीय तथा उच्चस्तरीय प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन गर्न तालिमको व्यवस्था गरी सीपको स्तर निर्धारण एवम् प्रमाणीकरण गर्ने उद्देश्यले परिषद्को स्थापना भएको देखिन्छ। उक्त ऐनको दफा ६ मा परिषद्को काम, कर्तव्य अधिकारको सम्बन्धमा व्यवस्था गरिएको छ। यसैअनुसार दफा ६.१३ मा परिषद्ले सिपको वर्गीकरण, परीक्षण तथा प्रमाणीकरणको सम्बन्धमा व्यवस्था मिलाउने, ६.१४ मा सिपको वर्गीकरण, परीक्षण तथा प्रमाणीकरणसम्बन्धी व्यवस्था गर्ने तथा पूर्ण सेवाकालीन, प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम पाठ्यक्रम सामन्जस्य ल्याई त्यस्ता तालिमहरूको राष्ट्रिय स्तरमा मूल्याङ्कन गरी स्तर निर्धारण गर्ने र मान्यता प्रदान गर्ने, दफा ६.१९ मा नेपाल सरकारलाई प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिमका लागि परामर्श दिने जस्ता अधिकारहरू उक्त ऐनले परिषद्लाई

प्रदान गरेको देखिन्छ। त्यसैगरी सोही ऐनको आधारमा बनाइएको प्राविधिक शिक्षा तथा व्यावसायिक तालिम परिषद् नियमावली, २०५१ को नियम १० क(२) ले तीन तहको सीप परीक्षा पास गरी प्राप्त गरेको प्रमाणपत्रले नेपाल सरकारको राजपत्र अनंकित प्रथम श्रेणी (प्रा) वा सोसरह वा तह व्यवस्था भएकोमा पाँचौं तह (प्रा) पदमा उम्मेदवार हुन पाउने व्यवस्था गरेको देखिन्छ। यसरी कानूनबमोजिम गठित निकायले कानूनबमोजिम सीप परीक्षण गरी दिएको प्रमाणपत्रलाई मान्यता दिन नमिल्ने भन्न नमिल्ने।

ऐनले अधिकार प्रदान गरी गठन भएको संस्थाले प्रदान गरेको प्रमाणपत्रलाई लोकसेवा आयोगले बनाएको नियममा उल्लेख नभएको भन्ने आधारमा मान्यता प्रदान नगरी बढुवा जस्तो वृत्ति विकासको अधिकारबाट बन्चित गर्ने उद्देश्यले कानूनबमोजिम स्थापना भएको निकायले उत्पादन गरेको जनशक्ति तथा उनीहरूले प्राप्त गरेको प्रमाणपत्रलाई मान्यता नदिने हो भने त्यस प्रकारको निकाय स्थापना गर्नुको उपादेयता नै नरहने।

निवेदकले CTEVT बाट प्राप्त गरेको प्रमाणपत्रलाई यस अगाडी नै मान्यता दिई निवेदकको एक पटक बढुवासमेत भइसकेको अवस्थामा हाल आएर कानूनबमोजिम स्थापित भएको CTEVT ले सीप परीक्षण गरी दिएको प्रमाणपत्रलाई मान्यता नदिई निवेदकलाई बढुवा सिफारिस नगर्ने गरी भएको मिति २०७०।१२।४ को निर्णय, मिति २०७०।१२।६ मा गोरखापत्रमा प्रकाशित बढुवा सिफारिससम्बन्धी सूचना र सो लाई सदर गर्ने गरी विपक्षी लोकसेवा आयोगको मिति २०७१।३।१० को निर्णय नमिलेको देखिँदा निवेदकलाई बढुवा सिफारिस नगर्ने हदसम्मको निर्णय उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर हुने ठहर्छ। साथै निवेदकलाई अन्य उम्मेदवारहरूले नियुक्ति पाएको मितिदेखि जेष्ठता कायम हुने गरी यस अदालतको मिति २०७१।६।२८ को अन्तरिम आदेशबाट रोक्का रहेको

पदमा नियुक्ति गर्नु भनी विपक्षीहरू लोकसेवा आयोग, ऊर्जा मन्त्रालय र ऊर्जा मन्त्रालयको बढुवा समितिको सचिवालयको नाममा परमादेश जारी हुने।

इजलास अधिकृत: सन्देश श्रेष्ठ

कम्प्युटर: यामप्रसाद रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल साउन २५ गते रोज ३ शुभम्।

२

मा.न्या.श्री दिपककुमार कार्की र मा.न्या. श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०७२-WH-००५९, बन्दीप्रत्यक्षीकरण, तेन्जिङ शेर्पा वि. काठमाडौं जिल्ला अदालतसमेत

अभियुक्तको बाबुको नाम नै फरक र वतन नै फरक परिरहेको र व्यक्ति एउटै हो भन्ने आधिकारिक प्रमाणबेगर हचुवा ढङ्गबाट व्यक्ति एउटै हो भन्नु कानूनी राजको उपहास हुन जान्छ। आधिकारिक प्रमाणबाट पुष्टि गराउन सकेमा अदालतको फैसला कार्यान्वयन गर्न सकिने हुन्छ। व्यक्तिको पहिचान (Identity) नै स्पष्ट नगरी र सोसम्बन्धमा तथ्यपूर्ण अनुसन्धान नै नगरी एउटै व्यक्ति हो भनी निष्कर्ष निकाल्नु कानूनसम्मत हुँदैन। कुनै पनि व्यक्तिउपर अभियोग दाबी गर्दा उसको व्यक्तिगत विवरण स्पष्टसँग उल्लेख गर्ने जिम्मेवारी अभियोगकर्तामा रहन्छ। अभियोगमा उल्लिखित विवरणमा अस्पष्टता भएमा स्वभावतः त्यसको Benefit of Doubt प्रतिवादीमा जाने।

प्रस्तुत निवेदकको विषय व्यक्तिको स्वतन्त्रता (Liberty) सँग सम्बन्धित विषय हो। स्वतन्त्रताको प्रश्न कुनै पनि लोकतान्त्रिक र सभ्य समाजको लागि महत्त्वपूर्ण सवाल हो। मानिसका आधारभूत हक अधिकारहरू हरहालतमा संरक्षण हुनुपर्छ भन्ने मान्यतालाई मानव अधिकारसम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय कानूनले आत्मसात गरेको मूलभूत सिद्धान्त हो। मानव अधिकारको विभिन्न अन्तरवस्तुमध्ये वैयक्तिक स्वतन्त्रता (Personal Liberty) को विषय सर्वाधिक महत्त्वको विषय हो र यो

इजलास नं. १२

ज्यादै संवेदनशील विषय हो । नेपालको संविधानको धारा १७ ले समेत स्वतन्त्रताको अधिकारलाई मौलिक हकअन्तर्गत राखी कानूनबमोजिम बाहेक कुनै पनि व्यक्तिलाई वैयक्तिक स्वतन्त्रताबाट बन्चित गरिने छैन भनी व्यवस्थासमेत गरेको अवस्थामा नागरिकहरूको मौलिक हकहरूको संरक्षकको रूपमा रहेको यस अदालतले असाधारण अधिकारक्षेत्र ग्रहण गर्न नसक्ने कुनै अवस्था नदेखिने । दण्ड सजायको ६१ नं. को व्यवस्था फैसला कार्यान्वयनको सिलसिलामा तहसिलदारको आदेशउपर न्यायाधीशसमक्ष उजुर गर्न सक्ने व्यवस्था हो । एउटा व्यक्तिको हकमा भएको फैसला अर्को व्यक्तिको हकमा कार्यान्वयन गरी व्यक्तिको स्वतन्त्रताको अतिक्रमण भएको अवस्थामा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको रिट निवेदन परेको अवस्था छ । यस्तो अवस्थामा सो दण्ड सजायको ६१ नं. को व्यवस्था प्रस्तुत रिट निवेदनको हकमा प्रासंगिक नै नदेखिने ।

माथि विवेचित आधार र कारणहरूको आधारमा थुनामा रहेका निवेदकको बाबुको नाम दावा शेर्पा तथा ठेगाना तातोपानी ३ भन्ने उल्लेख भएकोलाई विपक्षीहरूले लिखित जवाफमा युक्तिसङ्गत खण्डन गर्न नसकेको र अभियोगपत्रलगायत मिसिल संलग्न प्रमाणबाट समेत मिङ्गमार शेर्पाको छोरा तातोपानी गा.वि.स. वडा नं. १ भन्ने उल्लेख भएबाट निवेदक तथा जिल्ला अदालतबाट फैसला भई कैद लगत ठेकिएका तेन्जिङ शेर्पा एकै व्यक्ति हुन् भन्न सकिने अवस्था नहुँदा निवेदकलाई हात्तीको दाहा ओसारपसार मुद्दामा कैदी पुर्जी दिई कैदमा राख्न पठाएको कार्य त्रुटिपूर्ण देखिँदा विपक्षीहरूको नाममा बन्दीप्रत्यक्षीकरणको आदेश जारी हुने ।

इजलास अधिकृत: सन्देश श्रेष्ठ

कम्प्युटर: यामप्रसाद रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल साउन २४ गते रोज २ शुभम् ।

मा.न्या.श्री सारदाप्रसाद घिमिरे र मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ, ०७२-WO-११५७, उत्प्रेषण / परमादेश, कैलासकुमार सिंह वि. कारागार कार्यालय, डिल्लीबजार काठमाडौंसमेत

मुलुकी ऐन, दण्ड सजायको ४१ नं. अनुसार निवेदक प्रतिवादीलाई सजाय भएका सबै मुद्दा पेटबोलीमा खुलाई एउटै कैदी पुर्जी विपक्षी जिल्ला अदालतहरूबाट नदिई एउटै व्यक्तिका हकमा फरक फरक जिल्ला अदालतबाट पृथक पृथक गरी कैदी पुर्जी जारी गरेको अवस्था देखियो । फैसला कार्यान्वयन गर्ने अभिभारा र कर्तव्य भएका जिल्ला अदालतको आपसी समन्वयको अभाव र एउटै व्यक्तिका हकमा फरक फरक अदालतबाट दुईवटा कैदी पुर्जी जारी भएको अवस्थामा कानूनले निर्धारण गरेको सजायको ठूलो हद बीस वर्षभन्दा बढी कैदमा राख्न न्यायको रोहमा उपयुक्त देखिन आउँदैन । कानूनको शासनमा जस्तोसुकै अपराधीलाई पनि कानूनबमोजिम नै सजाय गर्ने र कानूनबमोजिम नै भएको कैद दण्ड जरिवाना असुल गर्नुपर्दछ । धेरै अपराध गरेको आधार र कारणबाट कानूनले तोकेको भन्दा बढी अवधि कैदमा रहने अवस्था सिर्जना हुनु न्यायोचित नहुने ।

प्रतिवादीलाई कर्तव्यज्यान मुद्दामा भएको सर्वश्वसहित जन्मकैदको सजायलाई वास्ता नगरी सोही अवधिभित्र सजाय ठहर भएका अन्य ज्यान मार्ने उद्योगको मुद्दामा भएको कैद जरिवानासमेत जोडी कैदमा राख्न पठाएको विपक्षीको कार्य कानूनी र न्यायोचित रहेको नदेखिने ।

ज्यान मार्ने उद्योग मुद्दामा फैसला नहुँदै कैद म्याद के कति हुने भनी नतोकेको स्थितिमा निवेदक ठूलो कसुर सर्वश्वसहित जन्मकैद ठहरिने अपराधमा

पक्राउ परेको पाइन्छ । पछि गरेको ठूलो कसुरमा पक्राउ परेपछि अघि भएको सानो कसुरको फैसला भएको पाइन्छ । अघि गरेको सानो कसुरको सजाय पछि गरेको ठूलो कसुरको सजायमा समावेश हुने भन्ने उक्त कानून व्यवस्थाको भावना रहेको देखिएको हुँदा सानो कसुरको सजाय दण्ड सजायको ४१ र ८ नं. ले थप गर्न मिल्ने कानूनी व्यवस्थाको मनसाय होइन । निज प्रतिवादी ज्यान मुद्दामा पक्राउ परी थुनामा रहेकै अवस्थामा ज्यान मार्ने उद्योगको फैसला भएको र सोपश्चात ज्यान मार्ने उद्योग मुद्दामा धरौटमा छुटेको अवस्थामा ज्यान मारेको कसुर गरेकोले ज्यान मुद्दामा समेत सजाय ठहर भएकोमा ज्यान मार्ने उद्योग मुद्दामा भएको सजाय पुनः ठूलो सजायमा जोडी सजाय गर्न उक्त कानूनी व्यवस्थाले मिल्ने देखिएन । पछि गरेको ठूलो कसुरमा अघि भएका साना कसुरको सजाय स्वतः समावेश हुने हुन्छ । अतः सो अवस्थामा कैद सजायसमेत गर्ने गरी सुरु जिल्ला अदालतबाट भएको मिति २०७३।१।२० मा भएको आदेश सदर गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालत, पाटनको मिति २०७३।३।१० को आदेश र तत्सम्बन्धी पत्राचारहरू दण्ड सजायको ४१ नं. र ८ नं. को विपरीत देखिन आउने ।

मुलुकी ऐन, दण्ड सजायको महलको ४१ नं. को अन्तिम वाक्यांशमा “तर फैसला भईसकेपछि कैद नबस्दै वा थुना कैद बसेको अवस्थामा वा थुना कैदबाट छुटेको वा भागेको अवस्था अर्को कसुर गरेकोमा सो कसुरबापत कानूनबमोजिम थप कैद ठेक्नुपर्छ” भन्ने उल्लेख भएको देखिन्छ । दण्ड सजायको ४१ नं. को उक्त अन्तिम वाक्यांशले कसुरदार ठहरी फैसला भईसकेपछि, अर्को कसुर गरेकोमा सो कसुरबापत थप कैद ठेक्नेसम्बन्धी कानून व्यवस्था गरेको स्पष्ट छ ।

धरौट जमानी तारेखमा छुटेको अवस्थामा ठूलो सजाय हुने खत गरे सोही ठूलो सजाय गर्नुपर्छ । तथा एकैजनाले धेरै पटक सर्वस्वसहित

जन्मकैद वा जन्मकैद वा अरु सजाय हुने खत गरेको भए पनि ठूलो सजाय भएपछि अरु सानो खत खापिन नसक्ने भनी दण्ड सजायको ८ नं. मा भएको कानूनी व्यवस्था र दण्ड सजायको ४१ नं. को कानूनी व्यवस्था एकआपसमा परिपूरक रहेकोले एकैसाथ हेरी व्याख्या गरिनु वाञ्छनीय हुने ।

अघि ठेकिएको कैदभन्दा पछि ठेक्ने कलमको हद घटी रहेछ भने थप कैद ठेक्नु नपर्ने दण्ड सजायको ४१ नं. ले स्पष्ट गरेको छ । त्यस्तै धरौट तारेखमा छुटेको अवस्थामा ठूलो सजाय हुने खत गरेमा ठूलो सजाय नै गर्नुपर्ने भन्ने दण्ड सजायको ८ नं. ले स्पष्ट गरेको हुँदा निवेदकलाई सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय हुने ठूलो खतको सजाय भएकोमा ज्यान मार्ने उद्योग मुद्दामा ठहरिएको सजायको खत गाभिन सक्ने नदेखिने ।

अतः उपर्युक्त विवेचित आधार प्रमाणहरूबाट निवेदकलाई कैद अवधि थप गर्ने गरी फैसला काठमाडौं जिल्ला अदालतका फैसला कार्यान्वयन अधिकारीबाट भएको मिति २०७३।१।१३ को आदेश कायम गर्ने गरी काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट मिति २०७३।१।२० मा भएको आदेश बेरीतको नदेखिएको भनी पुनरावेदन अदालत, पाटनबाट मिति २०७३।३।१९ मा भएको आदेश मुलुकी ऐन, दण्ड सजायको ८ र ४१ नं. मा भएको कानूनी व्यवस्थाको विपरीत भई त्रुटिपूर्ण देखिँदा सो आदेश तथा तत्सम्बन्धी पत्राचारहरू उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर हुने ।

ज्यानमार्ने उद्योग मुद्दाको फैसलाबाट रहेको बाँकी कैदको लगत ४ वर्ष ११ महिना ७ दिनको हकमा सर्वस्वसहित जन्मकैदको सजाय भुक्तान भएपछि असुलउपर गर्नु नपर्ने हुँदा सो लगतको सम्बन्धमा लगत किताबमा व्यहोरासम्म जनाई लगत ठेक्न नपर्ने हुँदा निवेदकको मागबमोजिम कैदको हद कायम गर्नु भनी भक्तपुर जिल्ला अदालतको नाउँमा परमादेशको

आदेश जारी हुने ।

इजलास अधिकृत : जगतबहादुर पौडेल

कम्प्युटर : प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ भदौ १९ गते रोज १ शुभम् ।

इजलास नं. १४

१

मा.न्या.श्री हरिकृष्ण कार्की र मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ, ०६८-सी-०१३९, गाउँ ब्लक
लगतको पोत बुझिपाउँ, मो. सफल मियाँ वि. तैयव
मियाँ

प्रस्तुत मुद्दामा वादीले दाबी लिएको जग्गाको स्वामित्वको विषयलाई लिएर प्रतिवादीले विवादको सिर्जना गरी हक बेहकमा प्रश्न उठाएकोमा मालपोत कार्यालयले दाबीको जग्गामा वादीको लगत कायम हुने प्रतिवादीको दाबी नपुग्ने भनी निर्णय गरेको देखिन्छ । प्रचलित मालपोत ऐन, २०३४ ले मालपोत कार्यालयलाई हक बेहकको प्रश्नमा न्यायिक निरूपण गर्ने अधिकार प्रदान गरेको देखिँदैन । अधिकारक्षेत्रसम्बन्धी प्रश्न कानूनी प्रश्न भएकोले हक बेहकको प्रश्न उपस्थित भएको विवादमा प्रमाण बुझी न्यायिक निरूपण गर्ने अधिकार जुन न्यायिक निकायको हो सो निकायले मुद्दा हेरी विवादको टुङ्गो लगाउनु पर्ने हुन्छ । न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा ७ मा "प्रचलित कानूनमा अन्यथा व्यवस्था भएकोमा बाहेक जिल्ला अदालतलाई आफ्नो क्षेत्रभित्रको सबै मुद्दामा सुरु कारवाही र किनारा गर्ने अधिकार हुनेछ ।" भन्ने कानूनी व्यवस्था गरेको देखिँदा हक बेहकसम्बन्धी प्रश्न उठेको यस प्रकारको विवादमा जिल्ला अदालतलाई सुरु कारवाही किनारा गर्न अधिकारक्षेत्र रहेको देखिन्छ । तसर्थ मालपोत कार्यालयले मिति २०६६।१२।१५ मा गरेको निर्णय अधिकारक्षेत्रविहीन रहेको देखिन आउने ।

मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको ३५

नं. ले "गैह अड्डाले कानूनबमोजिम आफूले हेर्न हुने मुद्दाबाहेक अरु मुद्दा हेर्न हुँदैन । हेरे छिनेको भए पनि बदर हुन्छ ।" भन्ने कानूनी व्यवस्था देखिन्छ । उल्लिखित कानूनी व्यवस्थाअनुसार आफ्नो अधिकारक्षेत्र नै नभएको विषयमा प्रवेश गरी मालपोत कार्यालयले गरेको मिति २०६६।१२।१५ मा गरेको निर्णय कायम नरही बदरभागी देखिँदा पुनरावेदन अदालतको फैसलालाई परिवर्तन गर्नु पर्ने अवस्था नरहँदा हक बेहकको विषयमा न्यायिक निरूपण गर्ने क्षेत्राधिकार नभएको मालपोत कार्यालयबाट वादी दाबीको जग्गा वादीको नाउँमा लगत कायम हुने ठहर्याएको मिति २०६६।१२।१५ को निर्णय कानूनविपरीतको देखिँदा मालपोत कार्यालयको निर्णयलाई बदर गरी सप्तरी जिल्ला अदालतमा हक बेहकमा उजुर गर्न जानु भनी सुनाई दिने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, राजविराजको मिति २०६७।७।१९ को फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ।

इजलास अधिकृत: आनन्दराज पन्त

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ भदौ ७ गते रोज ३ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री हरिकृष्ण कार्की र मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ, ०६७-सी-१४६७, लिखत बदर,
सागैरदेवी तत्मिनी वि. ललित गोइत

मुलुकी ऐन, लेनदेन व्यवहारको १० नं. मा "अंश नभएका अंशियारले सगोलको अचल सम्पत्ति बेचबिखन गर्दा वा कुनै किसिमले हक दाबी छाडी दिँदा ऐनले आफूखुसी गर्न पाउने अरुको मन्जुरी लिनु नपर्नेमा बाहेक अरुमा एकाघरसँगका अंशियार सबै साक्षी बसेको वा निजहरूले मन्जुरीको लिखत गरिदिएको भए मात्र पक्का ठहर्छ । साक्षी पनि नबसेको र मन्जुरीको लिखत पनि नभए मन्जुरी नहुनेले रजिष्ट्रेसन भएको मितिले एक वर्षसम्ममा थाहा पाएको पैतीस दिनभित्र उजुर गर्‍यो र निजको मन्जुरी ठहरिएन भने निजको हक जति सो सम्पत्ति निजलाई फिर्ता गराई

दिनुपर्छ ।...” भन्ने कानूनी व्यवस्था देखिन्छ । तसर्थ उपरोक्त कानूनी व्यवस्थाअनुसार वादीहरूको समेत अंश हक रहेको वादी दाबीको उल्लिखित जग्गा प्रतिवादी रामकिसुन गोइतले राजीनामा गरिदिँदा वादीहरूको मन्जुरी लिनुपर्ने हुन्छ । तर सो जग्गा राजीनामा गरिदिँदा वादीहरूको मन्जुरी लिइएको मिसिल संलग्न कागजबाट देखिँदैन । विवादित र.नं.१३६८७ को राजिनामाको लिखत हेर्दा पनि वादीहरू सो लिखतमा साक्षी बसेको देखिँदैन । यसरी आफ्नो अंश हक रहेको जग्गा राजिनामा गरेउपर लिखतमा साक्षी नबस्ने र मन्जुरी पनि नहुने वादीहरूले प्रस्तुत नालेस गर्न पाउने नै देखिँदा वादीहरूलाई नालेस गर्ने हकद्वैया नभएको भन्न नमिल्ने ।

लेनदेन व्यवहारको १० नं. मा भएको उल्लिखित कानूनी व्यवस्थाअनुसार आफ्नो अंश हक रहेको जग्गा हक छाडिदिँदा मन्जुरी नदिने जति हकवालाले रजिष्ट्रेसन भएको मितिले एक वर्षसम्ममा थाहा पाएको पैतिस दिनभित्र नालिश गर्न पाउने देखिन्छ । उक्त कानूनले एकाघरसँग बसेका अंशियारको मन्जुरी लिएको हुनुपर्ने बाध्यात्मक व्यवस्था गरेको देखिन्छ । तसर्थ दाताका छोरा सुरजदेव गोइत साक्षी बसेकै आधारमा साक्षी पनि नबस्ने मन्जुरी पनि नदिने यी वादीहरूले लिखत हुँदाकै अवस्थमा थाहा पाएको भनी अर्थ गर्न नमिल्ने ।

विवादित राजीनामाको लिखत मिति २०६२।३।३० मा भएको देखिएको र फिरादीले मिति २०६२।।४।२७ मा नक्कल सारी लिई मिति २०६२।५।२८ मा धनुषा जिल्ला अदालतमा फिराद दायर गरेको देखिन्छ । यसप्रकार आफ्नोसमेत अंश हक सन्निहित रहेको उल्लिखित जग्गाको राजीनामा लिखत बदरको माग गरी मन्जुरी नहुने वादीहरूले कानूनले निर्दिष्ट गरेको अवधिभित्रै पर्न आएको फिरादलाई हदम्यादविहीन मान्न मिल्ने अवस्था नदेखिने ।

वादी दाबी नपुग्ने ठहर्याएको धनुषा जिल्ला अदालतको फैसलालाई उल्टी गरी फिराद दाबी बमोजिम ३ खण्डको १ खण्ड ज.वि. ०-०-११-२^१/_२ जग्गाको मिति २०६२।३।३० को पारित राजीनामाको लिखत बदर हुने ठहर्याएको पुनरावेदन अदालत, जनकपुरको मिति २०६७।९।२५ को फैसला मिलेको देखिँदा सदर हुने ठहर्छ । प्रतिवादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसक्ने ।

इजलास अधिकृत: आनन्दराज पन्त

कम्प्युटर: प्रेमबहादुर थापा

इति संवत् २०७३ साल भदौ ७ गते रोज ३ शुभम् ।

इजलास नं. १५

१

मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०७१-WO-००५७, उत्प्रेषण, महिला, कानून र विकास मञ्चको तर्फबाट अख्तियार प्राप्त गरी आफ्नो तर्फबाट समेत अधिवक्ता सुषमा गौतम प्र.प.सं.६१९८ समेत वि. श्री कार्यरथी विभाग, भर्ना छनौट निर्देशनालय, जङ्गी अड्डा, भद्रकाली, काठमाडौंसमेत

कुनै पनि सार्वजनिक सेवाहरू सञ्चालन गर्दा त्यस सेवामा रही सम्पादन गर्नुपर्ने कामको प्रकृति तथा जोखिमसमेतको आधारमा अलगअलग कानूनी व्यवस्था भएको हुन्छ । सैनिक सेवा एक विशिष्ट प्रकारको सेवा हो । देशको सार्वभौमसत्ता र अखण्डता अक्षुण्ण राखी बाह्य आक्रमणबाट मुलुकको रक्षा गर्ने दायित्व बोकेको सामरिक महत्त्वको सैनिक सेवा अन्य प्रकारको सार्वजनिक सेवा भन्दा भिन्न र संवेदनशील प्रकृतिको सेवा हो । जसको आफ्नै मौलिक र विशिष्ट चरित्र रहेको हुने ।

लिखित जवाफ हेर्दा सैनिक सेवा नियमावली, २०६९ आउनुभन्दा अगाडि अधिकृत क्याडेटबाहेक

अन्य दर्जामा विवाहित व्यक्तिलाई समेत नियुक्ति गर्न सकिने व्यवस्था रहेकोमा अविवाहित व्यक्तिहरूको तुलनामा विवाहित व्यक्तिहरू तालिमको दौरानमा तालिम छोडी भाग्ने, बारम्बार गयल हुने तथा पारिवारिक समस्यालाई दर्साइरहने, महिलाहरूको हकमा कडा तालिमको दौरानमा भ्रूण Miscarriage हुन सक्ने लगायतका कारणहरूले गर्दा २०६९ सालमा उक्त व्यवस्था गर्नुपरेको भन्ने उल्लेख गरेको देखिन्छ । यसरी विगतको आफ्नो अनुभवको आधारमा नेपाली सेनाले यस प्रकारको व्यवस्था गरेको पाइयो । सैनिक सेवा अन्य नागरिक सेवाभन्दा फरक प्रकृतिको सेवा हो । निजामती वा अन्य सार्वजनिक सेवामा प्रवेशको क्रममा गरिने तालिम र सैनिक सेवामा प्रवेशको क्रममा गरिने तालिममा ठूलो भिन्नता रहेको हुन्छ । अन्य प्रकृतिको सेवामा लिइने तालिममा कठोर प्रकृतिको शारीरिक अभ्यास गरिँदैन तर सैनिक सेवामा प्रवेश गरी गैरसैनिक जीवनलाई सैनिक जिवनमा ढाल्नको लागि कठोर प्रकृतिको तालिम गर्नुपर्छ । यस समयमा गह्रौं खालको जोखिमपूर्ण हातहतियार सँग खेल्नु पर्ने तथा लामो समयसम्म घरबाहिर रहनुपर्ने जस्ता व्यवहारिक पक्षहरूलाई पनि विचार गरिनुपर्ने हुन्छ । सैनिक सेवाको विशिष्टतालाई मध्यनजर गर्दा तालिमकर्ताको Efficiency र Effort मा कुनै प्रकारको सम्झौता हुन सक्दैन । त्यस्तै सैनिक सेवाको संवेदनशीलतालाई हेर्दा सेवाको माग अनुरूपको तालिम लिन कुनै प्रकारको कमी वा छुट हुन सक्दैन । यस सन्दर्भमा सैनिक नियमावलीले गरेको यस प्रकारको व्यवस्थालाई अन्यथा भन्न नमिल्ने ।

राज्यले सैनिक तालिम जस्तो शारीरिक रूपमा कष्टकर कार्यमा महिलालाई सहभागी गराउने गरी विवाहित महिलालाई भर्ना गर्ने भन्ने न्यायोचित हुने देखिँदैन । सैनिक तालिमको क्रममा गर्नु पर्ने कठोर शारीरिक अभ्यास, गह्रौं खालको हातहतियार र गोलीगड्डा बोक्नु पर्ने अवस्था आदिको सन्दर्भमा हेर्दा

गर्भवती महिलाको गर्भमा रहेको भ्रूण Miscarriage हुन सक्ने तथा भविष्यमा प्रजनन क्षमतामा कमजोरी आउन सक्ने भनी विपक्षीहरूले गरेको जिकिरलाई अन्यथा मान्न सकिँदैन । फेरी तालिम सकेपश्चात वैवाहिक सम्बन्धमा गाँसिन कुनै प्रकारको बन्देज नलागेको अवस्थामा सैनिक सेवा प्रवेश गर्नको लागि अविवाहित हुनुपर्ने व्यवस्थाले महिलाको प्रजननसम्बन्धी हकको हनन् भयो भन्ने निवेदकको जिकिरसँग सहमत हुन ।

सेवाको प्रकृति सबै समान हुँदैनन् । सेवाको प्रकृति र आवश्यकताअनुसार सेवा प्रवेशको लागि कस्तो प्रकारको योग्यता निर्धारण गर्ने भन्ने विषय मूलतः सम्बन्धित निकायले नै निर्धारण गर्ने विषय हो । सबै प्रकृतिका सेवाहरूमा एकै प्रकारको सर्तहरू लागू गर्ने हो भने त्यसले सेवाको मौलिकता र विशिष्टता जोगिन नसक्ने ।

तसर्थ माथि विवेचित आधार कारणहरूको आधारमा सैनिक सेवाको विशिष्ट प्रकृति, सेवा प्रवेश गर्दा लिनु पर्ने कठोर किसिमको तालिम र अनुशासन, सेवाको स्तर अनुसारको तालिम पूरा हुन नसक्ने सम्भावना, गर्भवती महिलालाई तालिममा समावेश गराउदा हुन सक्ने जोखिम, महिलालाई मात्र नभएर पुरुषको हकमा समेत अविवाहित हुनुपर्ने व्यवस्थालगायतका कारणहरूलाई दृष्टिगत गरी हेर्दा अविवाहित व्यक्तिले मात्र दरखास्त हाल्न र सेवामा प्रवेश गर्न पाउने सैनिक नियमावली २०६९ को ७(१) (क)(१६) तथा २०७१।४।७ मा प्रकाशित गरेको सूचनाको बुँदा नं. ५ को व्यवस्थालाई समानताको हक प्रतिकूल भएको भन्न मिल्ने नदेखिने ।

सैनिक नियमावली को नियम २(ण) ले Direct combat duties भन्नाले लडाइँको समयमा अग्रभागमा गई प्रत्यक्षरूपमा लड्ने कार्यलाई जनाएको छ । यसरी Direct combat duties भन्नाले मूलतः युद्धको समयमा अग्रिम मोर्चामा सामेल हुने कार्य हो । महिलालाई Direct combat duties का कार्यहरूमा

लगाउनुभन्दा अगाडि त्यस प्रकारको कार्यमा लगाउँदा महिलाको शारीरिक र मानसिक अवस्थामा पर्नसक्ने जोखिमको सम्बन्धमा विचार गर्ने पर्ने ।

कुनै पनि कानूनको व्याख्या गर्दा त्यसको समग्रतामा गर्नुपर्छ । उक्त नियमावलीको नियम ५(२) को व्यवस्था हेर्दा सैनिक सेवामा महिलाको समावेशीकरण सुनिश्चित गर्नको लागि खुल्ला प्रतियोगिताद्वारा पूर्ति हुने पदहरूको पैतालीस प्रतिशत पदसङ्ख्या समावेशीकरणका लागि छुट्याई सो संख्यालाई शत प्रतिशत मानी आरक्षित सिटमा छुट्टाछुट्टै प्रतिस्पर्धा गराई महिलालाई बीस प्रतिशत सिट सुरक्षित गरेको छ । यसरी सैनिक सेवा नियमावलीले महिलालाई सैनिक सेवामै प्रवेश गर्नमा निषेध गरेको नभई यसले त महिलालाई सैनिक सेवा आकर्षित गर्नको लागि आरक्षणको समेत व्यवस्था गरेको देखिने ।

निवेदकले चुनौती दिएको सैनिक सेवामा प्रवेश गर्नको लागि गैरसैनिक व्यक्तिको हकमा अविवाहित रहनु पर्ने गरी भएको मिति २०७१।४।७ मा प्रकाशित गरेको सूचनाको बुँदा नं ५(ग) (आ) तथा सैनिक सेवा नियमावली २०६९ को नियम ७(१)(क)१६ तथा महिलालाई Direct combat duties मा नलगाईकन Combat related duties मा मात्र लगाउने सूचनाको बुँदा नं. १३ र सैनिक नियमावलीको नियम ५(३) को व्यवस्था नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ तथा नेपालको संविधानले प्रत्याभूत गरेको समानताको हकलगायतका हकसँग बाझिएको नदेखिँदा प्रस्तुत निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: जीवनकुमार भण्डारी, सन्देश श्रेष्ठ
कम्प्युटर: यामप्रसाद रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल साउन २१ गते रोज ६ शुभम् ।

२

मा.न्या.श्री विश्वम्भरप्रसाद श्रेष्ठ र मा.न्या.श्री अनिलकुमार सिन्हा, ०७२-WO-०३७५, उत्प्रेषण, रामसुधन उप्रेती वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को

कार्यालयसमेत

पर्यटन ऐन, २०३५ को दफा ३७(२) ले अधिकार प्रदान गरी सुम्पिएको कार्य कानूनबमोजिम नभएको वा निवेदक संघले सर्त बन्देजअनुसार कार्य नगरेको अख्तियारी नाघी कार्य गरेको भए सोबारेमा निवेदकलाई आफ्नो भनाइ राख्ने मौका प्रदान गर्नु अनिवार्य हुन्छ । नेपाल सरकारले उक्त ऐनको दफा ३७(२) अनुसार सुम्पेको कार्य सो अवधि व्यतित नहुँदै निवेदकलाई सुनुवाईको मौकासमेत प्रदान नगरी खारेज गर्नु प्राकृतिक न्यायको सिद्धान्तविपरीत समेत हुन जाने ।

अदालतमा विचाराधीन रहेको विषयमा र सुम्पेका कार्यहरू कानूनबमोजिम नै भएको भनी स्वीकारी लगाउको रिट निवेदनमा लिखित जवाफ दिइरहेको र निवेदक संघलाई स्पष्टीकरण पेश गर्ने मौकासमेत प्रदान नगरी निवेदकको हकहितलाई असर पर्ने गरी भएको विवादित निर्णयहरू दोषपूर्णसमेत देखिन आउने ।

विना पूर्व सूचना सुनुवाईको मौकासमेत प्रदान नगरी अख्तियार खारेज गरिदिँदा निवेदक संघलाई मात्र नभई सोसँग सम्बन्धित अन्य विविध व्यक्ति विषयहरूमा समेत असर पर्न गई अन्तत्वगत्वा पर्यटक, पर्वतारोही दल हित सुविधालाई प्रत्यक्ष असर पर्नजाने हुन्छ । यसबाट पर्यटन ऐन, २०३५ को प्रस्तावनामा उल्लिखित भावनाको समेत विपरीत हुन जाने ।

वस्तुतः नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्को मिति २०६९।६।४ को निर्णयअनुसार पाँच वर्षको लागि पर्यटन ऐन, २०३५ को दफा ३७(२) अनुसार निवेदक संघलाई प्रदान गरेको अनुमती सो अवधि व्यतीत नहुँदै निवेदक संस्थालाई सुनुवाईको मौकासमेत नदिई सो अख्तियारी र मिति २०३४।१०।५ को निर्णयअनुसार प्राप्त अख्तियारीसमेत खारेज गर्ने गरी प्रत्यर्थी नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्बाट मिति २०७२।६।२२ मा भएको निर्णय र तत्सम्बन्धमा भएको काम कारवाही

कानूनसँगत नदेखिँदा उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर हुने ।

उपयुक्तताको दृष्टिकोणबाट समेत तत्कालीन नेपाल सरकारको मिति २०३४।१०।५ को निर्णयमा उल्लिखित अख्तियार र मिति २०६९।६।४ को नेपाल सरकारको निर्णयअनुसार दिइएको अख्तियारी समेत ५ वर्ष थप भएको अवधिसम्मको लागि निवेदक संघलाई प्रयोग गर्न, कार्य गर्न दिनु भनी प्रत्यर्थीहरूको नाउँमा परमादेशको आदेशसमेत जारी हुने ।

इजलास अधिकृत: जीवनकुमार भण्डारी

कम्प्युटर: यामप्रसाद रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल साउन १९ गते रोज ४ शुभम् ।

एकल इजलास

स.का.मु.प्र.न्या. श्री सुशीला कार्की, ०७२-WO-०८९६, उत्प्रेषण / परमादेश, अधिवक्ता अनन्तराज लुइँटेलसमेत वि. प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयसमेत

सहमतिबाट स्वतन्त्र न्यायपालिका, कानूनको शासन एवम् संविधानवादको सिद्धान्तमाथि आँच आउने अवस्था रहेको भन्ने देखिँदैन । नेपालको वर्तमान संविधान तथा विधायिकाले बनाएको मुद्दा फिर्तासँग सम्बन्धित कानून र सरकारले बनाएको मापदण्डविपरीत भएको भनी रिट निवेदन पर्न आएको अवस्थामा अदालतले त्यस्तो विषयमा परीक्षण गर्नसक्ने नै देखिन्छ । साथै निवेदकले उठाएको विषय विशुद्ध राजनीतिक प्रकृतिको विषय भएको र दुई राजनीतिक दलका नेताहरूले आपसमा बसी राजनीतिक विषयमा गरेको सहमति अदालतको क्षेत्राधिकारभित्रको विषय नभएकोले त्यस्ता विषयमा अदालत प्रवेश गर्न मिल्ने नदेखिँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज हुने ।

इजलास अधिकृत: रामप्रसाद बस्याल

कम्प्युटर: विकेश गुरागाउँ

इति संवत् २०७३ साल वैसाख ३१ गते रोज ६ शुभम् ।

“मेलामिलाप गरौं, विवाद ढाँढाऔं”

- सर्वोच्च अदालत, मेलामिलाप समिति